

Obsah

štúdie

ANALÝZA CHRISTOLOGICKÉHO A SOTERIOLOGICKÉHO ASPEKTU TEOLÓGIE SVÄTÉHO KLIMENTA RÍMSKEHO	3
---	---

Vasyl' KUZMYK

H ΔΙΕΘΝΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΕΘΙΜΟΥ ΤΟΥ ΑΒΑΤΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ	13
--	----

Alexios PANAGOPOULOS

PATRISTICKÉ CHÁPANIE TEOLÓGIE A UČITEĽSKEJ SLUŽBY CIRKVI.....	39
--	----

Štefan PRUŽINSKÝ

SOCIÁLNÍ PŘÍNOS MNIŠSTVÍ – FENOMÉN A PARADIGMA.....	45
---	----

Michal DVOŘÁČEK

MISIA POZNANIA	56
----------------------	----

Elena ŠAKOVÁ

UČENIE CIRKVI O SVÄTOM DUCHU V OBDOBÍ APOŠTOLSKÝCH MUŽOV	61
---	----

Pavol KOCHAN

recenzie

ZÁKLADY SUPERVÍZIE A SUPERVÍZIA V PRAKTICKEJ VÝUČBE V SOCIÁLNEJ PRÁCI	74
POKYNY PRE AUTROV	76
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS	81

Editoriál

Milí čitatelia, predkladáme Vám prvé číslo vedeckého recenzovaného akademického časopisu *Acta Patristica*. Časopis je zameraný a otvorený všetkým humanitne ladeným vedným odborom, obzvlášť na patrológiu, teológiu, religionistiku, biblistiku, hermeneutiku, filozofiu, pedagogiku, psychológiu, sociológiu, svetové a cirkevné dejiny. Vynasnažíme sa ponúknuť akademickej aj neakademickej spoločnosti najnovšie poznatky z tých oblastí vied, ktoré sa snád najviac dotýkajú a ovplyvňujú každodenný život človeka ako rozumnej, mysliacej bytosti žijúcej v spoločenstve jej podobných bytostí. Človek ako mikrokosmos v makrokosme predstavuje najzložitejší súbor dodnes neprebádaných vlastností a informácií. Spoločne sa Vám budeme pokúšať predložiť rôznorodý pohľad na tento fascinujúci vzorec neprekonaný v celom vesmíre. Nebude to však len o človeku, ale o všetkom, čo je s ním spojené. V súčasnosti sú hľadané dôležité riešenia mnohých pálčivých otázok, ktoré zatiaľ ostávajú stále nezodpovedané. Väčšina otázok bola zodpovedaná našimi predkami, možno v inej forme a situácii. Dôležité je však vedieť hľadať, aby sme pomocou týchto priamych riešení z minulosti vedeli pomôcť a vyvarovať sa nešťastných prešlapov, ktoré častokrát ako jedinec aj ako spoločnosť robíme. Inteligencia spoločnosti nespočíva len v jej vzdelanosti a schopnosti premýšľať. Ľuďmi nás robí schopnosť použiť riešenie problému pre pomoc iným.

Redakčný tím časopisu spolu s domácimi a zahraničnými prispievateľmi zahŕňa vysoko kvalitných ľudí, ktorí sú odborníkmi v takmer všetkých humanitných vedách, počnúc psychológiou a pedagogikou cez teológiu a filozofiu až po sociológiu a etiku. Dôsledný výber týchto odborníkov dáva predpoklad ponuky kvalitných materiálov pre celú spoločnosť.

Veríme, že s podporou svojich prispievateľov a čitateľov časopis nájde svoje stále miesto a uplatnenie v kruhu vedeckých pracovníkov ako aj širšej spoločnosti čitateľov a stane sa trvalou súčasťou každej kvalitnej knižnice.

Pavol Kochan (editor)

ANALÝZA CHRISTOLOGICKÉHO A SOTERIOLOGICKÉHO ASPEKTU TEOLÓGIE SVÄTÉHO KLIMENTA RÍMSKEHO

Vasyľ KUZMYK

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

VŠEOBECNÝ ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Svätý Kliment Rímsky bol jedným z významných cirkevných spisovateľov a učiteľov prvej Cirkvi. Je nazývaný apoštolským mužom, pretože jeho literárna tvorba spadá do obdobia konca prvého a začiatku druhého storočia po Christovi. John Meyendorff podobne, ako aj ďalší patológovia¹, považuje svätého Klimenta Rímskeho za apoštolského muža a tvrdí, že: „*Za apoštolských mužov obyčajne považujú svätého Klimenta Rímskeho, Ignáca Antiochijského, Polykarpa Smyrnského a niekoľkých ďalších, ktorí sa podľa tradície naučili viere Kristovej od apoštolov a boli ich priamymi nástupcami.*“² Písomné dedičstvo svätého Klimenta sa zachovalo až dodnes a má pre nás veľmi hodnotný duchovný význam. Je považované za jedno z najstarších kresťanských literárnych pamiatok po novozákonných spisoch, ktoré svedčí o duchovnom živote prvotných kresťanov.

ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA PÍSOMNÉHO DEDIČSTVA SVÄTÉHO KLIMENTA RÍMSKEHO

Historický význam svätého Klimenta Rímskeho ako významnej osobnosti

¹ Pozri ГУМИЛЕВСКИЙ, Ф. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1.* 2. vyd. Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996. s. 8. PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I.* 1. vyd. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 228. A tiež pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века.* 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 110.

² МЕЙЕНДОРФ, Иоанн. 2001. *Введение в святоотеческое богословие.* 2. dopl. vyd. Клин : Фонд Христианская жизнь, 2001. s. 17.

prvotnej Cirkvi nám je najlepšie podaný tým, že prvotná tradícia ho okrem *Prvého listu ku Korintským* robí autorom ďalších niekoľkých spisov. Zo súčasného historicko-kritického a teologického skúmania je možné považovať za Klimentov len tento spis, t. j. *Prvý list ku Korintským* kresťanom, ktorý bol napísaný biskupom Cirkvi v Ríme a v mene celej rímskej Cirkvi.³

O autorstve tohto listu svätého Klimenta svedčia takí cirkevní spisovatelia ako svätý Irinej Lyonský, Kliment Alexandrijský, Origenes, Euzébios Cézarejský a ďalší. Napríklad, Euzébios Cézarejský tvrdí, že „pod menom Klimenta je známy jeden všetkými uznávaný list, veľkolepý a neobyčajný...“⁴. S týmto listom sa spolu s menom svätého Klimenta môžeme stretnúť v niektorých starobylých kódexoch Novej Zmluvy. Svedčí to o fakte, že Klimentov list bol v prvotnej Cirkvi vo veľkej úcte a bol zahrnutý do kánonu novozmluvných svätých kníh; spolu s nimi bol čítaný počas nedeľňajších cirkevných zhromaždení.⁵

Obsah *Prvého listu ku Korintským* svedčí o tom, že autor bol pravdepodobne energickou osobnosťou so silnou vôľou a sympatiou pre disciplínu a poriadok. Napísanie *Prvého listu ku Korintským* spadá do doby prenasledovania kresťanov. List môžeme datovať do rokov 96 – 97.⁶ Podľa Jána Zozuláka list bol napísaný niekedy v rokoch 95 - 98, nakoľko svätý Kliment bol biskupom v Ríme v rokoch 92 - 101, v období veľkého prenasledovania Cirkvi počas vlády rímskeho cisára Domiciána. Tento fakt Ján Zozulák spája so zmienkou cirkevného historika Euzébia Cézarejského.⁷

Štýl písania listu nám odhaľuje skutočnosť, že svätý Kliment nebol talentovaným spisovateľom a ani obzvlášť významným teológom v zmysle neskor-

³ Túto skutočnosť nám potvrdzuje významný cirkevný historik Euzébios Cézarejský (IV. storočie) vo svojej Cirkevnej histórii: „...καὶ τοῦ Κλήμεντος ἐν τῇ ἀνωμολογημένῃ παρὰ πᾶσιν, ἣν ἐκ προσώπου τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τῇ Κορινθίων διευτύωσατο...“ ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. *Εκκλησιαστική Ιστορία* III, 38. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 20 (Β'). ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. s. 293.

⁴ „Τούτου δὴ οὖν τοῦ Κλήμεντος ὁμολογουμένη μία ἐπιστολὴ φέρεται, μεγάλῃ τε καὶ θαυμασίᾳ...“ ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. *Εκκλησιαστική Ιστορία* III, 16. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 20 (Β'). ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. s. 249.

⁵ Pozri СКУРАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.)*. Учебное пособие по патрологии. 1. vyd. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005. s. 18 - 19.

⁶ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 122 – 123.

⁷ Pozri ZOZULÁK, Ján. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 117.

ších veľkých Otcov a Učiteľov Cirkvi.⁸

Hlavnou príčinou napísania *Prvého listu ku Korintským* svätého Klimenta Rímskeho bol neporiadok v Cirkvi v Korinte, zrejme podobný tomu, o ktorom písal aj apoštol Pavol.⁹ Išlo o nepokoje, ktoré viedli k zosadeniu niektorých predstavených v tejto miestnej Cirkvi. Keďže sa takýto počin považoval (a stále považuje) za kanonicky neprípustný, vznikla nevyhnutnosť zásahu inej miestnej Cirkvi, v tomto prípade rímskej.

VÝCHODISKÁ CHRISTOLOGICKÉHO A SOTERIOLOGICKÉHO ASPEKTU TEOLÓGIE SVÄTÉHO KLIMENTA RÍMSKEHO

- *Prvý list ku Korintským* svätého Klimenta Rímskeho tvorí jadro jeho teologického myslenia. Teológia svätého Klimenta z časového pohľadu je veľmi blízka teológii svätých apoštolov a vo všeobecnosti biblickej novozákonnej teológii, napriek tomu je badateľná ich odlišnosť po obsahovej stránke či štýle písania.

- Teológia svätého Klimenta je súčasťou teológie obdobia apoštolských mužov, preto nie je možné jej autorstvo pripisovať hociktorému z apoštolov, napriek tomu, že ich vplyv je badateľný.

- Osobitosťou teológie svätého Klimenta je skutočnosť, že svätý Kliment nerieši žiadne dogmatické spory, aké poznáme napríklad z obdobia všeobecných snemov, nevytvára žiadne dogmatické systémy, nie je ovplyvnený antickou filozofiou. Podstatou jeho učenia je skôr bezprostredné prežívanie života v Christovi a očakávanie Jeho skorého druhého príchodu.

- Učenie svätého Klimenta odzrkadľuje vieru a duchovný život prvotných kresťanov obdobia jeho pôsobenia, ale zároveň svedčí aj o ochrane viery v Trojjediného Boha. V danom kontexte môžeme hovoriť o podobnosti novozákonného učenia a učenia svätého Klimenta.

- V teológii svätého Klimenta je obzvlášť kladený dôraz na morálku. Z listu vyplýva, že autor dobre poznal Mojžišove zákonodarstvo. Niektoré myšlienky týkajúce sa morálky akoby prebral z neho. Starý Zákon tvorí neodmysliteľnú súčasť jeho etického učenia, ktoré má v podaní svätého Klimenta obzvlášť poučný charakter. Môžeme predpokladať, že to je tak práve preto, že list bol adresovaný miestnej Cirkvi v Korinte, kde väčšina členov

⁸ Pozri ZOZULAK, Ján. 2001. Výročie svätého Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. roč. XXIV, č. 9. s. 257.

⁹ Porovnaj 1Kor 1, 10 – 17.

cirkevnej obce sa tesne predtým obrátila z pohanstva na kresťanstvo. Keďže v takomto prípade ide o zmenu spôsobu života a myslenia, obzvlášť v čase vzniklých problémov v rámci cirkevnej obce, je nevyhnutné ponúknuť namiesto starých obyčajov nové kresťanské poriadky a obyčaje. Evanjelium bolo prezentované ako nové učenie, ktoré prináša Isus Christos a prostredníctvom ktorého poukazuje na cestu k spásu. Svätý Kliment sa snažil zdôrazňovať, že poslušnosť Zákonu a život podobný Christovmu je cestou k spásu a podstatou kresťanského života.

- Christologický a soteriologický aspekt teológie svätého Klimenta vyplýva predovšetkým zo smrti a vzkriesenia Isusa Christa, ktoré svätý Kliment prezentuje ako osnovu spásy človeka. Hovorí, že všetko, čo Isus Christos pre nás učinil, vytvára pre nás možnosť odpustenia hriechov, duchovného života, nesmrteľnosti a oslobodenia sa z moci diabla.

- Spásu človeka svätý Kliment predstavuje skôr v kategóriách nesmrteľnosti a netlenia, ako odpustenia hriechov. Osobitné miesto v jeho teológii má aj poznanie Boha. Hovorí, že Isus Christos nám prináša poznanie pravdy; bol poslaný Bohom ako Osvietiteľ, aby sme mohli poznať pravého Boha a oslobodiť sa od otroctva modloslužby. Svätý Kliment nehovorí o Isusovi Christovi len ako o učiteľovi, ale predstavuje ho ako Boha, ako toho, ktorého smrť a vzkriesenie nám prinášajú dary nesmrteľnosti.

- V *Prvom liste ku Korintským* svätý Kliment spája spásu ľudského rodu s vykúpením. Božiu blahodať chápe ako dar, ktorý dostávame od Boha prostredníctvom Christa. Blahodať niekedy svätý Kliment spája s poznaním, ktoré sme dostali prostredníctvom Christa, ale vníma ju aj ako nejakú vnútornú silu spojenú so Svätým Duchom, prostredníctvom ktorej sa človek môže usilovať o život v spravodlivosti a poslušnosti v duchu učenia Isusa Christa. Z pohľadu učenia svätého Klimenta sa Božia blahodať stáva určitým predpokladom spásy, pretože vďaka nej človek môže dosiahnuť spravodlivosť a spásu.

- Obsah listu vyjadruje dôležitosť dogmatického učenia Cirkvi, hlavne učenia o cirkevnej hierarchii a svätých tajinách, o Božom Synovi – Vykupiteľovi, o vzkriesení mŕtvych, o kanonickej vážnosti Svätého Písma, ktoré obsahuje hlavné povinnosti kresťana, obzvlášť lásku a pokoru.¹⁰

- Základným východiskom učenia svätého Klimenta je jasné uvedomenie

¹⁰ Розгі ГУМИЛЕВСКИЙ, Филарет. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1.* 2. vyd. Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996. s. 13 – 14.

si hlbkej vzájomnej náväznosti všetkých aspektov kresťanskej vierouky. Spájajúcim centrom celého teologického myslenia Klimenta je idea Božej ikonómie spásy. Ikonómia spásy ako pôsobenie všetkých Osôb Svätej Trojice pojíma súlad celého kozmu, ale sústredí sa hlavne na ľudský rod. Svätý Kliment zdôrazňuje skutočnosť, z ktorej vyplýva jeho teológia. Tvrdí, že Boh Otec posiela k ľudskému rodu svojho Syna, ktorý prijíma plnosť človečenstva, vykupuje ľudský rod a zároveň mu zjavuje cestu k spáse tým, že ustanovil svoju Cirkev. Tá je miestom a prostriedkom, ktorým sa človek môže stať dedičom Božieho kráľovstva.¹¹

CHRISTOLOGICKÝ ASPEKT TEOLÓGIE SVÄTÉHO KLIMENTA

Svätý Kliment Rímsky buduje svoje učenie o Bohu predovšetkým na biblickom chápaní Boha tak, ako sa Boh zjavuje v Starom Zákone. Chápe Boha ako všemohúceho Stvoriteľa sveta, ktorý zjavil ľuďom svoju vôľu, spravodlivosť a blahodať. Svätý Kliment obzvlášť zdôrazňuje vieru v Trojedného Boha. Môžeme predpokladať, že práve tieto faktory sú príčinou toho, že christológia svätého Klimenta nie je dostatočne rozvinutá. Napriek tomu jeho christologické dedičstvo je veľmi významné a odráža teológiu a teologické pojmy jeho doby.

Vo všeobecnosti svätý Kliment vníma Isusa Christa ako Bohočloveka, jedného zo Svätej Trojice, Spasiteľa, Vládcu, Božieho Sluhu a Veľkňaza, čo potvrdzujú aj tieto slová: *„Milovaní, takáto je cesta, ktorou získavame našu spásu, Isusa Christa, Veľkňaza našich darov, zástupcu a pomocníka v našom nedeľu. Prostredníctvom neho vidíme na výsosti nebies; prostredníctvom neho akoby v zrkadle vidíme čistú a najsvetlejšiu tvár [Boha]; prostredníctvom neho sa otvorili oči nášho srdca; prostredníctvom neho neuvážlivý a zatemnený náš duch preniká do jeho udivujúceho svetla; prostredníctvom neho Pán chcel, aby sme okúsili poznanie nesmrteľnosti. On, ktorý je odleskom jeho veľkosti...”*¹²

V *Prvom liste ku Korintským* svätý Kliment nazýva Isusa Christa Božím Synom len raz, aj to prostredníctvom slov žalmu. Svätý Kliment hovorí: *„Takto povedal Pán o svojom Synovi: „Ty si môj syn; ja som Ťa dnes splodil. Žiadaj si odo mňa*

¹¹ Позгі СИДОРОВ, А. И. 1996. Курс патрологии. Возникновение церковной письменности. 1. vyd. Москва : Русские Огни, 1996. s. 74 – 75.

¹² КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XXXVI. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 65.

*a dám ti národy za tvoje dedičstvo, a končiny zeme do tvojho vlastníctva*¹³.“¹⁴

V Prvom liste ku Korintským sa stretneme s myšlienkami, kedy svätý Kliment hovorí o Božej prirodzenosti Isusa Christa, ale aj o Božom Synovi, ktorý existoval do stvorenia sveta a osobne sa podieľal na jeho stvorení. Celkovo myšlienka svätého Klimenta o predexistencii Christa a nasledovne Jeho Božej dôstojnosti je vyjadrená veľmi zreteľne. Z nasledujúcej pasáže jasné vyplýva, že svätý Kliment vníma Isusa Christa ako Boha a zároveň ako človeka, a vtelenie Božieho Syna plné kenózy a pokory, ale taktiež poukazuje na význam jeho utrpenia a smrti na kríži. Hovorí: *„Lebo Christos je spolu s pokornými, ale nie s tými, ktorí sa povyšujú nad jeho stádom. Náš Pán Isus Christos, žezlo Božej veľkosti, neprišiel [do sveta] s leskom veľkoleposti a povýšenosti, hoci mohol, ale s pokorou, ako o ňom povedal Svätý Duch, lebo [On] hovorí: „Pane, kto veril tomu, čo sme od teba počuli a komu sa obnažila všemohúca ruka Božia? Zvestovali sme o jeho osobe: ako dieťa, ako koreň v smädnej zemi, nebolo v ňom podoby ani slávy. A videli sme ho, ale nebolo v ňom podoby ani krásy, pretože jeho podoba bola ponížená, v ktorej nieto ľudskej podoby: bol človek s jazvami a s bolesťou, ktorý vedel zniesť slabosť, preto sa [ostatní] odvracali od neho [jeho tváre], bol opovrhovaný a zneuctený. [On] nosí naše hriechy a trpí za nás; a my sme si mysleli, že [On] je spravodlivo vystavený utrpeniu, ranám a mučeniu. No [On] bol zranený pre naše hriechy a mučený pre našu nepravosť; bol na ňom trest tohto sveta a cez jeho rany sme boli uzdravení..“*¹⁵

Vtelenie Boha svätý Kliment chápe ako kenózu a prejav lásky druhej Osoby Svätej Trojice kvôli spásu ľudského rodu. Pokiaľ ide o ľudskú prirodzenosť v Christovi, svätý Kliment tvrdí, že Christos má tak dušu (psyché), ako aj telo (sárx), preto hovorí: *„Láskou všetci Boží vyvolení dosiahli dokonalosť; bez lásky nič nie je Bohu príjemné. V láske nás Pán prijal; na [základe] lásky, ktorú k nám mal náš Pán Isus Christos, vydal za nás [svoju] krv podľa Božej vôle a [svoje] telo za naše telo a [svoju] dušu za naše duše.“*¹⁶

Z uvedených pasáží vyplýva, že christológia svätého Klimenta nemá

¹³ Ž 2, 7 – 8. Porovnaj Hebr 1, 5.

¹⁴ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XXXVI. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 66.

¹⁵ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XVI. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 52-53.

¹⁶ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XLIX. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 74.

žiadne závažné nedostatky a verne tlmočí učenie Cirkvi.

SOTERIOLOGICKÝ ASPEKT TEOLÓGIE SVÄTÉHO KLIMENTA

Soteriológia svätého Klimenta Rímskeho je dostatočne dobre rozvinutá. Vo svojom *Prvom liste ku Korintským* svätý Kliment obzvlášť zdôrazňuje spásenosné Božie pôsobenie na svet. Podľa neho na ikonómii spásy sa podieľa celá Svätá Trojica. Bohu Otcovi patrí vôľa vytvoriť Kráľovstvo nebeské. Boh Syn je hlavným činiteľom a stredobodom ikonómie spásy a Svätý Duch je zobrazený ako Plnosť blahodarných prostriedkov, ktoré vedú k spáse, t. j. do Kráľovstva nebeského. Idea Božej ikonómie spásy sa vzťahuje nielen na ľudstvo, ale aj na celý stvorený svet, avšak prvoradý je človek ako koruna tvorstva.¹⁷

Pre soteriológiu svätého Klimenta je príznačná spása tak sveta, ako aj človeka v kontexte predvečného Božieho plánu, čo svätý Kliment potvrdzuje slovami: „*Náš Tvorca a Stvoriteľ nás uviedol do svojho sveta, vopred nám pripraviac svoju dobrotivosť [ešte] pred naším narodením. Totiž všetko máme od neho, preto by sme mu mali za všetko ďakovať. Jemu [patrí] sláva na veky vekov. Amen.*“¹⁸

Svätý Kliment chápe dielo spásy predovšetkým z pozitívneho hľadiska. Podľa neho spása je prejavom nesmiernej lásky Boha k svetu a človeku, preto Boh obetoval svojho vteleného jednorodeného Syna. Svätý Kliment hodnotí, aký má význam obeť Isusa Christa a hovorí: „*Pozerajme na to, čo je dobré, pekné a príjemné nášmu Stvoriteľovi. Pozrime na Christovu krv a uvidíme, aká je pre jeho Otca drahocenná [krv], ktorá bola vyliata pre našu spásu a celému svetu priniesla blahodať pokánia.*“¹⁹

Podľa svätého Klimenta spásu je možné dosiahnuť vďaka obeti Isusa Christa, Bohočloveka, preto ho vo svojom liste častokrát nazýva Spasiteľom. Vníma ho ako záruku našej spásy, čo tvorí jadro jeho soteriologickej koncepcie. V christológii svätého Klimenta spočíva osnova charakteristických zvláštností jeho soteriológie. Podľa svätého Klimenta Isus Christos bol poslaný od Boha

¹⁷ Pozri СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. 1. vyd. Москва : Русские Огни, 1996. s. 69 – 70.

¹⁸ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XXXVIII. In Антология. *Раннехристианские отцы Церкви*. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 67.

¹⁹ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, VII. In Антология. *Раннехристианские отцы Церкви*. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 47.

v súlade s Božou vôľou kvôli spásu ľudského rodu.²⁰

Svätý Kliment hovorí, že Isus Christos prišiel na svet v duchu pokory a prorociev, vzal na seba hriechy tohto sveta, aby nás priviedol k pokoju. Vďaka tomu sa môžeme stať Božím ľudom.²¹ Zároveň tvrdí, že bez lásky nie je možné dosiahnuť spásu: „*Láska nás zjednocuje s Bohom; láska pokrýva množstvo hriechov, láska všetko prijíma, všetko veľkodušne znáša; v láske niet plytkého, ani povýšeneckého; láska nedopúšťa rozkol, láska nepoburuje, láska koná všetko v harmónii; láskou všetci Boží vyvolení dosiahli dokonalosť; bez lásky nič nie je Bohu príjemné.*“²²

V učení svätého Klimenta spása je definovaná skôr ako život v Bohu, ktorý je do určitej miery závislý na spásonosnom pôsobení Božieho Syna Isusa Christa. Celá soteriologická koncepcia svätého Klimenta je obsiahnutá v nasledujúcej pasáži, kde Isus Christos sa stáva stredobodom a cestou našej spásy: „*Milovaní, takáto je cesta, ktorou získavame našu spásu, Isusa Christa, Veľkňaza našich darov, zástupcu a pomocníka v našom nedeu. Prostredníctvom neho vidíme na výsosti nebies; prostredníctvom neho akoby v zrkadle vidíme čistú a najsvetlejšiu tvár [Boha]; prostredníctvom neho sa otvorili oči nášho srdca; prostredníctvom neho neuvážlivý a zatemnený náš duch preniká do jeho udivujúceho svetla; prostredníctvom neho Pán chcel, aby sme okúsili poznanie nesmrteľnosti.*“²³

ZHRNUTIE DOSIAHNUTÝCH VÝSLEDKOV

Idea spásy ľudského rodu v Isusovi Christovi tvorí osnovu učenia svätého Klimenta. Všetky jeho teologické uvažovania vyjadrené v *Prvom liste ku Korintským* sú zamerané na túto ideu. Soteriologický aspekt jeho teológie zodpovedá duchovnému životu vtedajšieho kresťanstva. Jeho christológia je nepochybne spojená s teológiou. Učenie o Christovi svätého Klimenta v kontexte jeho

²⁰ Pozri КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XLII. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 69.

²¹ Pozri КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XVI. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 52-53.

²² КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XLIX. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 74.

²³ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XXXVI. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 65.

teológie má dominantné postavenie, preto jeho teológia nadobúda zreteľný odtieň ikonómie našej spásy v súlade s predvečným Božím plánom.

Zoznam bibliografických odkazov

- ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. *Εκκλησιαστική Ιστορία*. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τόμος 20 (B'). Πρώτη εκδο-
σις εν Ελλάδι . ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.),
1997. 1602 s.
- КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое посла-
ние к Коринфянам. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1.
vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство
Жизнь с Богом, 1978. s. 35 – 79.
- ГУМИЛЕВСКИЙ, Ф. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1*. 2.
vyd. Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996.
- МЕЙЕНДОРФ, И. 2001. *Введение в святоотеческое богословие*. 2. dopl. vyd.
Клин : Фонд Христианская жизнь, 2001. ISBN 5-93313-018-4.
- PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. 1. vyd.
Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Českoslo-
vensku, 1990. ISBN 80-85128-08-X.
- САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва :
Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. ISBN 5-94625-
092-2.
- СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письмен-
ности*. 1. vyd. Москва : Русские Огни, 1996.
- СКУРАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода
(I – III вв.)*. Учебное пособие по патрологии. 1. vyd. Сергиев Посад : Свято-
Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005.
- ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita
v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. 191 s. ISBN 80-8068-
693-2.
- ZOZULAK, J. 2001. Výročie svätého Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny
teologický zborník*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej
univerzity v Prešove, 2001. roč. XXIV, č. 9. ISBN 80-8068-081-7. s. 255 – 261.

ANALYSIS OF CHRISTOLOGICAL AND SOTERIOLOGICAL ASPECT OF THEOLOGY OF ST. CLEMENT OF ROME

Vasyľ KUZMYK, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov,
Masarykova 15, 081 01 Prešov, Slovakia, kuzmyk@unipo.sk, 00421517726729

Abstract

This article talks about the christological and soteriological aspect of the theology of St. Clement. Its main theme is death and resurrection of Jesus Christ which is an outline of salvation of man. St. Clement speaks about forgiving of sins, about spiritual life, immortality and liberation from the power of the devil. Christ is not only a teacher, but the God, who discovers the truth to a man. Theology of St. Clement of Rome contains a distinct shade from eternal iconomy of salvation in accordance with God's plan.

Key words

Christology, soteriology, Clement of Rome, theology, morale.

Η ΔΙΕΘΝΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΕΘΙΜΟΥ ΤΟΥ ΑΒΑΤΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

Alexios PANAGOPOULOS

Nacional College, Patras, Hellens Republic. Church Institute of Patras, Hellens Republic.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ: ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ

Η ενότητα που συνδέει το έθιμο με το γραπτό νόμο, έχει ανάλογη αντιστοιχία με τον νόμο της πολιτείας - κράτους, ανάλογα, και με τις ευρύτερες σχέσεις που διέπουν τις σχέσεις πολιτείας και εκκλησίας. Για τον λόγο αυτό και παρουσιάζεται η διαφορετική εικόνα του κάθε κράτους προς το ορθόδοξο ποίμνιο. Κάθε ορθόδοξο κράτος έχει συγκεκριμένη θέση προς τους εκκλησιαστικούς κανόνες, οι οποίοι κατοχυρώνονται ή και όχι από το Σύνταγμά του.

Το έθιμο δεν είναι δυνατόν να εξετάζεται χωριστά, παρά μόνο, ως τμήμα της εκκλησιαστικής νομοθεσίας την οποία και εκφράζει. Το κάθε σύγχρονο κράτος, το απασχολεί το πρόβλημα των σχέσεων των ιερών κανόνων με τους νόμους της πολιτείας. Υπάρχει: Η άποψη που διαχωρίζει τους κανόνες και αποδίδει συνταγματική ισχύ μόνο σε όσους αφορούν το δόγμα και την λατρεία και ή άλλη άποψη που δέχεται την συνταγματική ισχύ όλων ανεξαιρέτως των κανόνων. Ετσι το πρόβλημα δεν είναι δυνατόν να λυθεί και διαιωνίζεται, χωρίς να μπορούν να βρεθούν κοινά σημεία προσεγγίσεως, γιατί διαφορετικά είναι η πνευματική τοποθέτηση²⁴ του κάθε ενός υποστηρικτή. Και οι δύο απόψεις ομάδες εκφράζουν συνειδητά ή ασυνείδητα τις θέσεις της εκκλησιαστικής τάξης αλλά και της συγχρόνου πολιτείας και κράτους.

Η εκκλησία θεμελιώθηκε και συντηρείται από τον Θεό,²⁵ και δεν έχει ανάγκη την κοσμική δύναμη για να διατηρήσει την υπόστασή της. Είναι αυτάρκης και μπορεί με την αποκλειστική δική της νομοθεσία να οργανώνεται κατά τόπους και να καθοδηγεί το ποίμνιόν της, εις τον προορισμόν

²⁴ Βλ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ, Κ. 1965. *Σχέσεις εκκλησίας και Πολιτείας*. Τομ. Ι. Αθήναι, 1965. σελ. 15.

²⁵ Βλ. Ρωμαίους 13, 4.

του. Στην υπηρεσία του σκοπού αυτού η Πολιτεία²⁶ - Κράτος, με τους άρχοντάς της, επιδιώκει την ειρήνη και την τάξη στην οργανωμένη κοινωνία των ανθρώπων. Ο άμεσο σκοπός των πολιτειακών κανόνων ποικίλλει ανάλογα με το ιδεολογικό υπόβαθρο κάθε πολιτείας. Η εκκλησία από αυτά τα αποστολικά χρόνια, δέχεται ότι η κρατική εξουσία δώθηκε από τον Θεό στους ανθρώπους, ως δώρο της αγάπης του, αυτό ομολογεί και ο νομικός απόστολος²⁷ Παύλος. Εάν το κράτος συνειδοτοποιεί αυτόν τον προορισμόν του γίνεται διακονητής της εκκλησίας στο ποιμαντικό έργο της, με την νομοθεσία του και την διοικητική του μέριμνα, όπως γινόταν στο Βυζαντινό κράτος.²⁸ Η αρχή αυτή ενέπνεε και τις σχέσεις νόμου²⁹ και εθίμου, η οποία εκφραζόταν με τους Νομοκάνονες.³⁰ Ο νομοκάνον του Φωτίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τα ζητήματα τάξης και ευπρέπειας της εκκλησίας ρύθμιζε με βάση όχι μόνο τους κανόνες της εκκλησίας αλλά και τις αυτοκρατορικές³¹ διατάξεις³² και νόμους. Στην ρύθμιση αυτή, οδηγήθηκε η εκκλησία ελεύθερα, χωρίς την πίεση της πολιτείας.³³ Η αρμονική συνύπαρξη και συνεργασία των δύο εξουσιών είναι αξιοσημείωτη, γιατί οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες³⁴ έδειχναν σεβασμό και υπακοή όχι μόνο στους κανόνες αλλά και στα γνήσια έθιμα της εκκλησίας. Χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το έθιμο το οποίο αναφέρει ο Βαλσαμών³⁵ σχετικά με την αποδοχή γυναίκας στον μοναχικό βίο. Ο Θεοστεφής Βασιλέας επικύρωσε σε διάταγμα την μακρά συνήθεια, χωρίς προϋπάρχοντα γραπτό νόμον, δηλαδή να γίνεται μοναχή μία γυναίκα αφού έζησε τουλάχιστον τρεις μήνες σε μοναστήρι. Γι' αυτό και ο Νικηφόρος Ομολογητής,³⁶ παραβάλλει τον

²⁶ Βλ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Π. 1967. Πολιτεία. In *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια* (Θ.Η.Ε.). Τομ. 10. (εκδόσης Α. Μαρτίνο). Αθήναι, 1967.

²⁷ Βλ. Α' Τιμόθεον 6, 15.

²⁸ Βλ. ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ, Χ. 1930. *Αρχείον Βυζαντινού Δικαίου*. Τομ. Ι. Αθήναι, 1930.

²⁹ Βλ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Π. 1984. *Χριστιανική κοινωνιολογία*. Αθήναι : Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 1984. σελ. 95.

³⁰ Βλ. *Επαναγωγή Νόμον*. Τίτλος γ', κεφ. Η'.

³¹ Βλ. Νεαράι, Ιουσίνου Ι έτους 566.

³² Βλ. Τιβερίου XII. έτους 582.

³³ Βλ. ΖΕΠΟΣ, J.G.R. Τομ. Ι. σελ. 54.

³⁴ Βλ. Λέον ΣΤ', έτος 910, τίτλος προΐμιου Νεαρών.

³⁵ Βλ. Σύνταγμα Ρ.Π. Τομ. Α'. σελ. 41.

³⁶ Βλ. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. 2004. Αντίρρησης, Γ'. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 100. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2004. σελ. 388.

νόμο με τον λόγο, το έθιμο με το έργο.³⁷

ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΡΑΤΟΣ

Η θέση του σύγχρονου κράτους είναι εντελώς διαφορετική έναντι της εκκλησίας. Η μεταβολή αυτή του σύγχρονου κράτους συνετελέσθηκε στα νεώτερα³⁸ χρόνια. Η αλλαγή της θέσης αυτής, είναι αποτέλεσμα των ιδεολογικών³⁹ ρευμάτων που αναπτύχθηκαν στην Δύση από το πνεύμα της Αναγέννησης⁴⁰ και την εποχή του Διαφωτισμού.⁴¹ Τον προτελευταίο αιώνα (19^ο) εκδηλώνεται η διεκδίκηση της πολιτείας, δηλαδή ζητεί για τον ευατόν της την απόλυτη αυθεντία. Στα σύγχρονα Συντάγματα τονίζεται η απόλυτη κυριαρχία⁴² του λαού, ως είναι το ανώτατο όργανο της Πολιτείας. Ο άνθρωπος αποκτά απόλυτο αξία, ενώ το Βυζαντινό κράτος απόλυτο κύρος αναγνωριζόταν από τον λαό μόνο στον Θεό.⁴³

Συνέπεια όλων αυτών των εναλλαγών είναι η απόρροια της όλης κοσμοθεωρίας περί κράτους. Οι νόμοι και τα έθιμα της εκκλησίας ισχύουν μόνο μέχρι του σημείου που συμφωνούν με τους νόμους και την δημόσια τάξη της πολιτείας.⁴⁴ Αντίθετα η πολιτεία ελεύθερα μπορεί να ενεργεί και να δρά αντίθετα προς την εκκλησιαστική τάξη και παράδοση. Η εκκλησία⁴⁵ δεν αδιαφορεί για την συμπεριφορά αυτή της Πολιτείας. Όμως η πίστη του σύγχρονου ανθρώπου στον ιδανικό άνθρωπο⁴⁶ και τα αγαθά αυτού του

³⁷ Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ. 1862. Homilia LI. In MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 60. Paris, 1862. σελ. 351.

³⁸ Βλ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ, Δ. 1920. Πολιτεία και εκκλησία. (Ανάτυπο). 1920. σελ. 75.

³⁹ Βλ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Π. 1976. Τα ανθρώπινα δικαιώματα. In *Επιστημονική Επετηρίς*. Θεσσαλονίκη : Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Θεσσαλονίκης, 1976. Τόμος 5, Τεύχος 2. σελ. 111. Ως νεωτερισμός, αναπτύχθηκε η διδασκαλία του εθνικού λαϊκού κράτους, το οποίο θα ήταν ανεξάρτητο από την εκκλησία, και ο άνθρωπος θα ήταν η ανώτατη αξία.

⁴⁰ Βλ. AZKOU, M. 1981. *Anti - christianity, the new atheism*. Montreal: Monastery Press, 1981. σελ. 21. Ο συγγραφέας παρουσιάζει την πνευματική κατάσταση μετά την Αναγέννηση και την θρησκευτική μεταρρύθμιση.

⁴¹ Βλ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ, Δ. Διαφωτισμός. Μ.Ε.Ε. Τομ. Θ'. σελ. 298.

⁴² Βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ, Π. 1939. Εκκλησία και Πολιτεία ανά τους αιώνες. Αθήνα, 1939. σελ. 187.

⁴³ Βλ. ΜΑΝΖΑΡΙΔΗΣ, Γ. 2004. Χριστιανική Ηθική. Θεσσαλονίκη, 2004. σελ. 286.

⁴⁴ „Il symbolise la desacralisation de cette histoire et la desincarnation du Dieu chretien. Dieu jusqu' ici se melait a l' histoire par les rois.“ CAMUS, A. 1951. *L' Homme revolté*. Paris : Les Éditions Gallimard, 1951. σελ. 150.

⁴⁵ Βλ. SCHMEMANN, A. 1966. Σύγχρονος κόσμος και εκκλησιαστική λατρεία. In *Σύνορο. Τρίμηνη έκδοση πνευματικής μαρτυρίας*. Νο 37. Αθήνα, 1966. σελ. 10.

⁴⁶ Βλ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ, Χ. 1925. Σύστημα Ηθικής. Αθήνα : ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, 1925. σελ. 359.

κόσμου⁴⁷ εκφράζεται μονολεκτικά στο πνεύμα⁴⁸ και στο κίνημα της εκκοσμικεύσεως (Saecularismus). Η αντίθεση μεταξύ συγχρόνου κράτους και εκκλησίας μπορεί να φθάσει και σε σύγκρουση όταν ένα έθιμο έχει αποδειχθεί ως γνήσιο και παραβιάζεται, οπότε έχει επιπτώσεις στην ομαλή λειτουργία του εκκλησιαστικού βίου.

Μια τέτοια σύγκρουση μεταξύ σύγχρονου κράτους⁴⁹ και εκκλησίας, θα εγείρει αντιδράσεις και διαμαρτυρίες. Αν το σύγχρονο κράτος αδιαφορήσει και θελήσει βίαια να επιβάλει την απόφασή του, τότε η εκκλησία κηρύττει τον ευατόν της σε διωγμό.⁵⁰ Τέτοια κατάσταση δημιουργήθηκε το 1890-1891, όπου το Οικουμενικό Πατριαρχείο έκλεισε τους ναούς και διέκοψε τις ιεροτελεστίες. Αποτέλεσμα η εξέγερση του λαού εναντίον των ενόχων. Ο Μέγας Βεζύρης αναγκάστηκε και υπέγραψε τα του Πατριαρχείου προνόμια, ως ένα είδος συμφωνίας μεταξύ πολιτείας και εκκλησίας. Εκτός την μορφή αυτή της αντίδρασης η εκκλησία μπορεί να δεχθεί προσωρινά την πολιτειακή ρύθμιση, με το μέτρο της οικονομίας, για να ενισχύσει προσωρινά το ποίμνιό της.

Το μέτρο της οικονομίας εφαρμόζεται μόνο όταν η εκκλησιαστική αρχή διαπιστώνει ότι η πνευματική βλάβη εισχωρεί καταστρεπτικά. Κάθε ενέργεια έχει ως βάση τον κανόνα ΜΖ' των Αποστόλων περί συγκατάβασης = οικονομίας.

Με το μέτρο της οικονομίας, δεν σημαίνει ότι γίνεται αποδεκτή η νομοθεσία της πολιτείας αλλά μόνο και μόνο για να αποφύγει μεγαλύτερο κακό. Έτσι με την συγκεκριμένη ποιμαντική της φροντίδα αποφεύγονται τα

⁴⁷ Βλ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ, Κ. 1975. *Εκκλησία, Πολιτεία, Σύνταγμα*. Αθήναι, 1975. σελ. 20.

⁴⁸ Βλ. *Declaration des droits de l' homme et du citoyen*, της Γαλλικής ενθουσιολέξεως 26/VIII/1789 άρθρο 2. Σκοπός πάσης πολιτικής κοινωνίας είναι η διατήρηση των φυσικών και απαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου. *Declaration of independence*. Α' μέρος 4/VII/1776. Όσες φορές κάποιο πολίτευμα γίνεται καταστρεπτικό του σκοπού του, είναι δικαίωμα του λαού να το μεταβάλλει και να το καταλύει. Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών. Προοίμιον. To reaffirm Faith in fundamental human rights... Η θεμελιώδη αντίθεση του πνεύματος αυτού με το βυζαντινό φαίνεται στις «Νεαρές» των Βυζαντινών αυτοκρατόρων. Τιβέριος VIII, έτος 574: «Από τον Θεό και την δικαιοσύνη δεν υπάρχει τίποτα ανώτερο, χωρίς αυτών τίποτα δεν πρέπει να γίνεται». Ο Ηράκλειος στην «Νεαρά» ΧΧΩ του έτους 629, αναφέρει: «Κάθε πράξη πρέπει να γίνεται από ευσέβεια, γιατί έτσι δοξάζεται κάθε βασιλέας και κράτος.» J.G.R., τομ. I. σελ. 36.

⁴⁹ Βλ. ΨΑΡΟΥΔΑΚΗΣ, Ν. 1987. *Αντίχριστος, 666 και Ε.ΚΑΜ*. Αθήνα, 1987. σελ. 25.

⁵⁰ Βλ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, Β. 1998. *Εκκλησιαστική Ιστορία απ' αρχής μέχρι σήμερα*. Αθήνα : ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, 1998. σελ. 693.

χειρότερα αποτελέσματα. Μπορεί και να δημιουργηθεί εστία μόλυνσεως⁵¹ στο άσπιλο σώμα της εκκλησίας με την αποδοχή των αιρέσεων ή των παρνόμων ενεργειών της Πολιτείας από ανάξιους εκκλησιαστικούς ηγέτες. Η τυχόν παρανομία παραμένει ως ξένο σώμα στην εκκλησία και την ταλαιπωρεί, όμως αυτό είναι το φαινόμενο, γιατί μετά την δοκιμασία, η δυσκολία αυτή η εκκλησία έχει ξαναβρεί την γαλήνη της και την δόξα⁵² της. Οι τυχόν παράνομες ενέργειες των εκκλησιαστικών προϊσταμένων δεν σημαίνουν ότι γίνονται αποδεκτές από την εκκλησία και ότι εκδηλώνουν την βούλησή της ως θεανθρώπινου οργανισμού. Στις περιόδους των αιρέσεων φαινόταν ότι επικρατούσε το ψεύδος, όμως γρήγορα αποκαθίστατο η αλήθεια,⁵³ όπως και φαίνεται στο Συνοδικό της ορθοδοξίας.

Η συνολική και ενιαία στάση του κράτους προς το εκκλησιαστικό έθιμο, είναι διαφορετική μετά την απελευθέρωση⁵⁴ από την Τουρκική σκλαβιά. Ειδικότερα για παράδειγμα όταν το έτος 1847, στην β' συνδιάσκεψη της α' βουλευτικής περιόδου, συζητήθηκε το νομοσχέδιο, περί επισκόπων και επισκόπων, τονίστηκε ότι: η απελευθερωμένη Ελλάδα είναι η συνέχεια της παλαιάς Ελλάδας, και το νέο απελευθερωμένο κράτος δεν είναι ξένο κατασκεύασμα, αλλά έχει ιστορία και παραδόσεις⁵⁵ και δικαιώματα και ήθη. Η διακήρυξη αυτή αποτελεί όχι μόνο επιβεβαίωση ότι η Πολιτεία είχε αδιαφορήσει για τις παραδόσεις⁵⁶ του λαού, αλλά και ότι οι πολιτειακοί παράγοντες είχαν περιφρονήσει τα έθιμα του ορθοδόξου λαού, με τη ιδεολογία⁵⁷ ότι τα ξένα πρότυπα θα ήταν τα μόνα σωτήρια. Για την στάση αυτήν, της πολιτείας ευθύνεται και η τότε εκκλησιαστική⁵⁸ ηγεσία. Παράδειγμα αυτής της Χαύδους κατάστασης είναι ότι στις 19 Αυγούστου 1833, με

⁵¹ Βλ. GOUILLARD, J. 1967. *Le Synodicon de l'Orthodoxie : édition et commentaire*. Paris : Travaux et Mémoires, 1967. 2, σελ. 47.

⁵² Βλ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΩΓΩΝΑΤΟΣ. *Ηδικτον*, έτους 860, Mansi, XI, στίχος 712 B.

⁵³ Βλ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, Β. *Πραγματεία, Τρόπων*, σελ. 45.

⁵⁴ Βλ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, Α. 1965. *Ελληνικό Εκκλησιαστικό Δίκαιον*. Αθήναι, 1965. σελ. 86.

⁵⁵ Βλ. *Πρακτικά συνεδριάσεων της Ελληνικής Βουλής*. Αθήναι, 1846. Α', σελ. 331. βλέπε και ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Χ. *Το Σύνταγμα και οι Ιεροί Κανόνες*. σελ. 28. Στην συζήτηση επι του νομοσχεδίου αυτού, ο Μ. Σχοινάς, κατηγόρησε ελεγκτικά την περιφρόνηση της Αντιβασιλείας για τα έθιμα του ορθοδόξου λαού.

⁵⁶ Βλ. ΚΟΤΣΩΝΗΣ, Ι. 1961. Η συνήθεια εν τω νεωτέρω κανονικώ Δικαίω. In *Θεολογικό περιοδικό Γρηγόριος ο Παλαμάς*. Θεσσαλονίκη, 1961, 44.

⁵⁷ Βλ. ΜΠΑΣΤΙΑΣ, Κ. Ο Παπουλάκος. In *Εγκυκλοπαίδεια Ηλίου (Ι.Ε.)*. Εκδοτική Αθηνών, 1984. σελ. 146.

⁵⁸ Βλ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ, Χ. 1925. *Σύστημα Ηθικής*. Αθήναι : ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, 1925. σελ 303.

Εγκύκλιο⁵⁹ της η Ιερά Σύνοδος της εκκλησίας της Ελλάδας, έθεσε στον έλεγχο του κράτους 461 μοναστήρια από τα οποία τα 116 ερημώθηκαν και έκρινε γι' αυτά η Κυβέρνηση μπορεί να διατάξει ότι θεωρεί καλύτερο. Τον καιρό εκείνο, με τις διάφορες παρόμοιες ενέργειές της η Ιερά Σύνοδος⁶⁰ είχε δείξει ότι προσπαθούσε να περιβάλλει με το ένδυμα της νομιμότητας την "αστοργία" της προς τον μοναχισμό του έθνους που τόσα πολλά πρόσφερε για την ελευθερία,⁶¹ δίχως αντάλλαγμα. Αργότερα το Οικουμενικό Πατριαρχείο, έχοντας υπόψει αυτές τις παρανομίες που γινόταν, τόνισε την ορθόδοξο ερμηνεία των περί εκκλησίας άρθρων⁶² του Συντάγματος σύμφωνα με την οποία θεωρούνται αντισυνταγματικοί και οι νόμοι της Πολιτείας που αντίκεινται (δηλαδή βρίσκονται σε αντίθεση) όχι μόνο με τους Ιερούς Κανόνες αλλά και με τα έθιμα, γιατί τα έθιμα αποτελούν, βασικό κεφάλαιο των θεσμών.⁶³ Η υπόμνηση αυτή του Οικουμενικού Πατριαρχείου,⁶⁴ έγινε επανειλημμένα προς την Εκκλησία και το Κράτος, για την τήρηση⁶⁵ των παραδοσιακών παλαιών = "πατροπαράδοτων" εθίμων. Η ιερά Σύνοδος της Ελλαδικής⁶⁶ εκκλησίας έδειξε υπακοή στα γνήσια έθιμα,⁶⁷ ιδιαίτερα όταν έλαβε τον Πατριαρχικό και

Συνοδικό τόμο, για το Αυτοκέφαλο. Ομως, η απομάκρυνση του κράτους⁶⁸ από το ορθόδοξο εκκλησιαστικό πνεύμα και η τάση του να

⁵⁹ Βλ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Σ. 1901. Συλλογή των Εγκυκλίων της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος από το 1883 μέχρι του 1901. Αθήναι, 1901 (Ανατύπωση 1998). σελ. 640.

⁶⁰ Βλ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, Α. 1998. Εκκλησιαστικοί Ρήτορες. In Άπαντα. Τομ. Ε'. Αθήνα : ΔΟΜΟΣ, 1998. σελ. 360.

⁶¹ Βλ. ΕΩΡΓΑΝΤΖΗΣ, Π. 1985. Οι αρχιερείς και το 1821. In Οι Αρχιερείς και το Εικοσιένα. Ξάνθη, 1985. σελ. 62.

⁶² Βλ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, Κ. Η εκκλησία της Ελλάδος και οι σχέσεις της προς το Οικουμενικόν Πατριαρχείον. σελ. 14.

⁶³ Βλ. ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, Β. 1967. Η Καταστατική Νομοθεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος από τη συστάσεως του Ελληνικού Βασιλείου. Αθήνα, 1967. σελ. 40.

⁶⁴ Βλ. Εγκύκλιος, Οικουμενικού Πατριαρχείου, 24/ΧΙΙΙ/1850 προς την Ελληνική Κυβέρνηση. (Β. Τζωρτζάτος). σελ. 23.

⁶⁵ Βλ. ΠΑΠΑΘΕΜΕΛΗΣ, Σ. 1988. Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας, μια εμπειρική προσέγγιση. Δίκαιο και Πολιτική. 1988. σελ. 6.

⁶⁶ Βλ. ΓΕΔΕΩΝ, Μ. 1888. Κανοκαί Διατάξεις. Τομ. Ι. Κωνσταντινούπολη, 1888. σελ. 223.

⁶⁷ Βλ. ΣΒΩΛΟΣ, Α. - ΒΛΑΧΟΣ, Γ. 1954. Το Σύνταγμα της Ελλάδος. Τομ. Α'. Αθήναι, 1954. σελ. 62. (Δ' αναθεωρητική Βουλή).

⁶⁸ Βλ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ, Χ. 1964. Εκκλησία και πολιτεία εξ επόψεως ορθοδόξου. Θεσσαλονίκη : ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, 1964. σελ. 56. Οι ειδικοί νόμοι του έτους 1856, παρότι αναγνώριζαν τους ιερούς κανόνες, όμως στην πραγματικότητα τους αθετούσαν ή τους τροποποιούσαν όπως ήθελαν, στερώντας την ελευθερία της εκκλησίας τόσο από τους κανόνες όσο και από το

καινοτομεί, άρχισε να γίνεται γρήγορα πασιφανής. Παράδειγμα αυτού αποτελεί το γεγονός, ότι η Ιερά Σύνοδος της Αυτοκεφάλου Ελλαδικώς εκκλησίας έστειλε υπόμνημα, στην πολιτεία, σχετικά με την αντικανονικότητα του νόμου 9/VI/1852, ο οποίος νόμος εξαφάνιζε όλους τους του ιερούς θεσμούς της εκκλησίας. Από αυτό το γεγονός συμπεραίνουμε ότι, ο αντικανονικός αυτός νόμος, στηριζόταν στην παράβαση⁶⁹ και των γνήσιων εκκλησιαστικών εθίμων. Ενας πατριώτης και αρχηγός στον αγώνα εναντίων των Τούρκων ήταν ο στρατηγός Μακρυγιάννης,⁷⁰ ο οποίος δήλωνε: στον καιρό της Τουρκιάς, μία πέτρα δεν πείραζαν από τα μοναστήρια και τις εκκλησίες. Όταν τους διώξαμε τους Τούρκους ήρθαν οι φαναριώτες⁷¹ και οι άλλοι, για να μας κάνουν τα χειρότερα κακά.⁷² Οι Τούρκοι δεν προσπάθησαν να διορθώσουν την θρησκεία μας, αυτό το κάνουν τώρα πολλοί «μολυσμένοι» από μας.⁷³ Η συμπεριφορά του σύγχρονου⁷⁴ κράτους,⁷⁵ προς εκκλησιαστικό έθιμο⁷⁶, προσδιορίζεται με μεγαλύτερη ακρίβεια αφού παρουσιάσουμε την σύγχρονη στάση⁷⁷ του κράτους, σε ένα συγκεκριμένο και

Σύνταγμα του κράτους. Η εκκλησία άρχισε να υποβιβάζεται σε πολιτειακό ίδρυμα το οποίο είχε προσαρμοστεί στο τμήμα του υπουργείου των εκκλησιαστικών.

⁶⁹ Βλ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Σ. 1901. *Συλλογή των Εγκυκλίων της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος από το 1883 μέχρι του 1901*. Αθήναι, 1901. (Ανατύπωση 1998). σελ. 947. Το εκκλησιαστικό φρόνημα, άρχισε να δεσμεύεται από το κράτος. Παράδειγμα Στην διακήρυξη περί της ανεξαρτησίας της Ελληνικής Εκκλησίας. 23/VI/1833.

⁷⁰ Βλ. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ, Ι. 2003. *Απομνημονεύματα*. βιβλίο Γ', κεφ. δ'. Αθήνα : Γνώση, 2003. σελ. 389.

⁷¹ Βλ. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ, Ι. 1999. *Οράματα και Θάματα*. (Επιμ. Α. Ν. Παπακώστας). Αθήνα : ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ. 1999. σελ. 66.

⁷² Βλ. ΣΤΡΑΓΚΑΣ, Θ. 1969. *Εκκλησίας Ελλάδος Ιστορία εκ πηγών αψευδών, τόμος Α'*. Αθήναι, 1969. σελ. 59 - 60. Η βίαιη εξορία του ιεροκήρυκα Γερμανού στις 26/VI/1833.

⁷³ Βλ. Το βασιλικό Διάταγμα της 23/VI/1833. με το άρθρο 1, όριζε ότι: η ορθόδοξος Ανατολική εκκλησία του Βασιλείου της Ελλάδος, έχει ως προς το διοικητικό μέρος, αρχηγό τον Βασιλέα της Ελλάδος. Το άρθρο 2, όριζε ότι: Ο Βασιλέας προσδιορίζει (διορίζει) την Γραμματεία της Επικρατείας (state), η οποία να ενεργεί, για τα ζητήματα της ιεράς Συνόδου. Βλέπε ΣΤΡΑΓΚΑΣ, Θ. 1969. *Εκκλησίας Ελλάδος Ιστορία εκ πηγών αψευδών, τόμος Α'*. Αθήναι, 1969. σελ. 100.

⁷⁴ Βλ. ΜΙΑΙΛΕ, Μ. 1988. *Κριτική εισαγωγή στο δίκαιο*. Θεσσαλονίκη : Παρατηρητής, 1988. σελ. 27 και 381.

⁷⁵ Βλ. CARBONNIER, J. 1974. *Droit civil*. Τομ. Ι. Paris : Presses Universitaires de France, 1974. σελ. 13.

⁷⁶ Βλ. STUMPF, S. E. 1960. Contribution de la théologie à la philosophie du droit: la définition et l'interprétation du droit. In *Archives de philosophie du droit*. Paris : Sirey, 1960. σελ. 2.

⁷⁷ Βλ. GARDET, L. 1970. *L' Islam, Religion et Communauté*. Paris : Desclée de Brouwer, 1970. σελ. 181. Βλέπε στο τεύχος των Archives de philosophie du droit, το οποίο είναι αφιερωμένο στη: *La Théologie chrétienne et le Droit*. Το ίδιο και στο ΜΙΑΙΛΕ, Μ. 1988. *Κριτική εισαγωγή στο δίκαιο*. Θεσσαλονίκη : Παρατηρητής, 1988. σελ. 393.

βασικό έθιμο για την ορθοδοξία,⁷⁸ δηλαδή το έθιμο του "Αβατου", το οποίο θα εξετάσουμε στην συνέχεια.

ΤΟ "ΑΒΑΤΟΝ" ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ, ΩΣ ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

"Αβατον", ονομάζεται το έθιμο, εκείνο το οποίο απαγορεύει ρητά την είσοδο των γυναικών⁷⁹ στο Άγιο Όρος δηλαδή τον Άθωνα. Το Αβατον είναι ένα από τα αρχαία αγιορείτικα καθεστώτα, τα οποία προστατεύονται από το Ελληνικό Σύνταγμα 1975/86 σύμφωνα με το άρθρο 105 παράγραφος 3. Το Αβατον είναι έθιμο το οποίο διαμορφώθηκε και παρέμεινε ως γνήσιο εκκλησιαστικό έθιμο, με τοπικό χαρακτήρα. Το Αβατον είναι θεσμός ο οποίος κατοχυρώνεται από το Ελληνικό Σύνταγμα⁸⁰ καθώς και τον Καταστατικό Χάρτη του Αγίου Ορους⁸¹ :άρθρο 186. Στην χερσόνησο του Αγίου Όρους απαγορεύεται η είσοδος θηλυκών, σύμφωνα με την αρχαία παράδοση.⁸² Το "Αβατον" κατοχυρώνεται και από τα "Τυπικά"⁸³ της Αγιορείτικης Πολιτείας τα οποία πιστοποιούν τον εθιμικό του χαρακτήρα, γιατί η γραπτή καταχύρωση του Αβάτου αποτελεί την επισημοποίηση της εθιμικής καθιέρωσης. Το αγιορείτικο Αβατον εκφράζει απόλυτα τον μοναχικό βίο και αυτός είναι ο λόγος που διατηρήθηκε τόσους αιώνες ακατάλυτο μέχρι των ημερών μας, απολαμβάνοντας μεγάλο σεβασμό. Το σύγ-

⁷⁸ Βλ. ΠΟΥΛΗΣ, Γ. *Εκκλησιαστική Δικαιοσύνη και Δικαστικός Ελεγχος*. Θεσσαλονίκη : Παρατηρητής, 1984. (Δίκαιο και Πολιτική, αρ. 15.).

⁷⁹ Βλ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ, Γ. 1964. Η συνταγματικότητα της απαγορεύσεως εισόδου γυναικών της απαγορεύσεως εισόδου, γυναικών εις το Άγιον Όρος. In περιοδικό "Νέα Εστία". Αθήνα : ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ, 1964. 38. σελ. 99. Και ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ, Π. 1949. Η οργάνωσις του μοναχικού πολιτεύματος έν Αγίω Όρει Αθω. In *Αρχείον Εκκλησιαστικού και Κανονικού Δικαίου*. 4. Αθήναι, 1949. σελ. 189. Το έθιμο του "Αβάτου" το συγκαταλέγει στα προνόμια του Αγίου Ορους.

⁸⁰ Βλ. ΜΑΡΙΝΟΣ, Α. *Η απαγόρευση εισόδου γυναικών στο Άγιον Όρος*. σελ. 230. Υποστηρίζει την διατήρηση του "Αβάτου".

⁸¹ Βλ. ΠΟΥΛΗΣ, Γ. 1981. Το "Αβάτον" του Αγ. Ορους και η ποινικοποίηση της παραβιάσής του με το Νομοθετικό Διάταγμα 2623/1953. In *Αρμενόπουλος*. Θεσσαλονίκη : Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, 1981. 2, σελ. 170.

⁸² Βλ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, Χ. 1979. Το "Αβατον" του Αγίου Ορους στις γυναίκες. In "Αρμενόπουλος" 33, 1979. σελ. 80. Και NAZ, E. 1954. *Traité de Droit Canonique*. Τομ. I. Paris, 1954. σελ. 655.

⁸³ Βλ. ΡΑΛΛΗΣ, Κ. 1908. *Περί του "Αβάτου" των μοναστηριών κατά το δίκαιον της ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας*. Αθήναι, 1908. Και GREUSEN, J. 1942. "Cloture". In *Dictionnaire de Droit Canonique*, Τομ. III. Paris, 1942. σελ. 891.

χρονο, όμως Κράτος⁸⁴ το οποίο εκδηλώνει το φρόνημα της συγχρόνου κοινωνίας παρουσιάζει τάσεις και επανειλημμένα εκδηλώνει την διάθεσή του να καταργήσει το Αβατον.

Η αρχή του Αβάτου στην Ορθόδοξη Εκκλησία περιλαμβάνεται σε σύνολο διατάξεων του Κανονικού και του Βυζαντινού πολιτειακού δικαίου. Οι διατάξεις αυτές έχουν διπλό περιεχόμενο: 1. Απαγορεύουν στους μοναχούς και στις μοναχές την έξοδο από την Μονή της μετανοίας τους. Η έξοδος επιτρέπεται μόνο για ειδικούς λόγους και με την τήρηση ορισμένης διαδικασίας. 2. Απαγορεύουν την διαμονή ή και την είσοδο μέσα στον περίβολο ή στις εγκαταστάσεις ή ακόμη και στην περιοχή των Μονών σε ορισμένες κατηγορίες φυσικών προσώπων ή και ζώων. Ως αιτιολογία της θεσπίσεως του Αβάτου προβάλλεται η απρόσκοπτη αφέρωση των μοναχών και των μοναστηριών στα ιδεώδη του μοναχικού βίου καθώς και η αποφυγή αφορμών κολασμού, βλασφημίας και σκανδάλων.

Η νομοκανονική βάση του Αβάτου ανάγεται στην Α' προς Κορινθίους επιστολή του αποστόλου Παύλου, κεφ. 10, 31 και 11, 1. Η δικαϊκή έκφραση του Αβάτου θεμελιώνεται στους (10) κανόνες του θεμελιωτή του αναχωρητικού βίου του Μεγάλου Αντωνίου, επίσης στον κανόνα 47 της ΣΤ' Συνόδου και με τον 18 της Ζ' Συνόδου. Εδικά για το Αβατον του Αγίου Όρους ο αυτοκράτορας Βασίλειος ο Α', ο Μακεδώνας⁸⁵ με σιγίλλιο του, που έκδωσε το έτος 833, απαγόρευσε την είσοδο σε όλους τους λαϊκούς, στους οποίους δεν είχαν σκοπό να γίνουν μοναχοί. Επίσης στο "Τυπικό ή Κανονικό" του οσίου Αθανασίου⁸⁶ του Αθωνίτη το έτος 959, ορίζεται η απαγόρευση εισόδου κάθε θηλυκού. Το έτος 1574, το Τυπικό του πατριάρχη Ιερεμία Β', απαγορεύει την είσοδο στα παιδιά και στις μοναχές. Καθώς και πολλές άλλες νομοκανονικές πηγές, παρότι απαγορεύουν την είσοδο στο Άγιο Όρος, δεν υπάρχει ξεκάθαρη ρητή απαγόρευση, μόνο, για τις γυναίκες. Γι' αυτό και αποτελεί απαγόρευση εθιμικού δικαίου. Το Αβατον για τις γυναίκες ξεκάθαρα δεν περιλήφθηκε ad hoc στα Τυπικά, επειδή ήταν ήδη δεδομένο. Ο Καταστατικός Χάρτης του Αγίου Όρους που κυρώθηκε με το νομοθετικό διάταγμα ης 10/16 Σεπτεμβρίου 1926, αποτελεί την πρώτη⁸⁷ χρονολογικά

⁸⁴ Βλ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ, Α. 1994. Ιστορικανονική θεώρηση περί του Αβάτου. In *Αγνωστες οσιακές μορφές Αγιορειτών του 19ου αιώνα*. Αθήνα : ΤΗΝΟΣ, 1994. σελ. 180.

⁸⁵ Βλ. DOLGER, F. 1955. Archivarbeit auf den Athos. In *Archivalische Zeitschrift*. 50/1. 1955. σελ. 292.

⁸⁶ Βλ. MEYER, P. 1894. *Die Haupturkunden Für die Geschichte der Athosklöster*. Leipzig, 1894. σελ. 118.

⁸⁷ Βλ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, Χ. 1979. Το Αβατον του Αγίου Όρους στις γυναίκες. In *Αρμενόπουλος. Θεσσαλονίκη : Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης*, 1979. 33, τεύχος 1, σελ. 81.

γραφτή πηγή του αγιορείτικου δικαίου που ρητά απαγορεύει την είσοδο όλων γενικά, των γυναικών στο Άγιο Όρος. Είναι γνωστό πλέον ότι μετά την κατάργηση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας το έθιμο είναι ο κύριος ρυθμιστής⁸⁸ του αγιορείτικου μοναχισμού. Τη παράδοση αυτή του Αβάτου σεβάσθηκαν οι κατά καιρούς ξένοι κατακτητές, καθώς επίσης και οι διδακτορικές κυβερνήσεις.

Συγκεκριμένα, το έθιμο του Αβάτου, έχει την ρίζα του στην απαγόρευση⁸⁹ της Εκκλησίας προς τους κληρικούς να έχουν "συνεισάκτους παρθένους", δηλαδή να συγκατοικούν με γυναίκες. Αργότερα⁹⁰ αυτή η απαγόρευση εδραιώθηκε⁹¹ με τους Κανόνες ΜΖ' της ΣΤ' Οικουμενικής Συνόδου καθώς επίσης, και με τον κανόνα ΙΖ' του Νικηφόρου Ομολογητού.

Η θέση του σύγχρονου κράτους, προς την μακρά παράδοση του Αβάτου, δεν είναι τόσο ευνοϊκή, γιατί έχουν γίνει προσπάθειες για την κατάλυση του Αβάτου. Επανελημμένα ακόμα και σήμερα υπάρχει ο κίνδυνος της παραβιάσεως του "Αβάτου". Η Ιερά Κοινότητα τους Αγίου Όρους έχει στείλει υπομνήματα σχετικά με τον κίνδυνο, του αφύλακτου⁹² της προσβάσεως στο Άγιο Όρος, μέσω της ξηράς.

⁸⁸ Βλ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ, Δ. *Το μοναχικόν πολίτευμα του Αγίου Όρους*. σελ. 161.

⁸⁹ Βλ. ΧΩΡΑΣ, Γ. Συνείσακτοι. In *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια* (Θ.Η.Ε.). Τομ. 11. (εκδόσης Α. Μαρτίνο). Αθήναι, 1967. σελ. 564.

⁹⁰ Βλ. ΚΡΙΚΩΝΗΣ, Χ. 1964. *Ο Αγιορείτικος μοναχισμός*. Θεσσαλονίκη, 1964. σελ. 142.

⁹¹ Βλ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ, Γ. Αβατον Ι. Μονής In *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια* (Θ.Η.Ε.). Τομ. 1. (εκδόσης Α. Μαρτίνο). Αθήναι, 1962. σελ. 20. Ειδικά για το Άγιον Όρος το Αβατον εισήχθη, σύμφωνα με την Παράδοση, κατόπιν θείας αποκαλύψεως. Βλέπε, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ. 1865. ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΑΥΜΑΣΤΟΝ ΚΑΙ ΙΣΑΓΓΕΛΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙΘΕΟΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ ΤΩ ΑΘΩ ΑΣΚΗΣΑΝΤΟΣ. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ* (*Patrologia Graeca*). Τομος 150. Paris, 1865. σελ. 1005. Και ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ, Στ. *Το πρόβλημα του Αβάτου του Αγίου Όρους*. σελ. 18. Αναγνωρίστηκε και καθιερώθηκε επίσημα από τα Τυπικά της Αθωνικής Πολιτείας, έμμεσα. Ο Νικόδημος Γρηγοράς, στην Ρωμαϊκή Ιστορία, Λόγος XIV 7, σελ. 716, ομολογεί την ισχύ του εθίμου αυτού, και την ρητή απαγόρευση εισόδου στις γυναίκες.

⁹² Βλ. *Μακεδονία*. Θεσσαλονίκη : ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ Α.Ε. 30/9/1984. Επανελημμένα, έχουν συληφθεί, ένοχοι παραβιάσεως του Αβάτου, σύμφωνα με τις εκθέσεις της Αστυνομίας, και έχουν οδηγηθεί στο Αυτόφωρο Μονομελές Πλημμελειοδικείο Θεσσαλονίκης. Παράδειγμα η Απόφαση: 15583/1981. Στην εφημερίδα έχουν σχολιασθεί και γραφθεί πολλά για την παραβίαση του Αβάτου και την δίωξη των ενόχων. Στον Ελληνικό Κοινοβούλιο, έχουν γίνει επανελημμένες συζητήσεις, όπως για παράδειγμα: ΜΑΝΑΒΗΣ, Θ. 1975. Εισήγησις επί της τελικής διατυπώσεως του άρθρου 105 του Ελληνικού Συντάγματος του 1975. Σχέδιον άρθρου 109. In *Πρακτικά των συνεδριάσεων της Βουλής επί του Συντάγματος 1975*. Αθήνα, 1975. σελ. 855. Βλέπε ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑ, Ι. 1976. Πρότασις καταργήσεως Αβάτου. In *Πρακτικά συνεδριάσεων των Α' και Β' Τμημάτων της Βουλής, συνεδρία ΙΑ' 7 Ιουνίου 1976*. Αθήναι, 1976. σελ. 209.

Η θέση της διεθνούς κοινωνίας, της Ε.Κ, προς το Άγιο Όρος έχει αρκετό ενδιαφέρον. Το κείμενο της Κοινής Δηλώσεως περί του Αγίου Όρους, το οποίο προσαρμόστηκε στην τελική πράξη της 19/V/1979 περί προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Το κείμενο είναι: Αναγνωρίζοντας ότι το ειδικό καθεστώς, το οποίο έχει παραχωρηθεί στο Άγιο Όρος, όπως αυτό είναι εγγυημένο από το άρθρο 105 του Ελληνικού Συντάγματος, δικαιολογείται αποκλειστικά για λόγους πνευματικών και θρησκευτικών, η Κοινότητα θα μεριμνήσει ώστε να ληφθούν υπ' όψη οι λόγοι αυτοί κατά την εφαρμογή και την περαιτέρω επεξεργασία των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, ιδίως όσον αφορά τις τελωνειακές και φορολογικές απαλλαγές, καθώς και το δικαίωμα εγκαταστάσεως.

Με το κείμενο αυτό της Δηλώσεως αναγνωρίζεται διεθνώς, το Ελληνικό Συνταγματικό καθεστώς του Αγίου Όρους, αλλά και η υποχρέωση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας να μεριμνεί ώστε κατά την εφαρμογή των διατάξεων της να λαμβάνεται υπ' όψη το ειδικό αυτό καθεστώς.

Συμπερασματικά από την παραπάνω ερμηνεία της δηλώσεως προκύπτει ότι το νομικό καθεστώς έναντι του Αγίου Όρους είναι: 1ΟΝ. Τα κράτη - μέλη δεσμεύονται, στο να λαμβάνουν υπ' όψει, κατά την θέσπιση και εφαρμογή των Κοινοτικών διατάξεων, το ιδιόμορφο Αγιορείτικο καθεστώς και τονίζεται ότι η Κοινή Δήλωση δεν γεννά υποχρεώσεις⁹³ αυστηρά νομικού χαρακτήρα. 2ΟΝ. Σήμερα το Άγιο Όρος δεν ανήκει αποκλειστικά στο Ελληνικό Κράτος, αλλά και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Συνεπώς υπάρχει πρόβλημα προσαρμογής του Αγίου Όρους στις αρχές και τις κατευθύνσεις οι οποίες εμπνέουν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Το κάθε πρόβλημα του Αγίου Όρους είναι πρωτίστως Ελληνικό πριν μπορέσει να γίνει και Κοινοτικό.⁹⁴ 3ΟΝ. Με το Αβατον του Αγίου Όρους εισάγεται στο Κοινοτικό Δίκαιο αντίθετη ρύθμιση, όμως στηρίζεται το νόμιμον του θεσμού γιατί εκφράζει, όπως και τα άλλα αγιορειτικά καθεστώτα, μιά έννοια δημόσιας τάξης, που ανάγεται σε ένα θρησκευτικό χαρακτήρα δημόσιο υψηλό συμφέρον⁹⁵

Για το δικαίωμα της (ελεύθερης) εγκατάστασης, το οποίο δικαίωμα περιορίζεται από το Αβατον, δεν είναι λόγος περιορισμού, γιατί οι ιερές

⁹³ Βλ. ΣΚΑΝΔΑΜΗΣ, Ν. *Το Άγιο Όρος και οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες*, σελ. 275.

⁹⁴ Βλ. ΣΚΑΝΔΑΜΗΣ, Ν. *Το Άγιο Όρος και οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες*, σελ. 285.

⁹⁵ Βλ. Άρθρο 56 της συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, 29 /V/1979.

μονές μπορούν να επιτρέπουν ορισμένες μορφές εγκατάστασης. Μετά από την εξέταση, του νομοκανονικού πλαισίου, είδαμε την θέση στην οποία εντάσσεται το Αγίον Όρος, στην διεθνή κοινωνία. Σημαντικός, καθοριστικός παράγοντας, για την μοναχική πολιτεία είναι και το πνευματικό ιδεολογικό καθεστώς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, και συγκεκριμένα από την Δύση, έχουν επανειλημμένα επισημανθεί οι κίνδυνοι προς την Ορθοδοξία. Αυτοί οι κίνδυνοι από την Δύση είναι οι διάφορες αιρέσεις⁹⁶ που προσπαθούν να εισβάλλουν στον ορθόδοξο χώρο. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ιδεολογικά και ηθικά είναι ανεκκρίσιμη, ο κίνδυνος περί της νομομορφώσεως⁹⁷ των αμβλώσεων η αποποινικοποίηση, της μοιχείας η θέσπιση του πολιτικού γάμου,⁹⁸ στην ορθόδοξη Ελλάδα, οφείλονται στην ισχύ⁹⁹ των Δυτικών θεσμών. Παρατηρήθηκε ότι τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αμβλύνουν την εθνική συνείδηση¹⁰⁰ των κρατών, μελών της, με την επιθυμία της να καταργηθούν οι εθνικές γιορτές. Η παρατήρηση του διεθνολόγου καθηγητή Δ. Ευρυγένη¹⁰¹ είναι σημαντική, γιατί διατυπώνει τον κίνδυνο της εκκοσμιεύσεως του Αγίου Όρους από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Ο διεθνισμός ο οποίος εκφράζεται, από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι αντίθετος με την ορθόδοξη διδασκαλία, γιατί ο Θεός όρισε τα όρια¹⁰² των εθνών¹⁰³ για να μην υπάρξει εξάπλωση του κακού. Η κατάλυση των ορίων των εθνών δικαιολογείται μόνο με την επικράτηση της μίας ορθόδοξης πίστης.¹⁰⁴ Αυτή η αντίληψη θεμελιώνεται στην όλη εκκλησιολογία, ακόμα από τα αποστολικά χρόνια και συγκεκριμένα από την ημέρα της Πεντη-

⁹⁶ Βλ. Χριστ. (Παρασκευΐδης). Δημητριάδης. Ο.Τ.14/V/1980.

⁹⁷ Οι αμβλώσεις νομιμοποιήθηκαν με τον νόμο 1609/1986, στο Ελληνικό ορθόδοξο κράτος.

⁹⁸ Βλ. Άρθρο 1376 Αστικού Ελληνικού Κώδικα, όπως τροποποιήθηκε από τον νόμο 1250/1982.

⁹⁹ Βλ. ΜΑΡΙΝΟΣ, Α. Η θρησκευτική ελευθερία. Αθήναι, 1972. σελ. 268. Παραβιάζεται η θρησκευτική ελευθερία του πολίτη, όταν είναι υποχρεωμένος να τελεί, συγκεκριμένο τύπο γάμου. Η ποινική δίωξη της μοιχείας καταργήθηκε με τον νόμο 1272/1982.

¹⁰⁰ Ταξιδεύοντας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. 1986. σελ. 47.

¹⁰¹ Βλ. ΕΥΡΥΓΕΝΗΣ, Δ. 1984. Εισήγηση στο Συμπόσιο περί Αγίου Όρους. Θεσσαλονίκη, 1984. σελ. 8.

¹⁰² Βλ. Δευτερονόμιον 32, 8.

¹⁰³ Βλ. FILLION, L.-C. 1888 – 1895. *La Sainte Bible commentée d'après la Vulgate et les textes hébreux* (8 volumes). Paris, 1888 – 1895. σελ. 55.

¹⁰⁴ Βλ. Πράξεις Αποστόλων 2, 10.

κοστής¹⁰⁵ κατά την οποία οι απόστολοι κήρυξαν σε διάφορες γλώσσες τον νέο ευαγγελικό νόμο της χάριτος.

Παραπάνω παρουσιάσαμε το νομικό και ιδεολογικό πλαίσιο, στο οποίο έχει ενταχθεί το Άγιο Όρος, στο περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Αυτό το περιβάλλον δεν είναι τόσο θετικό, γιατί καθιστά το ενδεχόμενο καταργήσεως¹⁰⁶ του Αβάτου.

Μέχρι σήμερα δεν έχει πραγματοποιηθεί η κατάργηση του Αβάτου, όμως θα πρέπει να εξετάσουμε την αντίθεση που υπάρχει προς τον θεσμό αυτό. Ποιοί είναι οι λόγοι της αντίθεσης; ποιός ο ενδεδειγμένος τρόπος αντίδρασης όταν καταργηθεί ο θεσμός και ποιές οι συνέπειες; Εναντίον του Αβάτου διατυπώθηκαν διάφορα επιχειρήματα. Αυτό ήταν; 1. ότι, στερείται η προσωπική ελευθερία του κάθε ατόμου να μετακινείται στα όρια της χώρας χωρίς έλεγχο της αρχής. 2. η παραβίαση της ισότητας των δύο φύλων. Τα επιχειρήματα αυτά δεν μπορούν να τεκμηριωθούν όπως προαναφέραμε, γιατί το Αβατον αποτελεί προνομιακό¹⁰⁷ θεσμό του καθεστώτος που συντελεί στην απρόσκοπτη αφιέρωση των αγιορειτών στα μοναχικά ιδεώδη και κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα της Ελλάδος. Γι' αυτό και αποτελεί συνταγματικά κατοχυρωμένη εξαίρεση¹⁰⁸ της γενικής αρχής της ισότητας.

Ένα άλλο επιχείρημα κατά του Αβάτου είναι η προβαλλόμενη αντίθεσή του προς τις διάφορες διεθνείς πράξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως: ο χάρτης¹⁰⁹ του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών Ο.Η.Ε. Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, και η Σύμβαση της Ρώμης.¹¹⁰ Αλλά αυτά τα επιχειρήματα δεν ευσταθούν, γιατί οι διεθνείς συμβάσεις δεν μπορούν να υπερισχύσουν και να καταργήσουν θεσμούς που κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα. Παράλληλα, πρέπει να τονιστεί ότι με διεθνείς πράξεις, επίσης, είναι υποχρεωμένη η Ελλάδα να σέβεται το καθεστώς του

¹⁰⁵ Βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ. 1996. Όμιλία εις τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 50. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1996. σελ. 468.

¹⁰⁶ Η επίσημη διακήρυξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας είναι: Μονολότι η Ανατολική Εκκλησία θεωρεί ότι είναι η μόνη "Ορθόδοξη", οι αρχές της χριστιανοσύνης είναι οι ίδιες για τους χριστιανούς των δογμάτων. Βλ. *Ταξιδεύοντας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα*. σελ. 44.

¹⁰⁷ Βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ, Π. 1949. Η οργάνωση του μοναχικού πολιτεύματος εν Αγίω Ορει Αθω. In *Αρχαίον Εκκλησιαστικού και Κανονικού Δικαίου*. 4. Αθήναι, 1949. σελ. 190.

¹⁰⁸ Βλ. ΜΑΝΕΣΗΣ, Α. *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικές ελευθερίες*. τεύχ. Α'. σελ. 85.

¹⁰⁹ Βλ. *Αναγκαστικός νόμος* 585/1945.

¹¹⁰ Βλ. *Νόμος* 2329.1950.

Αγίου Όρους. Συγκεκριμένα, το άρθρο 18 της Συνθήκης των Σερβών "περί προστασίας των εν Ελλάδι μειονοτήτων"¹¹¹, ορίζει ότι: Η Ελλάδα υποχρεούται να αναγνωρίζει και διατηρήσει τα εκ παραδόσεως δικαιώματα και ελευθερίες, των οποίων απολαμβάνουν οι μή (όχι) Ελληνικές Μοναστηριακές Κοινότητες του Αγίου Όρους, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 62 της Συνθήκης του Βερολίνου της 13 Ιουλίου 1878. Το τελευταίο άρθρο ορίζει: „Les moines du Mont Athos, quel que soit leur pays d' origine, seront Maintenus dans leurs possessions et avantages anterieurs et jouiront, sans aucune exception, d' une entiere egalite' de drois et prerogatives.”¹¹²

Με την Συνθήκη του Βερολίνου επιβλήθηκε στην Οθωμανική αυτοκρατορία και στην συνέχεια με την Συνθήκη των Σερβών, στην Ελλάδα, η διεθνής υποχρέωση να σέβονται "...τα πρότερα πλεονεκτήματα" των μοναχών των Μονών του Αγίου Όρους, δηλαδή το προνομιακό καθεστώς του Αγίου Όρους, μία εκδήλωση του οποίου είναι και το Αβατον.

Επομένως και αν ακόμη δεν υπήρχε, η προστασία του Αβάτου από το Σύνταγμα, πάλι η Ελλάδα ήταν υποχρεωμένη να σεβαστεί το Αβατο, γιατί η ισχύς του καθιερώνεται και με διεθνή πράξη. Διαφορετικά, αν παραβιαζόταν το Αβατο, τότε το Ελληνικό Κράτος θα οδηγούνταν σύμφωνα με το Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, υπόδικο μπροστά στην διεθνή κοινή γνώμη και στα αρμόδια όργανα των διεθνών οργανισμών.

Εδώ θα περιορισθούμε να εξετάσουμε και την συγκεκριμένη αντίθεση αυτών προς τον Αβατον. Η αντίθεση, αυτή, στηρίζεται στο ότι, το Αβατον αποτελεί θεσμό του παρελθόντος, ο οποίος δεν αντέχει στις απαιτήσεις του σύγχρονου¹¹³ ανθρώπου. Αυτή η άποψη υποστηρίζει ότι το έθιμο έχασε την *opinio necessitatis*,¹¹⁴ το οποίο είναι απαραίτητο στοιχείο για την διατήρηση του εθίμου στο δίκαιο της Πολιτείας. Το επιχείρημα αυτής της άποψης δεν ισχύει. Ακόμα και αν δεχθούμε ότι έπαυσε να υπάρχει η *opinio necessitatis*, η μεταστροφή της περί δικαίου αντιλήψεως συναντάται μόνο σε πρόσωπα

¹¹¹ Νομοθετικό Διάταγμα 29-9/30-10-1923 "Περί προστασίας των εν Ελλάδι μειονοτήτων» Φ.Ε.Κ. Α', 311/30-10-1923. Και ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. *Η συνταγματική προστασία του αγιορειτικού καθεστώτος*, Αθήνα, 1958. σελ. 161. Του ίδιου *La condition internationale du Mont Athos*. In *Le Milénaire du Mont Athos, 963-1963*. Τομ. II. Venice : Editions De Chevetogne, 1963. σελ. 381.

¹¹² YOUNG, G. 1905. *Corps de droit otoman*. Vol. II. Oxford : Clarendon Press, 1905. σελ. 4. Και ΒΑΜΒΕΤΣΟΣ, Α. 1917. *Το Άγιον Όρος και η ελληνική πολιτική*. Αθήνα, 1917. σελ. 4.

¹¹³ ΒΛ. ΦΟΥΡΑΚΗΣ, Ι. 1988. *Η πρώτη σύγκρουση*. Αθήνα, 1988. σελ. 309.

¹¹⁴ ΒΛ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, Α. *Γενικές Αρχές αστικού δικαίου*. σελ. 55.

αδιάφορα ή τα οποία διάκινονται εχθρικά προς το εκκλησιαστικό πολίτευμα. Η αλλαγή της αντιλήψεως των ανθρώπων αυτών δεν μπορεί να έχει αποφασιστικό ρόλο, για έθιμο που ρυθμίζει την λειτουργία, "της ξένης προς τον κόσμο",¹¹⁵ της κοινωνίας της Εκκλησίας, γιατί οι έχοντες την άποψη αυτή δεν συμμετέχουν στην ζωή της και δεν έχουν λόγο, γι' αυτήν. Παράγοντας διαμόρφωσης ή μεταβολής εθίμου εκκλησιαστικού είναι μόνο τα ζώντα (ενεργά) μέλη της Εκκλησίας. Αυτά μόνο έχουν το δικαίωμα, με την συμπεριφορά τους να επηρεάσουν¹¹⁶ την λειτουργία ενός εθίμου. Οι ξένοι προς την εκκλησιαστική τάξη, μπορούν να εκφράσουν ελεύθερα τη γνώμη τους αλλά μόνο ως ανεύθυνοι παρατηρητές, από τα διάφορα εξωτερικά στοιχεία που υποπίπτουν στην αντίληψή τους. Κάθε πρόσωπο που δεν διατηρεί κανένα ουσιαστικό δεσμό με την νομοκανονική¹¹⁷ νομοθεσία δεν την ζεί, ούτε προσπαθεί να την πλησιάσει, τότε δεν έχει και άποψη ή ή άποψη του είναι αδιάφορη για το εκκλησιαστικό σώμα.

Για την εκκλησία η *opinio necessitatis*, αντικαθίσταται με την συνείδηση περί γνησιότητας εκ μέρους του λαού της εκκλησίας, ο οποίος και εφαρμόζει τα εκκλησιαστικά έθιμα. Η συνείδηση γνησιότητας είναι φυσική συνέπεια της ιδιότητας του εθίμου να περιέχει σπόρο αλήθειας. Εφόσον το Άβατον περιέχει σπόρο αλήθειας, γιατί πηγάζει από την ενιαία αλήθεια της ιερής παράδοσης, παραμένει και σήμερα ενεργό και έχει ισχύ, η οποία ανανεώνεται μετά από κάθε προσβολή που δέχεται. Αποφασιστικό ρόλο, συνεπώς, για την διαμόρφωση των εκκλησιαστικών θεσμών έχουν μόνο τα ζώντα μέλη της εκκλησίας και κατ' επέκταση οι αγιορείτες μοναχοί όσον αφορά το Άβατον, και κατά δεύτερον λόγο οι ορθόδοξοι¹¹⁸ που έχουν ιερά συνείδηση¹¹⁹ για τον τόπο αυτό.

¹¹⁵ Ματθαίος, 4, 8; Λουκάς 12, 30; και Ιωάννης Θεολόγος, 1, 10.

¹¹⁶ Τα ενεργά μέλη της εκκλησίας τα οποία υπάγονται στην νομοκανονική της δικαιοδοσία, έχουν το δικαίωμα και από τους ιερούς κανόνες να ελέγξουν και τον Επίσκοπο, για το τυχόν αντικανονικό του παράπτωμα. ΣΤ' Κανόνας Β' Οικουμενικής Συνόδου και ΟΕ' Αποστολικός Κανόνας.

¹¹⁷ Βλ. Σύνταγμα Ρ.Π. τομ. Β'. σελ. 97 και 181.

¹¹⁸ Στο Αγιον Ορος δεν κατοικούν μόνο Έλληνες ορθόδοξοι αλλά και όλοι οι άλλοι ορθόδοξοι (Ρώσοι, Ρουμάνοι, Σέρβοι, Βούλγαροι κα.) και όσοι βαπτίσθηκαν ορθόδοξοι. Βλ. ΠΑΠΑ-ΣΤΑΘΗΣ, Χ. *Η ειδική Νομική Μεταχείριση των Αγιορειτών*. Θεσσαλονίκη, 1988. σελ. 18 κ.ε.

¹¹⁹ Παράλληλος με το πολιτειακό δίκαιο είναι ο συλλογισμός του Νόμου 3713/1928 περί Συμβουλίου της Επικρατείας: προσβολή των διοικητικών πράξεων της διοικήσεως και των αντισυνταγματικών νόμων έχει καθένas ο οποίος έχει έννομο συμφέρον, με ευρεία έννοια. Βλ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ, Μ. 1953. *Δίκαιον των διοικητικών διαφορών: αρμοδιότης και διαδικασία των διοικητικών δικαστηρίων*. Έκδοσις Δευτέρα επηυξημένη. Αθήναι, 1953. σ. 200.

Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του Αλεξίου Κομνηνού¹²⁰ προς τους Αγιορείτες που τον είχαν επισκεφθεί, για να του ζητήσουν να διατάξει την απέλαση από το Άγιο Όρος των παιδιών και των αγένειων = αυτών που είχαν γενειάδα. Η απάντηση του Αλεξίου Κομνηνού ήταν: "Έχουν Μωσέα και τους προφήτας". Δηλαδή τους υπέδειξε ότι οφείλουν να διευθετήσουν σύμφωνα κατά την ορθόδοξη παράδοση, την αταξία που εμφανίστηκε στην μοναχική¹²¹ πολιτεία και να μη ζητούν την παρέμβαση της Πολιτείας, της οποίας τα καθήκοντα είναι σε άλλους τομείς, δραστηριότητας και αρμοδιότητας.

Η νομική επιχειρηματολογία περί προστασίας του Αβάτου του Αγίου Ορους είναι εξωτερικής μορφής. Η πολιτεία και γενικά το Ελληνικό κράτος μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας απένειμε προστασία και αίγλη στο Άγιο Όρος, όπως και όφειλε.

Μετά από αυτές τις διευκρινίσεις πρέπει να αναζητήσουμε την κρίση του θεσμού και μέσα στον αγιορείτικο μοναχισμό, η έξοδος από την κρίση εξαρτάται και από την ίδια την μοναχική πολιτεία. Στην σύγχρονη και επαναστατική εποχή μας και η μοναχική πολιτεία δεν έχει ξεφύγει από το πνεύμα της εκκοσμίκευσης. Η διαφύλαξη του θεσμού του Αβάτου μπορεί να επιτευχθεί μόνο με τον αγώνα των μοναχών να διατηρήσουν τις ορθόδοξες μοναχικές και αγιορείτικές παραδόσεις. Αν ο αγώνας αυτός δεν πετύχει ή δεν γίνει τότε το Αβατον θα κινδυνεύσει όχι από το σύγχρονο Κράτος, αλλά από του ίδιους τους μοναχούς εφόσον δεν θα υπερασπίσουν και τηρήσουν τις παραδόσεις με σωστή ιεράρχηση.¹²²

Το εκκλησιαστικό δίκαιο επιτρέπει αυτόν τον αγώνα για την διατήρηση¹²³ των παραδόσεων όσοι και αν ελέγχονται από αυτόν. Ο γνωστός¹²⁴ αγώνας των τότε αγιορειτών, όταν ήταν βασιλεύς ο Μιχαήλ

¹²⁰ Βλ. MEYER, R. 1894. *Die Haupturkunden Für die Geschichte der Athosklöster*. Leipzig, 1894. σ. 175.

¹²¹ Βλ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ, Δ. 1915. *Νέαι πηγαί των θεσμών του Αγίου Ορους*. Αλεξάνδρεια, 1915. σ. 51.

¹²² Βλ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, Α. 1985. Ο Κοσμολαΐτης. In *Άπαντα*. Τομ. 4. Αθήνα : ΔΟΜΟΣ, 1998. σελ. 136. Σημείο νεωτερισμού είναι το πνεύμα και η τάση πολλών νέων μοναχών να επανδρώνουν μονές ερειπωμένες και να τα κάνουν υπερεξοπλισμένα συγκροτήματα πολυτελείας.

¹²³ Σύνοδος Λυώνος του 1274.

¹²⁴ Σύμφωνα με τον γνωστό Κώδικα 281 της Ιεράς Μονής του Παντελεήμονος του Αγίου Ορους, όπου περιέχεται υπόμνημα για την έλευση του Μιχαήλ Παλαιολόγου και του Βέκκου Πατριάρχη, οι οποίοι προσπάθησαν με την βία και τον εξαναγκασμό να υποχρεώσουν τους αγιορείτες μοναχούς να δεχθούν την ένωση των εκκλησιών με αρχηγόν τον Πάπα της Ρώμης. Το έτος 1274, εκείνο, πολλοί αγιορείτες είχαν το θάρρος να αντισταθούν ώστε να μη γίνει η ένωση με τους Λατίνους, όπως ο αγώνας τους συνοδεύτηκε με την θυσία τους. Ο

Παλαιολόγος και Πατριάρχης ο Βέκκος, δείχνει ότι μπορούν και κρατούν την ορθόδοξη παράδοση. Η στάση των αγιορειτών (=δηλαδή ορθοδόξων μοναχών όλων των εθνικοτήτων), μέχρι σήμερα έχει δείξει ότι είναι φρουροί των παραδόσεων, πράγμα το οποίο και πρέπει να συνεχιστεί.

Αν η παραβίαση¹²⁵ του Αβάτου πραγματοποιηθεί έστω και μεμονωμένα, θα γίνει για να γενικευθεί σε όλο το Άγιο Όρος. Οι Συνέπειες θα είναι φοβερές γιατί θα αλλοιωθεί το αγιορείτικο περιβάλλον, συνάμα με την βεβήλωση των ιερών προσκυνημάτων. Η συνέπεια αυτή δείχνει και το πόσο σημασία έχει η διατήρηση ενός γνήσιου εθίμου. Το έθιμο του Αβάτου, είναι όχι μόνο γνήσιο, αλλά και συστατικό στοιχείο¹²⁶ της Αγιορείτικής Πολιτείας, και μαρτυρεί την γνησιότητα της τοπικής εκκλησίας μέσα στην οποία ισχύει. Η γνησιότητα των παραδόσεων στις οποίες περιλαμβάνονται και τα έθιμα, αποδεικνύεται και από την αναστάτωση και ταραχή που προκαλείται στο εκκλησιαστικό σώμα, όταν γίνονται ενέργειες αθετήσεως των παραδόσεων. Γιατί, είναι γνωστό η μακροχρόνιος συμπεριφορά είναι δημιουργός του εθίμου και της παράδοσης. Στην περίπτωση του Αβάτου, η μακροχρόνιος τήρηση του εθίμου αυτού, δημιούργησε όχι μόνο έθιμο, αλλά απαρασάλευτο παράδοση ή οποία εμπεδώθηκε στην συνείδηση του ορθοδόξου λαού. Η οποία παράδοση έγινε σεβαστή από κάθε αρχή και εξουσία.¹²⁷ Εάν υποχωρήσουν τα έθιμα και ατονήσουν ή χαθούν χάνεται συγχρόνως και η ενεργή παρουσία της εκκλησιαστικής τάξης στον κοσμικό χώρο στον οποίο και δημιουργήθηκε, απλώθηκε και μεγαλούργησε. Με αυτή την συνέπεια δεν σημαίνει ότι χάνεται η εκκλησία αλλά απλώς

Αυτοκράτορας με τον Πατριάρχη επισκέφθηκαν και άλλα μοναστήρια, όμως τους έλεγξαν οι αγιορείτες, ως ασεβείς και παράνομους, γιατί ζητούσαν την παράβαση των αποστολικών και πατρικών παραδόσεων. Βλ. ΚΡΙΚΩΝΗΣ, Χ. 1964. *Ο Αγιορείτικος μοναχισμός*. Θεσσαλονίκη, 1964. σελ. 192.

¹²⁵ Βλ. ΠΟΥΛΗΣ, Γ. 1981. Το "Αβάτον" του Αγ. Όρους και η ποινικοποίηση της παραβίασής του με το Νομοθετικό Διάταγμα 2623/1953. In *Αρμενόπουλος*. Θεσσαλονίκη : Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, 1981. 2, σελ. 180.

¹²⁶ Βλ. BOMPAIRE, J. 1964. *Actes de Xéropotamou*. Paris (Archives de l' Athos, III.) 1964. σελ. 217. Το Άγιον Όρος είναι απαγορευμένο στην γυναικεία φύση πλην της Θεοτόκου.

¹²⁷ Στην εφημερίδα *Ορθόδοξος Τύπος*. Αθήναι. 9/2/1979, είχαν δημοσιευθεί δηλώσεις του υπουργού, σε θέματα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, Γ. Κοντογεώργη, σύμφωνα με τις οποίες η Ελληνική Κυβέρνηση ζήτησε από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα την απόλυτη διασφάλιση του αγιορείτικου καθεστώτος και ειδικότερα: α) του αυτοδιοικήτου, β) του Αάτου στις γυναίκες γ) της απαγορεύσεως σε αλλοδόξους και σχισματικούς να εγκαταβιώνουν στο Άγιο Όρος και δ) των φορολογικών και δασμολογικών απαλλαγών. Το αίτημα έγινε αποδεκτό, με την Κοινή δήλωση αριθμό 4 της 29/V/1979.

γίνεται μία μεταβολή της εξωτερικής μορφής και οργάνωσης της, ώστε να μη μπορεί να γίνεται προσιτή στον πολύ κόσμο, αλλά στους λίγους.¹²⁸ Οι λίγοι αυτοί μπορούν να φυλάξουν τα έθιμα και τις παραδόσεις. Ετσι, το εκκλησιαστικό σώμα¹²⁹ θα υπάρχει και θα παραμείνει για όσους θέλουν να βρίσκονται στην προστασία¹³⁰ του.

Εάν τυχόν συμβεί η παραβίαση του Αβάτου, με την αλλοίωση της μέχρι τώρα φυσιογνωμίας του Αγίου Όρους, οι κάτοικοι μοναχοί της μοναχικής πολιτείας θα βρεθούν σε δίλημμα. Το δίλημμα αυτό θα είναι ή να διατηρήσουν την μοναχική τους υπόσχεση για την οποία και εγκαταστάθηκαν στο Άγιο Όρος ή να το εγκαταλείψουν. Αυτοί που θα το εγκαταλείψουν θα είναι αυτοί που θεωρούν το Αβατον ως θεσμό ακατάλυτο ο οποίος συνδέεται και εκφράζει τον Αγιορειτικό μοναχισμό. Εκείνοι που θα δεχθούν να συνθηκολογήσουν με τους διώκτες του αγιορειτικού μοναχισμού, γιατί δεν νοείται μοναχική άσκηση σε έναν χώρο, ο οποίος είναι αφιερωμένος στον περίεργο κόσμο και όχι στον Θεό Δημιουργό, του σύμπαντος, κόσμου. Αφού εγκαταλειφθεί το Άγιον Όρος, από τους μοναχούς, τότε θα μείνουν τα μνημεία¹³¹ και όλα τα ιερά αντικείμενα, αυτοκρατόρων και πατριαρχών. Τότε το σύγχρονο κράτος θα αναγκασθεί να μεταφέρει αυτά τα μνημεία σε μουσεία. Όλα εκείνα τα πολύτιμα κειμήλια και ιερά αντικείμενα και σύμβολα θα μείνουν σε έρημο τόπο, εφόσον θα έχει εξαφανιστεί κάθε ίχνος από την μοναδική στον κόσμο¹³² όλο, μοναχική Πολιτεία του Αγίου Όρους.¹³³

Όλες αυτές οι δυσάρεστες συνέπειες, συνδέονται άμεσα με την γνήσια ευσεβή παράδοση,¹³⁴ περί του αφανισμού του Αγίου Όρους,¹³⁵ ως συνέπεια

¹²⁸ Βλ. Ματθαίου κεφ. 24; Αποκάλυψη 12, 7.

¹²⁹ Βλ. Μάρκος 12, 21; Λουκάς 18, 7.

¹³⁰ Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί, το σχίσμα των παλαιοημερολογιτών στην Ελλαδική Εκκλησία. Η μερίδα αυτή των παλαιοημερολογιτών δεν θέλησε να ακολουθήσει το εκκλησιαστικό σώμα, στην αλλαγή του εορτολογίου και αποτέλεσε την σχισματική ορθόδοξη ελληνική εκκλησία από το 1920 και συνέχεια. Η εκκλησία αυτή δεν αναγνωρίζεται, από το επίσημο ελληνικό κράτος, ούτε οι κληρικοί τους.

¹³¹ Βλ. Εκθεση θησαυρών του Αγίου Όρους στην Θεσσαλονίκη. In *Μακεδονία*. Θεσσαλονίκη : ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ Α.Ε. 24/IV/1985.

¹³² Βλ. ΚΑΔΑΣ, Σ. 1986. *Το Άγιον Όρος: Αρχαιολογία*. Αθήνα, 1986.

¹³³ Βλ. ΜΠΑΣΤΙΑΣ, Κ. 1989. *Μηνάς ο Ρέμπελος (Κουρσάρος στο Αιγαίο και μετέπειτα μοναχός - Αγιορείτης)*. Αθήνα, 1989.

¹³⁴ Βλ. ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ, Α. *Η Πορταΐτισα*. σελ. 213.

¹³⁵ Χαρακτηριστικό είναι το Βασιλικό "Πιττάκιον" του Αλεξίου Κομνηνού για το Άγιον Όρος: Πατέρας άγιοι, όπως είναι η Κωνσταντινούπολη (με την δόξα και ακτινοβολία της) έτσι

της πνευματικής πτώσης, των μοναχών αγιορειτών.¹³⁶ Με αφορμή το γεγονός ότι τον Απρίλιο 1953 μερικές κυρίες, σύνεδροι του Θ' Διεθνούς Βυζαντινολογικού Συνεδρίου στην Θεσσαλονίκη¹³⁷ αποβιβάστηκαν στο έδαφος του Αγίου Όρους κατά την εκεί επίσκεψη των συνέδρων, εκδόθηκε το Νομοθετικό διάταγμα 2623/19 Σεπτεμβρίου 1953 "περί προσθήκης διατάξεως στο Νομοθετικό Διάταγμα της 10/Σεπτεμβρίου 1926 περί κυρώσεως του Καταστατικού Χάρτη του Αγίου Όρους" το οποίο θέσπισε το νέο άρθρο 43B' " η παράβασις του άρθρου 186 του Καταστατικού Χάρτη επισύρει την ποινή φυλακίσεως δύο μηνών μέχρι ενός έτους, μη εξαγοραζομένη". Πρέπει να τονισθεί ότι ενώ ο Καταστατικός Χάρτης¹³⁸ Αγίου Όρους άρθρο 186 απαγορεύει την είσοδο των γυναικών και των θηλυκών ζώων, η εισηγητική έκθεση του Νομοθετικού Διατάγματος 2623/1953 ρητά περιορίζει το αξιόποινο μόνο στις γυναίκες δεν το προβλέπει γι' αυτούς που θα εισήγαγαν θηλυκά ζώα. Γι' αυτό η Ιερή Δισενιάδου (Διπλή) Σύναξη στη συνεδρία της 9 Μαΐου 1956 ψήφισε Κανονική Διάταξη, που προβλέπει για τους τελευταίους κράτηση μέχρι πέντε ημέρες και πρόστιμο μέχρι τριακόσιες δραχμές ενώ με την από 19 Ιουνίου 1956 Απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών: "περί (Αγροτικής) Αγρασφάλειας στο Άγιο Όρος", ορίζει ότι το Ειρηνοδικείο της Ιεράς Επιστασίας δικάζει "κάθε παράβαση των καθεστώτων του Αγίου Όρους περί εισόδου Θηλυκών ζώων... επιβάλλοντας πρόστιμο μέχρι 300 δραχμές και προσωπική κράτηση μέχρι πέντε ημέρες, του μόνον εισπραττομένου αμέσως και με προσωπική κράτηση, με βάση τον νόμο περί δημοσίων εσόδων και δικαστικών (έξοδα) εξόδων και της παραμονής στο κρατητήριο (φυλακή) της Υποδιοίκησης Χωροφυλακής¹³⁹ Καρυνών" (= Καρυαί, πρωτεύουσα του Αγίου Όρους όπου βρίσκονται όλες οι Αρχές, Πολιτικός διοικητής ο οποίος έχει θέση Νομάρχης, η διοίκηση Αστυνομίας και Χωροφυλακής, ιατρεία, τραπεζα, ταχυδρομείο, μοτελ, εστιατοριο, βιβλιοπωλεία κ.α.). Η αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος του Νομοθετικού

πρέπει να είναι το ιερό και βασιλικό Όρος για όλη την Οικουμένη. MEYER, P. 1894. *Die Haupturkunden Für die Geschichte der Athosklöster*. Leipzig, 1894. σελ. 180.

¹³⁶ Βλ. ΜΑΜΑΛΑΚΗΣ, Ι. 1971. *Το Άγιον Όρος διά μέσων των αιώνων*. Θεσσαλονίκη, 1971. σελ. 590.

¹³⁷ Σχετική ειδησεογραφία. In *Μακεδονία*. Θεσσαλονίκη : ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ Α.Ε. 26/IV/1953. φύλλο 25.

¹³⁸ Βλ. DOENS, I. - ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, Χ. 1970. Νομική βιβλιογραφία Αγίου Όρους, 1912-1969. In *Μακεδονικά: Σύγγραμμα περιοδικών της εταιρείας μακεδονικών σπουδών*. Τεύχος 10, 1970. σελ. 191 – 242.

¹³⁹ Βλ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ, Σ. 1969. *Η πολιτειακή θέσις του Αγίου Όρους*. Αθήναι, 1969. Και ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ, Π. *Περί Αγίου Όρους*. In *Σύστημα του Εκκλησιαστικού Δικαίου*. Τόμ. Δ'. Αθήναι, 1957.

Διατάγματος¹⁴⁰ 2623/1953, σε συνδυασμό με τον Καταστατικό Χάρτη Αγίου Όρους άρθρο 186, συνίσταται από τα εξής στοιχεία: 1. δράστης της αξιόποινης πράξης είναι μόνο άτομο του γυναικείου φύλου, οποιασδήποτε ηλικίας, ιθαγένειας, θρησκευματος, καταστάσεως, δηλαδή μοναχή ή λαϊκή. 2. Πρέπει να υπάρχει είσοδος στο Άγιο Όρος. Είσοδος σημαίνει την *corpo*re παραμονή, έστω και στιγμιαία και 3. Η είσοδος να γίνει στην χερσόνησο, δηλαδή μέσα στα όρια του τμήματος εκείνου της Ελληνικής επικράτειας που προσδιορίζεται από το Σύνταγμα ως περιοχή του Αγίου Όρους Σύνταγμα Ελληνικό άρθρο 105 παράγραφος 1. Η περιοχή αυτή είναι η χερσόνησος του Άθωνα, από την Μεγάλη Βίγλα και πέρα. Επομένως, αν η *corpo*re παραμονή γίνει στους βράχους της ακτής, οι οποίοι και αυτοί αποτελούν τμήμα¹⁴¹ του αιγιαλού, ή και σε οποιαδήποτε ερημικό σημείο της χερσονήσου, υφίσταται, δηλαδή έχουμε τέλεση αδικήματος. Αντίθετα δεν αποτελεί είσοδο, η πτήση¹⁴² πάνω από την χερσόνησο ή η προσέγγιση στον αιγιαλό της, εφόσον δεν επακολουθήσει προσγείωση ή αποβίβαση. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι κανόνες¹⁴³ του κοινού Ποινικού δικαίου.

Κατάλογος των βιβλιογραφικών δεδομένων

ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ, Χ. 1964. *Εκκλησία και πολιτεία εξ επόψεως ορθοδόξου*.

Θεσσαλονίκη : ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, 1964. 113 σ.

ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ, Χ. 1925. *Σύστημα Ηθικής*. Αθήναι : ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, 1925. 383 σ.

ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. 1963. *La condition internationale du Mont Athos*. In *Le Millénaire du Mont Athos 963-1963. Études et mélanges*. (ed. Fondazione Giorgio Cini). Τομ. I. Venice : Editions De Chevetogne, 1963. 451 σ.

¹⁴⁰ Βλ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. 1963. *La condition internationale du Mont Athos*. In *Le Millénaire du Mont Athos 963-1963. Études et mélanges*. (ed. Fondazione Giorgio Cini). Τομ. I. Venice : Editions De Chevetogne, 1963. σελ. 965, 381 – 405. Και του ιδίου *Η συνταγματική προστασία*. σελ. 256.

¹⁴¹ Βλ. ΔΩΡΗΣ, Ε. 1977. *Τα δημόσια κτήματα, Αιγιαλός και παραλία*. Τομ Β', τεύχ. Α''. Αθήνα, 1977. σελ. 24.

¹⁴² Βλ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, Χ. 1988. *Η ειδική νομική μεταχείριση των Αγιορειτών*. Θεσσαλονίκη : Κυριακίδη Αφοί, 1988. σελ. 55.

¹⁴³ Αξιόλογη βιβλιογραφία για το Άγιο Όρος παρουσιάζει. In DOENS, I. 1963. *Bibliographie de la Sainte Montagne de l' Athos*. In *Le Millénaire du Mont Athos, 963-1963*. Τομ. II. Venice : Editions De Chevetogne, 1963. σελ. 337 – 495.

- ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. 1963. *La condition internationale du Mont Athos*. In *Le Milénaire du Mont Athos, 963-1963*. Τομ. II. Venice : Editions De Chevetogne, 1963.
- AZKOUL, M. 1981. *Anti - christianity, the new atheism*. Montreal: Monastery Press, 1981. 125 σ.
- CAMUS, A. 1951. *L' Homme revolté*. Paris : Les Éditions Gallimard, 1951. σελ. 152 – 153.
- CARBONNIER, J. 1974. *Droit civil*. Τομ. I. Paris : Presses Universitaires de France, 1974.
- ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ, Γ. 1964. Η συνταγματικότητα της απαγορεύσεως εισόδου γυναικών της απαγορεύσεως εισόδου, γυναικών εις το Άγιον Όρος. In *Νέα Εστία*. Αθήνα : ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ, 1964. 38.
- Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen Adoptée par l'Assemblée constituante du 20 au 26 août 1789, acceptée par le roi le 5 octobre 1789*.
- ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Π. 1976. Τα ανθρώπινα δικαιώματα. In *Επιστημονική Επετηρίς. Θεσσαλονίκη : Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Θεσσαλονίκης*, 1976. Τόμος 5, Τεύχος 2. σ. 100 – 372.
- ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Π. 1984. *Χριστιανική κοινωνιολογία*. Αθήνα : Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 1984. 518 σ.
- ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Π. 1967. Πολιτεία. In *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια (Θ.Η.Ε.)*. Τομ. 10. (εκδόσης Α. Μαρτίνο). Αθήναι, 1967.
- DOENS, I. - ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, Χ. 1970. Νομική βιβλιογραφία Αγίου Όρους, 1912 – 1969. In *Μακεδονικά: Σύγγραμμα περιοδικόν της εταιρείας μακεδονικών σπουδών*. Τεύχος 10, 1970. σελ. 191-242.
- DOENS, I. 1963. *Bibliographie de la Sainte Montagne de l' Athos*. In *Le Milénaire du Mont Athos, 963-1963*. Τομ. II. Venice : Editions De Chevetogne, 1963.
- DOLGER, F. 1955. *Archivarbeit auf den Athos*. In *Archivalische Zeitschrift*. 50/1, 1955. σελ. 281 – 295.
- ΔΩΡΗΣ, Ε. 1977. Τα δημόσια κτήματα, Αιγιαλός και παραλία. Τομ Β', τεύχ. Α''. Αθήνα, 1977. σελ. 24.
- Εγκύκλιος, Οικουμενικού Πατριαρχείου, 24/XIII/1850 προς την Ελληνική Κυβέρνηση, (Β. Τζωρτζάτος)*.
- ΕΥΡΥΓΕΝΗΣ, Δ. 1984. Εισήγηση στο Συμπόσιο περί Αγίου Όρους. Θεσσαλονίκη, 1984.

- FILLION, L.-C. 1888 – 1895. *La Sainte Bible commentée d'après la Vulgate et les textes hébreux* (8 volumes). Paris, 1888 – 1895. 6135 σ.
- ΦΟΥΡΑΚΗΣ, Ι. 1988. *Η πρώτη σύγκρουση*. Αθήνα, 1988.
- GARDET, L. 1970. *L' Islam, Religion et Communauté*. 2e édit. Paris : Desclée de Brouwer, 1970.
- ΓΕΔΕΩΝ, Μ. 1888. *Κανοναί Διατάξεις*. Τομ. Ι. Κωνσταντινούπολη, 1888.
- ΓΕΩΡΓΑΝΤΖΗΣ, Π. 1985. Οι αρχιερείς και το 1821. In *Οι Αρχιερείς και το Εικοσιένα*. Ξάνθη, 1985.
- ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Σ. 1901. *Συλλογή των Εγκυκλίων της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος από το 1883 μέχρι τον 1901*. Αθήναι, 1901 (Ανατύπωση 1998).
- GOUILLARD, J. 1967. *Le Synodicon de l'Orthodoxie : édition et commentaire*. Paris : Travaux et Mémoires, 1967. 2, σ. 1 – 316.
- GREUSEN, J. 1942. "Cloture". In *Dictionnaire de Droit Canonique*, Τομ. ΙΙΙ. Paris, 1942.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ. 1865. ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΑΥΜΑΣΤΟΝ ΚΑΙ ΙΣΑΓΓΕΛΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ ΤΩ ΑΘΩ ΑΣΚΗΣΑΝΤΟΣ. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 150. Paris, 1865. σελ. 989 – 1040.
- ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, Α. 1965. *Ελληνικό Εκκλησιαστικό Δίκαιον*. Αθήναι, 1965.
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ. 1996. Όμιλία εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 50. Πρώτη έκδοσις ἐν Ἑλλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1996. σ. 463 – 470.
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ. 1862. Homilia LI. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 60. Paris, 1862. σ. 351 – 358.
- ΧΩΡΑΣ, Γ. 1967. Συνείσακτοι. In *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια* (Θ.Η.Ε.). Τομ. 11. (εκδόσης Α. Μαρτίνος). Αθήναι, 1967.
- ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ, Γ. 1962. Αβατον Ι. Μονής. In *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια* (Θ.Η.Ε.). Τομ. 1. (εκδόσης Α. Μαρτίνος). Αθήναι, 1962.
- ΚΟΤΣΩΝΗΣ, Ι. 1961. Η συνήθεια ἐν τῷ νεωτέρῳ κανονικῷ Δικαίῳ. In *Θεολογικὸ περιοδικὸν Γρηγόριος ὁ Παλαμάς*. Θεσσαλονίκη, 1961. 44.

- ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑ, Ι. 1976. *Πρότασις καταργήσεως Αβάτου*. Πρακτικά συνεδριάσεων των Α' και Β' Τμημάτων της Βουλής, συνεδρία ΙΑ' 7 Ιουνίου 1976, Αθήναι.
- ΚΡΙΚΩΝΗΣ, Χ. 1964. Ο Αγιορείτικος μοναχισμός. In Θεολογικό περιοδικό *Γρηγόριος ο Παλαμάς*. Θεσσαλονίκη, 1964. 47.
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΩΓΩΝΑΤΟΣ. *Ηδικτον*, έτους 860, MANSI, XI στίχος 712 Β.
- ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ, Ι. 1999. *Οράματα και Θάματα*. (Επιμελ. Α. Ν. Παπακώστας). Αθήνα : ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ. 1999. 316 σ. ISBN 960-250-164-2.
- ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ, Ι. 2003. *Απομνημονεύματα*. Αθήνα : Γνώση, 2003. 574 σ. ISBN 960-235-734-7.
- ΜΑΜΑΛΑΚΗΣ, Ι. 1971. *Το Αγιον Ορος διά μέσου των αιώνων*. Θεσσαλονίκη, 1971.
- ΜΑΝΑΒΗΣ, Θ. 1975. *Εισήγησις επι της τελικής διατυπώσεως του άρθρου 105 του Ελληνικού Συντάγματος του 1975*. Σχέδιον άρθρου 109. Πρακτικά των συνεδριάσεων της Βουλής επί του Συντάγματος 1975, Αθήναι.
- ΜΑΝΕΣΗΣ, Α. *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικές ελευθερίες*. τεύχ. Α'.
- ΜΑΝΖΑΡΙΔΗΣ, Γ. 2004. *Χριστιανική Ηθική*. Θεσσαλονίκη, 2004.
- ΜΑΡΙΝΟΣ, Α. 1972. *Η θρησκευτική ελευθερία*. Αθήναι, 1972.
- MEYER, R. 1894. *Die Haupturkunden Für die Geschichte der Athosklöster*. Leipzig, 1894.
- ΜΙΑΙΛΕ, Μ. 1988. *Κριτική εισαγωγή στο δίκαιο*. Θεσσαλονίκη : Παρατηρητής, 1988. 514 σ.
- ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ, Κ. 1965. *Σχέσεις εκκλησίας και Πολιτείας*. Τομ. Ι. Αθήναι, 1965.
- ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ, Κ. 1975. *Εκκλησία, Πολιτεία, Σύνταγμα*. Αθήναι, 1975.
- ΜΠΑΛΑΝΟΣ, Δ. 1920. *Πολιτεία και εκκλησία*. (Ανάτυπο). 1920.
- ΜΠΑΣΤΙΑΣ, Κ. 1989. *Μηνάς ο Ρέμπελος (Κουρσάρος στο Αιγαίο και μετέπειτα μοναχός - Αγιορείτης)*. Αθήνα, 1989.
- ΜΠΑΣΤΙΑΣ, Κ. 1984. Ο Παπουλάκος. In *Εγκυκλοπαίδεια Ηλίου (Ι.Ε.)*. Αθήναι : Εκδοτική Αθηνών, 1984. 468 σ.
- ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ, Α. *Η Πορταΐτις*.
- ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. 2004. Αντίρρησης, Γ'. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τόμος 100. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2004. σ. 376 – 532.
- ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, Β. *Πραγματεΐαι, Τρόπωνος*.

- ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ, Π. 1939. *Εκκλησία και Πολιτεία ανά τους αιώνες*. Αθήναι, 1939.
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ, Π. 1957. Περί Αγίου Ορους. In *Σύστημα του Εκκλησιαστικού Δικαίου*. Τόμ. Δ'. Αθήναι, 1957.
- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ, Α. 1994. Ιστορικανονική θεώρηση περί του Αβάτου. In *Αγνωστες οσιακές μορφές Αγιορειτών του 19ου αιώνας*. Αθήνα : ΤΗΝΟΣ, 1994.
- ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ, Σ. 1969. *Η πολιτειακή θέσις του Αγίου Ορους*. Αθήναι, 1969.
- ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, Α. 1998. Εκκλησιαστικοί Ρήτορες. In *Άπαντα*. Τομ. Ε'. Αθήνα : ΔΟΜΟΣ, 1998. 571 σ. ISBN 960-7217-12-8.
- ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, Α. 1998. Ο Κοσμολαΐτης. In *Άπαντα*. Τομ. Δ'. Αθήνα : ΔΟΜΟΣ, 1998. 723 σ. ISBN 960-7217-11-Χ.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Χ. *Το Σύνταγμα και οι Ιεροί Κανόνες*.
- ΠΑΠΑΘΕΜΕΛΗΣ, Σ. 1988. *Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας, μια εμπειρική προσέγγιση*. Δίκαιο και Πολιτική. Θεσσαλονίκη, 1988.
- ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, Α. *Γενικές Αρχές...*
- ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, Χ. 1988. *Η ειδική νομική μεταχείριση των Αγιορειτών*. Θεσσαλονίκη : Κυριακίδη Αφοί, 1988. 86 σ.
- ΠΕΤΡΑΚΟΣ, Δ. 1915. *Νέαι πηγαί των θεσμών του Αγίου Ορους*. Αλεξάνδρεια, 1915.
- ΠΟΥΛΗΣ, Γ. 1981. Το "Αβάτον" του Αγ. Ορους και η ποινικοποίηση της παραβιάσής του με το Νομοθετικό Διάταγμα 2623/1953. In *Αρμενόπουλος*. Θεσσαλονίκη : Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, 1981, 2.
- ΠΟΥΛΗΣ, Γ. 1981. Το Αβατον του Αγίου Ορους και η ποινικοποίηση της παραβιάσής του με το Νομοθετικό Διάταγμα 2623/1953. In *Αρμενόπουλος*. Θεσσαλονίκη : Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, 1981, 2, σελ. 180.
- Πρακτικά συνεδριάσεων της Ελληνικής Βουλής Α'.* Αθήναι, 1846.
- ΨΑΡΟΥΔΑΚΗΣ, Ν. 1987. *Αντίχριστος, 666 και Ε.ΚΑΜ*. Αθήνα, 1987.
- ΡΑΛΛΗΣ, Κ. 1908. *Περί του "Αβάτου" των μοναστηριών κατά το δίκαιον της ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας*. Αθήναι, 1908.
- SCHMEMANN, A. 1966. Σύγχρονος κόσμος και εκκλησιαστική λατρεία. In *Σύνορο. Τρίμηνη έκδοση πνευματικής μαρτυρίας*. Νο 37. Αθήνα, 1966. σ. 3 – 11.
- ΣΚΑΝΔΑΜΗΣ, Ν. *Το Αγιο Ορος και οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες*.

- ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ, Μ. 1953. *Δίκαιον των διοικητικών διαφορών: αρμοδιότης και διαδικασία των διοικητικών δικαστηρίων*. Έκδοσις Δευτέρα επηυξημένη. Αθήναι, 1953. 231 σελ.
- ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, Β. 1998. *Εκκλησιαστική Ιστορία απ' αρχής μέχρι σήμερα*. Αθήνα : ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, 1998. 916 σ. ISBN 9789605500436.
- ΣΤΡΑΓΚΑΣ, Θ. 1969. *Εκκλησίας Ελλάδος Ιστορία εκ πηγών αψευδών, τόμος Α'.* Αθήναι, 1969.
- STUMPF, S. E. 1960. Contribution de la théologie à la philosophie du droit: la définition et l'interprétation du droit. In *Archives de philosophie du droit*. Paris : Sirey, 1960. 248 σ.
- ΣΒΩΛΟΣ, Α. - ΒΛΑΧΟΣ, Γ. 1954. *Το Σύνταγμα της Ελλάδος*. Τομ. Α'. Αθήναι, 1954.
- Ταξιδεύοντας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα*. 1986.
- ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΣ, Β. 1967. *Η Καταστατική Νομοθεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος από τη συστάσεως του Ελληνικού Βασιλείου*. Αθήνα, 1967. 630 σ.
- Τιβέριος VIII, έτος 574. J.G.R., τομ. Ι.
- ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ, Χ. 1930. *Αρχείον Βυζαντινού Δικαίου*. Τομ. Ι. Αθήνα, 1930.
- ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, Κ. *Η εκκλησία της Ελλάδος και οι σχέσεις της προς το Οικουμενικόν Πατριαρχείον*.
- ΒΑΜΒΕΤΣΟΣ, Α. 1917. *Το Αγιον Ορος και η ελληνική πολιτική*. Αθήνα, 1917.
- BOMPAIRE, J. 1964. *Actes de Xéropotamou*. (Archives de l' Athos, III.). Paris, 1964. 298 σ.
- YOUNG, G. 1905. *Corps de droit otoman*. Vol. II. Oxford : Clarendon Press, 1905. 412 σ.
- ΖΕΠΙΟΣ, J.G.R. 1985. Τομ. Ι. In ΚΟΥΝΤΟΥΡΑ-ΓΑΛΑΚΗ, Ε. Σ. 1985. Κοινωνικές ανακατατάξεις καὶ στρατὸς στὰ τέλη τοῦ Η' αἰώνα. In *ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ*. Αθήνα : Ινστιτούτο Βυζαντινῶν Ερευνῶν, 1985. 6. 125 – 138. ISSN 1105-1639.
- Μακεδονία*. Θεσσαλονίκη : ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ Α.Ε. 26/IV/1953.
- Μακεδονία*. Θεσσαλονίκη : ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ Α.Ε. 24/IV/1985.
- Ορθόδοξος Τύπος*. Αθήναι. 9/2/1979.

THE INTERNATIONAL VALUE OF THE TRADITION OF INVIOABILITY OF THE HOLY MOUNTAIN

Alexios PANAGOPOULOS, full time professor of Nacional College, PATRAS, Greece, professor of the Church Institute of Patras, ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΤΑΛΥΚΕΙΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Π. ΦΥΤΙΛΑ - NATIONAL COLLEGE ΠΑΝΤΑΝΑΣΣΗΣ 4, 26221, ΠΑΤΡΑ, 00302610625736.

Abstract

The article addresses the issue of religious rules, their relation to secular law and specifically the validity and inviolability of the existing rules on the Holy Mountain Athos, according to which that territory banned women and female animals. It outlines the possible impact of the European Union and its laws on the functioning of Athos Republic, but also the requirement raised by various international institutions to allow women to enter the territory of Mount Athos as unacceptable for the legislation of the Holy Mountain. In conclusion, the article will meet with the various recommendations of the author, which could help address the issue regarding the preservation and Holy Mountain's Orthodox monastic tradition.

Key words

Holy Mountain Athos, monk, monastery, European Union, tradition.

PATRISTICKÉ CHÁPANIE TEOLÓGIE A UČITEĽSKEJ SLUŽBY CIRKVI

Štefan PRUŽINSKÝ

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Pojmy „teológia“ a „teológ“ nadobudli v súčasnom akademickom svete všeobecný význam, ktorý sa vzťahuje na každého a všetko, čo súvisí so skúmaním takých oblastí ako je Sväté Písmo (biblická teológia), náboženská filozofia, vierouka, kresťanská morálka a podobne. Napriek tomu, že sme presvedčení o pozitívnosti faktu, že teológia stále zostáva objektom záujmu a seriózneho skúmania odborníkov vo vedeckej a akademickej oblasti, predsa chceme v tomto článku upozorniť na niektoré vlastnosti, bez ktorých podľa patristického učenia Pravoslávnej cirkvi teológia prestáva byť teológiou a teológ teológom.

Prvým dôležitým faktom, ktorý pripomínajú svätí Otcovia Cirkvi je fakt, že teológia má v každom veku nadväzovať na cirkevnú a apoštolskú tradíciu a byť s ňou neustále v súlade. Svätý Vasil' Veľký v tejto súvislosti už v štvrtom storočí upozorňuje: *„Dogmy otcov boli opovrhnuté a apoštolské tradície odstránené, v (miestnych) Cirkvách vládnu výmysly mladších ľudí. Ľudia neteologizujú, ale technologizujú. Prednosť má svetská múdrosť, ktorá zabúda na chválu kríža.“*¹⁴⁴ Z uvedených slov vyplýva, že hlavným prameňom teológie nemá byť ľudské uvažovanie, pocity, alebo názory, ale slovo kríža, čiže Božie slovo vyjadrené a završené v spasiteľskom diele Isusa Christa. Toto Božie dielo a slovo si osvojujeme cez spoločné utrpenie s Christom v asketickom zápase s hriechom a vášňami pôsobiacimi v každom človeku. Trpieť s Christom znamená znášať kvôli Nemu také isté hanobenie za pravdu a svätý život zo strany sveta, aké znášal On, a visieť s Ním na kríži znamená zomierať pre hriech, zriekať sa všetkého hriešneho a vášnivého.

¹⁴⁴ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΓΑΣ. 1999. Επιστολή 90. In MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τομος 32. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1999. s. 473.

Pre dnešnú dobu veľmi blízky a zároveň duchom svätotočcovský výklad neoddeliteľného spojenia kresťanskej teológie s intenzívnym duchovným životom a utrpením pre Christa môžeme nájsť u Serafima Rose-a, mnícha a kňaza pôsobiaceho v Spojených štátoch v 20. storočí. Tento askéta dospel k poznaniu, že *„kresťanstvo je podľa svojej prirodzenosti askéza a jeho (konečný) cieľ je mimo tohto dočasného sveta... Len zriedkaví jednotlivci vidia tento konečný cieľ. Ostatní ho vysvetľujú podľa svojich vlastných želaní. Len jednotlivci žijú tak, že sa podriadia tomuto cieľu, potom, čo ho spoznali, nakoľko je to pre človeka možné... Ten, kto si vybral cestu kresťanstva, nech nečaká nič okrem kríža. Tak je tomu od čias Christa. Jeho život je pre nás všetkých príkladom a varovaním: každý by mal neviditeľne ukrižovať seba spolu s Christom, lebo toto je jediná cesta k zmŕtvychvstaniu. Ak chceme vstať z mŕtvych s Christom, musíme sa najprv pokoriť v Ňom a tiež strpieť všetky poníženia v tomto nerozumnom svete... Christovo kráľovstvo nie je z tohto sveta a je svetom nenávidené aj v osobe jediného človeka, dokonca aj na krátky okamih... My sa snažíme uľahčiť si život, hľadať kompromisy vo svojej kresťanskej viere, chceme byť úspešní aj v tomto svete, aj získať večný život. Avšak raz si musíme vybrať: alebo svetské šťastie, alebo večné. Daj nám, Bože, sil ísť cestou kríža, pretože pre kresťana inej cesty niet.“*¹⁴⁵

Pretože teológia je vyjadrením poznania Boha, ktoré sa získava a prežíva askézou a zachovávaním Božích prikázaní, teológia sa nezaobera iba opisom nejakých osôb, predmetov alebo javov, ale *„svedčí o vnútornej skúsenosti prežívania živého vzťahu s Bohom, nakoľko je toto možné pre ľudskú prirodzenosť vo všeobecnosti a v každom jednotlivom prípade zvlášť. Ten, kto teologizuje, svedčí o novom živote, ktorý prežíva a prostredníctvom ktorého poznáva Boha potom, čo bol on sám už poznaný Bohom... Teda teológia nie je prednáška o Bohu alebo niečom Božom, nie je založená na logických kategóriách a úvahách ľudského rozumu, ako sa to deje vo vzťahu k predmetom tohto sveta, ale výsledok „nadprirodzeného poznania“ Boha, ktorý sa zjavuje tomu, kto dosiahol vysoký stupeň posvätenia, vnútorný pokoj a prekonanie svojich vášní prostredníctvom blahodäte Svätého Ducha.“*¹⁴⁶

Napriek tomu, že pre pravdivú teológiu sú potrebné také vysoké predpoklady, aké sme uviedli vyššie, vôbec to neznamená, žeby teológiu bolo

¹⁴⁵ ХРИСТЕНСЕН, ДАМАСКИН. 2009. Отец Серафим (Роуз) : Жизнь и труды. Москва : Издательство Сретенского монастыря, 2009. s. 160.

¹⁴⁶ ΕΥΣΕΒΙΟΥ, Ιερομοναχου. 2000. Δύο δρόμοι προς την αληθινή θεολογία και υπαρξιακές ρίζες του ορθόδοξου μοναχισμού. Θεσσαλονίκη : Εκδοσις «Ορθόδοξος κυψελή», 2000. s. 7.

možné uzavrieť do kompetencie úzkeho kruhu niekoľkých ľudí.¹⁴⁷ K skúmaniu a hlbokému poznaniu teológie v jej pravdivom a duchovnom zmysle je povolaný každý, kto uveril v Christa a stal sa živým členom Cirkvi, ak, samozrejme, pokročil v dosahovaní svätosti života bez ohľadu na to, či ide o človeka pôsobiaceho v akademickom, hierarchickom alebo laickom prostredí. Dôležité nie je prostredie, ale svätosť života a blízkosť k Bohu. Svätý Gregor Teológ to vysvetľuje nasledujúcim spôsobom: „Nie je vhodné pre každého filozofovať o Bohu, nie pre každého. Nie je to totiž vec jednoduchá a vhodná pre tých, čo sú pripútaní k zemi. Dodám aj to, že to nie je niečo, čo sa môže diať vždy, a všetkými a o všetkom, ale iba niekedy, niektorými a o niektorých veciach. Nie je to vhodné pre všetkých, ale iba pre skúsených a osvedčených v nazeraní na Boha a tých, čo najprv prešli očistením duše a tela a boli primerane očistení.“¹⁴⁸

Ak hovoríme, že ten, kto chce vyjadrovať pravdivú teológiu, musí najprv prejsť očistením duše aj tela, je potrebné zdôrazniť, že svätí Otcovia hovoria o očistení duše aj tela, čiže o čistote v teórii aj v praxi, o zasvätení celého človeka Bohu vo všetkých jeho činnostiach, slovách a hlavne v myšlienkach. Preto ten istý svätý Gregor Teológ dodáva: „Vystúp vysoko v spôsobe svojho života. Cez očistenie vybuduj svoju čistotu. Chceš sa raz stať teológom a hodným božskosti? Zachovávaj prikázania, cez prikázania napreduj, pretože prax je základom posvätnnej teórie.“¹⁴⁹

Veľkosť a charakter teológie spočíva vo veľkosti a charakte re Boha, o ktorom teológia svedčí. Pretože Boh je svätý, aj od toho, kto chce o Ňom svedčiť vyžaduje sa svätosť. Pretože Boh je Bohom, teológ má byť chrámom, aby mohol vyjadriť Božie pravdy, aby v ňom a cez neho mohol hovoriť Boh a nie iba ľudské úvahy o Bohu, ako píše svätý Gregor Teológ: „Toto teda viem, že veľkého Boha, ktorý je obetou aj veľkňazom, nie je hodný nikto taký, kto najprv seba samého nepriniesol Bohu ako živú obeť a nestal sa svätým a živým chrámom živého Boha... Preto najprv očisť seba, aby si potom mohol hovoriť o Čistom.“¹⁵⁰

¹⁴⁷ Pozri Lk 11, 52.

¹⁴⁸ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ. 1999. Λογος 27. In MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τομος 36. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1999. s. 13.

¹⁴⁹ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ. 2003. Λογος 20, 12. In MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τομος 35. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2003. s. 1080.

¹⁵⁰ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ. 2003. Λογος 20, 4. In MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τομος 35. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2003. s. 1068.

Ako vidíme vo vyššie uvedenom učení svätých Otcov, napriek tomu, že na teológa sú kladené vysoké nároky, žiaden zo svätých otcov neobmedzuje vyjadrovanie teológie iba pre hierarchov, alebo iba mníchov, alebo iba laikov. Nezáleží na tom, ku ktorej skupine, vrstve alebo vonkajšej službe členov Cirkvi človek patrí, ale na vnútornom stave každého človeka. Pretože teológia je „výsledkom vnútorného prežívania“¹⁵¹, vyžaduje si vnútornú svätosť, vnútornú jednotu s Bohom, čistotu duše aj tela, ktorá sa prejavuje potom aj navonok v praktickom živote, myslení a slove, čiže v teológii. Iné kritériá neexistujú a z každého iného pohľadu teológia „zostáva otvorená pre všetkých“¹⁵².

Pretože prameňom teológie je Boh, ktorý zostúpil do duše svätého a čistého človeka, kde žije a pôsobí, teológia zároveň vyzdvihuje teológa, aj jeho poslucháčov, od pozemských a telesnými očami viditeľných vecí k Bohu a duchovnému svetu. Celá komunikácia medzi Bohom a človekom sa pritom uskutočňuje v modlitbe, prostredníctvom ktorej človek nielen pozdvihuje k Bohu svoje oslavné, ďakovné a prosebné slová, ale aj prijíma od Boha Jeho slovo, pravdu a teológiu. Modlitba je nielen cestou k teológii, ale aj priestor, v ktorom sa teológia uskutočňuje a odovzdáva. Bez modlitby teológia zostáva iba slovom, hoci aj pravdivým, avšak bez skutočnej a blahodatnej sily spasíť človeka a priviesť ho k Bohu. Pretože prostredníctvom modlitby sa uskutočňuje „pozdvihnutie umu k Bohu“¹⁵³, podľa svätého Níla Askétu a mnohých iných svätých Otcov teológom je len ten, kto sa správnym spôsobom a úprimne modlí: „Ak si teológ, pomodlíš sa. A ak sa modlíš pravdivo, si teológ.“¹⁵⁴ Na inom mieste tento askéta ešte podrobnejšie vysvetľuje: „Ak sa pravdivo modlíš, získaš veľa informácií (od Boha). Prídu s tebou aj anjeli, ako prišli k Danielovi, ktorí ňa osvietia, aby si pochopil logiku vecí.“¹⁵⁵

To, čo platí pre teológiu a teológov, ktorí pravdy viery formulujú, platí aj pre všetkých tých, ktorí učenie teológie odovzdávajú iným, čiže pre všetkých učiteľov teológie a katechétov. Aj u nich nebyva bez dôsledkov, ak sa ich život

¹⁵¹ ΕΥΣΕΒΙΟΥ, Ιερομοναχου. 2000. *Δύο δρόμοι προς την αληθινή θεολογία και υπαρξιακές ρίζες του ορθοδοξου μοναχισμού*. Θεσσαλονίκη : Εκδοσις «Ορθοδοξος κυψελη», 2000. s. 9.

¹⁵² ΕΥΣΕΒΙΟΥ, Ιερομοναχου. 2000. *Δύο δρόμοι προς την αληθινή θεολογία και υπαρξιακές ρίζες του ορθοδοξου μοναχισμού*. Θεσσαλονίκη : Εκδοσις «Ορθοδοξος κυψελη», 2000. s. 9.

¹⁵³ ΝΕΙΛΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ. 1991. Λόγος περί προσευχής. In *ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ*. Τομος 1. κεφ. 36. Αθήνα : Εκδ. Οίκος «Αστήρ», 1991. s. 180.

¹⁵⁴ ΝΕΙΛΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ. 1991. Λόγος περί προσευχής. In *ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ*. Τομος 1. κεφ. 61. Αθήνα : Εκδ. Οίκος «Αστήρ», 1991. s. 182.

¹⁵⁵ ΝΕΙΛΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ. 1991. Λόγος περί προσευχής. In *ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ*. Τομος 1. κεφ. 80. Αθήνα : Εκδ. Οίκος «Αστήρ», 1991. s. 183.

rozchádza s tým, čo učia. Len príklad vlastného života a správania dáva totiž dobrým slovám silu preniknúť do ľudských sŕdc. Najlepšie je to vidieť na príklade Isusa Christa, ktorého slová privádzali ľudí k svätému životu preto, „lebo ich učil ako ten, čo má silu“¹⁵⁶ aj konať podľa toho, čo hovorí, a nie iba rozprávať o Bohu a Božích veciach. Zákonníci spomínaní v Evanjeliu síce často tiež hovorili pravdu, ale svojim životom sa jej nedotýkali. Preto ich slová ľudí skôr pohoršovali, privádzali do pochybností a odrádzali od viery a duchovného života. Jediným východiskom a základným predpokladom pravdivej teológie a učiteľskej služby je teda asketický spôsob života v živom spoločenstve s Bohom, v modlitbe, konaní dobrých skutkov viery, zdržanlivosti, duchovnom bdení, trievosti, ostražitosti a neustálom kontrolovaní svojich myšlienok, želaní a skutkov.

Zoznam bibliografických odkazov

- EΥΣΕΒΙΟΥ, Ιερομοναχου. 2000. *Δύο δρόμοι προς την αληθινή θεολογία και υπαρξιακές ρίζες του ορθοδοξου μοναχισμού*. 1. vyd. Θεσσαλονίκη: Εκδοσις «Ορθοδοξος κυψελή», 2000. 71 s.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ. 2003. Λογος 20, 12. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 35. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2003. s. 1065 – 1080.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ. 1999. Λογος 27. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 36. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1999. s. 12 – 25.
- ХРИСТЕНСЕН, ДАМАСКИН. 2009. *Отец Серафим (Роуз) : Жизнь и труды*. 1. vyd. Москва : Издательство Сретенского монастыря, 2009. 1056 s. ISBN 978-5-7533-0345-5.
- ΝΕΙΛΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ. 1991. Λόγος περί προσευχής. In *ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ*. Τομος 1. 4. vyd. Αθήνα : Εκδ. Οίκος «Αστήρ», 1991. ISBN 9789602031292.
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΓΑΣ. 1999. Επιστολή 90. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 32. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1999. s. 472 – 476.

¹⁵⁶ Mt 7, 29.

PATRISTIC UNDERSTANDING OF TEOLOGY AND TEACHING SERVICES OF CHURCH

Štefan PRUŽINSKÝ, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov, Masarykova 15, 08001 Prešov, Slovakia, email: pruzinsk@unipo.sk, tel. 00421918239908.

Abstract

This article deals with the examination of the basic features of Christian theology, theologians and catechists. The author analyzes the testimony of the Church Fathers, that the true theology can have its origin only in God. Theologian can express the true theology only when he stays in the living communion with God, in which he comes through carrying the Cross of Christian asceticism and the struggle with sin and the passions. To achieve the true theology and good catechesis is therefore necessary to focus on prayer, making acts of faith, restraint, spiritual alertness, sobriety, vigilance and constantly checking the thoughts, desire and action.

Keywords

Theology, teaching service, prayer, cross, asceticism.

SOCIÁLNÍ PŘÍNOS MNIŠSTVÍ – FENOMÉN A PARADIGMA

Michal DVOŘÁČEK

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

SOCIÁLNÍ PŘÍNOS MNIŠSTVÍ – SAMOTA A PUSTINA JAKO VÝCHO- DISKO

Svatý prorok Izaiáš předpovídá zvláštní přírodní, ne-li přímo duchovní, fenomén, který viděl svým vnitřním zrakem během svých vidění, když pravil: „Veseliti se z toho budou poušť a pustina, plesati, pravím, bude poušť, a rozkvete jako lilie“¹⁵⁷ a dále: „Vyprýští se potokové na pustinách...“¹⁵⁸ Je zřejmé, že svatý Izaiáš zde hovoří v kontextu Božího vyvoleného národa a daného mu příslibu, podle kterého se měl usadit v „Zemi zaslíbené“. Novozákonní Církev Kristova byla svědkem podobné události, kdy se pustina (egyptská místa jako Nitria, Sketis, Kellia) skutečně zaradovala a začala vydávat rozmanité duchovní plody, a to tehdy, když se v ní usídlili první poustevníci, asketové, jedním slovem mniši, z nichž mnozí si zasloužili pochvalu „ctihodní“¹⁵⁹.

„Ctihodnost“¹⁶⁰ lze vyjádřit ještě jiným, snad přiléhavějším pojmem, a sice: dosažením podobnosti s Bohem. Podobný je ten, kdo se přiblíží ke svému vzoru, jehož chování napodobuje. Pro křesťany je vzorem Kristus, pravý a jediný Bohočlověk, a svatý apoštol Pavel neskrývá své přesvědčení, když hovoří o křesťanech jako o lidech, kteří byli „připodobnění obrazu Syna (Božího)..., který byl prvorozený mezi mnohými bratřími“¹⁶¹. Tropar ctihodnému muži (tedy mnichovi, kterého Bůh oslavil a Církev prohlásila za světce) zní násle-

¹⁵⁷ Iz 35, 1.

¹⁵⁸ Iz 35, 6.

¹⁵⁹ V pravoslaví se přídomek ctihodný (řec. Οσιος, csl. Преподобный) užívá pro světce-mnichy.

¹⁶⁰ Za ctihodné jsou v pravoslaví v širším slova smyslu považováni všichni velcí a zbožní lidé, Krista milující ženy a muži, kteří žili v klášteře či na opuštěném místě, a které můžeme dále rozlišit na „mlčenlivce“, „sloupovníky“ (stojící na sloupu), „zátvorníky“ (uzavření před svým okolím), „poustevníky“ (tzv. eremity, z řec. ἐρημος: poušť) či „anachorety“ (z řec. αναχωρειν: ustoupit, vzdálit se).

¹⁶¹ Řím 8, 29.

dovně: „V tobě, otče, bylo zřetelně spaseno, což bylo podle obrazu stvořeno...“ Uzdravení a obnovení naší podobnosti s Bohem je vítězstvím, které zasluhuje nebeskou odměnu, která se ale současně získává přijetím kříže („neboť přijav kříž na sebe...“), následováním Pána („následoval jsi Krista“) a zachováváním přikázání („i skutky svými učil jsi přemáhati tělo pomíjející a pečovati o duši nesmrtelnou“).¹⁶² Za ctihodné bylo už odedávna zbožným zvykem považovat všechny ty, kteří pro to, aby potlačili své hříšné náklonnosti a kvůli duchovnímu zušlechtění ve svém nitru Božího obrazu a podoby, zasvětili celý svůj život nejprísnějšímu naplňování Kristových přikázání, a kteří kvůli tomuto svému cíli postupně odcházeli do ústraní a samoty, v níž uskutečňovali askezi a pokání. Neboť, jak pravil ctihodný starce Josif Hesychasta ze Svaté Hory Athos (1898-1959): „Ctihodní otcové zachovali tradici, zachovali pravoslavnou víru, kterou nám předali pravdivou, vepsanou do svých životů, do svých skutků a ctnostného života. Rovněž nám ukázali způsob, jakým se pravoslavná víra zachovává...“ A když se kolemstojící starce zeptali, jaký je že onen způsob, starce odvětil: „Askeze a pokání v Kristu.“¹⁶³

Svatý Basil dosvědčuje prospěšnost pustiny, místa klidného, vhodného k rozjímání, modlitbě a soustředění, ve svém díle Kapitoly (Κατά πλάτος όρων): „*Pomoci napravit hříchy naší duše nám k našemu užitku může vedle horlivé modlitby také dlouholeté pokání a namáhavá askeze, která bude dostatečná k vyléčení rozumu*“¹⁶⁴.¹⁶⁵ V dalším Basilově díle (Dopisy Řehoři Theologovi) je výše uvedená myšlenka ještě více rozvedena: „*Samota (pustina) pro nás může mít zcela mimořádný užitek, neboť utišuje naše vášně a usnadňuje našemu rozumu, aby je zcela vykořenil z duše. Jako se např. zvířata dají snadno zkrotit, když jim nejprve lichoťme, stejně tak špatné žádosti, hněv, strach a zármutek, tyto jedovaté náplně naší duše, když se zklidní prostřednictvím hesychie (ztišení, mlčení a modlitby) a nerozdráždí se opět nějakým vzruchem, mohou být silou našeho rozumu snadněji přemoženy...*“¹⁶⁶

¹⁶² Viz *Služba ctihodnému* (online). s. 12 – 13. [2010-06-23]. Dostupné na internetu: <<http://www.pravoslavi.cz/download/bohosluzby/trop-kond-obec.pdf>>.

¹⁶³ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΙΦ ΤΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΟΥ. 2005. Πνευματικάί εμπειρίαι. Θεσσαλονίκη : Έκδ. Ορθόδοξος κυψέλη, 2005. s. 152 – 153.

¹⁶⁴ Τον Λογικόν.

¹⁶⁵ ASCETICON MAGNUM. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ ΟΡΩΝ (online). [2010-07-20]. Dostupné na internetu: <http://khazarzar.skeptik.net/pgm/PG_Migne/Basilus%20Caesariensis_PG%2029-32/Asceticon%20magnum.pdf>.

¹⁶⁶ BASIL THE GREAT. *Epistle 2. Letter to St. Gregory the Theologian* (online). [2010-05-07]. Dostupné na internetu:

Z těchto slov může být snad o něco patrnější, proč v oslavném troparu ke ctihodnému muži nebo ženě voláme: „...proto, ctihodný (otče), duch tvůj raduje se s anděly“. Je nad veškerou pochybnost, že o této společné radosti všech svatých, zbožštěných mužů a žen, vyjádřené prostřednictvím pravoslavné hymnologie a ikonografie, svědčí i mystický tanec těchto svatých s anděly, jak jej nalézáme zobrazený na stěnách pravoslavných chrámů, které jsou psány perem eschatologie. Neboť všichni jsme sjednoceni a vykoupeni mocí vtěleného Všedržitele Krista, jak dodává archim. Georgios (Kapsanis).¹⁶⁷

SOCIÁLNÍ PŘÍNOS MNIŠSTVÍ - PROSTOR PRO PARADIGMA¹⁶⁸

Pravoslavné mnišství začalo hrát významnou roli zejména po skončení pronásledování Církve ze strany pohanských vládců, ačkoli probouzet se uvnitř Církve začalo již mnohem dříve.¹⁶⁹ Svědectví skrze krev (mučednictví) se proměnilo na svědectví skrze svědomí (askezi), a neúprosný zápas proti vášním a hříchu ve vědomí Církve proto ještě zesílil. Mniši žijí tak, aby naplnili Pánova přikázání v souladu s Evangeliem, a díky své touze po Bohu usilují o dokonalé poznání svého duchovního stavu, aby se mohli postavit proti zlu, proti všemu, jak vysvětluje archimandrita Georgios, „co není v souladu s Boží vůlí... V tomto bodě se mnišská komunita stává vzorem i věřícím žijícím ve světě, neboť svým povoláním i životem naplňuje do důsledku evangelní výzvu k duchovní dokonalosti lidské osobnosti.“¹⁷⁰ Mnišství tak představuje plod asketického ideálu Církve. Tento ideál našel svůj výraz v hesychasmu, jenž se stal hlavním bohoslužebným a modlitebním zaměřením mnišské komunity. Pravoslavné mnišství je snad právě proto považováno za „silnou zbraň“ a „těžkou artilerii“¹⁷¹ (proti úkladům nepřítele); a také proto se mnišstvím zabývaly

<<http://www.monachos.net/content/patristics/patristictexts/117-basil-the-great-epistle-2-letter-to-st-gregory-the-theologian>>.

¹⁶⁷ Viz ΓΕΩΡΓΙΟΥ, αρχιμ. 1999. Η Εκκλησία ως Θεανθρωπίνη Κοινωνία. In Θέματα εκκλησιολογίας και ποιμαντικής. Άγιον Όρος, 1999. s. 27.

¹⁶⁸ Paradigma (z řeckého παράδειγμα - parádeigma = vzor, příklad, model) budiž v kontextu této práce chápáno jako určitý vzorec myšlení a souhrn praktických aktivit, které jsou předmětem následování a napodobování. Nejde v žádném případě o nějaký vědecký paradigmát či jinou souvislost mluvnickou.

¹⁶⁹ Сровней СИДОРОВ, И. А. 1998. Древнехристианский аскетизм и зарождение монашества. Москва : Православный палмник, 1998. s. 483 – 484.

¹⁷⁰ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, αρχιμ. 1999. Η άσκησις εις τήν Ορθοδοξίαν. In Θέματα εκκλησιολογίας και ποιμαντικής. Άγιον Όρος, 1999. s. 75.

¹⁷¹ Ισχυρό όπλο και βαρύ πυροβολικό.

mnohé všeobecné sněmy, které se o něm vyjádřily jako o „božském díle“ a „plodu Ducha Svatého“.¹⁷² Jak ve své knize *Askeze* v pravoslaví píše archimandrita Georgios: „*Modlitby malé a velké schimy (mnišského postřížení) nás ujišťují o tom, že „povolání k mnišství“ není ničím jiným než pokračováním a nepřetržitou dokonalou oddaností asketickému životu, který započal každý křesťan žít okamžikem svatého křtu.*“¹⁷³ Závěrem uveďme jeden ze známých výroků ctihodného Jana Klimakose, spisovatele „*Lestvice*“, kterým dosvědčuje víru celé Církve, když říká, že „světlem mnichů jsou andělé“, a „světlem lidí jsou mniši“¹⁷⁴“¹⁷⁵.

Pokusme se nyní zodpovědět otázku, v čem mohou být mniši příkladem pro ostatní křesťany a co je hlavní náplní jejich života?

Jednou se někdo zeptal jednoho ctihodného starce: „Co má dělat mnich?“ A on odpověděl: „Dělat všechno dobré a nedělat nic zlého.“ Starci rovněž říkali, že modlitba je mnichovým zrcadlem, rozlišování je jeho neustálou prací a pokora jeho korunou...“¹⁷⁶ Jindy starci zase pravili: „Běda člověku, jehož jméno je větší než jeho dílo.“ Také jsme mohli slyšet, že „cesta Boží je ke všemu se nutit“ či „kdo dělá násilí kvůli Bohu sám na sobě, ten se podobá vyznavačům“.¹⁷⁷ Pokud doplníme ještě následující výrok: „Stane-li se člověk kvůli Pánu bláznem¹⁷⁸, Pán ho odmění,“ pak možná začneme pochybovat nad tím, do jaké míry platí tato poučení i pro nás a do jaké míry se vztahují pouze na mnichy? Je zřejmé, že mezi mnichem a člověkem – křesťanem žijícím ve světě, panuje na jedné straně nepřeklenutelná hradba, na straně druhé, a to je jistým paradoxem, mnicha se světem, s jeho spolubratrem v Kristu žijícím v manželství, spojí nesmírně silné pouto, které je výrazem jednoty všech údů

¹⁷² Viz ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΟΓΛΟΥ, Σ. Γ. 2010. Ευλογία Θεού το πνευματικό και κοινωνικό έργο της Ι. Επισκοπής Κατάνγκας στο Κόνγκο. In ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ. Περιοδικό Ορθόδοξον Εξωτερικής Ιεραποστολής. Θεσσαλονίκη. 2010, Έτος ΚΑ, αρ. Τευχ. 81, s. 66.

¹⁷³ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, αρχιμ. 1999. Η άσκησις εις τήν Ορθοδοξίαν. In Θέματα εκκλησιολογίας και ποιμαντικής. Αγιον Ορος, 1999. s. 74 – 75.

¹⁷⁴ Μοναχική πολιτεία.

¹⁷⁵ Viz ΜΕΛΕΤΙΟΣ (Ο Κατάνγκας). 2010. Η ίδρυση δύο μοναστηριών Ι. Επισκοπής Κατάνγκας. In ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ. Περιοδικό Ορθόδοξον Εξωτερικής Ιεραποστολής. Θεσσαλονίκη. 2010, Έτος ΚΑ, αρ. Τευχ. 81, s. 65.

¹⁷⁶ Viz APOFTHEGMATA III. 2008. *Výroky a příběhy pouštních otců*. Praha : Benediktinské arciepatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2008. s. 69.

¹⁷⁷ Viz APOFTHEGMATA III. 2008. *Výroky a příběhy pouštních otců*. Praha : Benediktinské arciepatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2008. s. 71.

¹⁷⁸ Srovnej *Život svatých a jurodivých Simeona a Jana Syrských* (online). [2010-06-17]. Dostupné na internetu: <<http://days.pravoslavie.ru/Life/life4282.htm>>.

Církve spojených s jedinou Hlavou – s Kristem.¹⁷⁹ A také proto můžeme konstatovat, že vše, co se týká Pánových přikázání a jejich naplňování, týká se ve stejné míře jak mnicha, tak věřícího ve světě, pouze míra askeze a způsob, resp. pravidla života, jsou odlišné.

Svatý Jan Klimakos nás poučil o tom, že „mnich je světlem lidí“, „kdo však mnicha chválí, ten jej vydává do rukou nepřítele“. Hlavní mnišskou aktivitou má být zejména spalování vášní, „jako když oheň spaluje dříví“.¹⁸⁰ Spalování vášní je však také prvořadým úkolem věřícího křesťana ve světě. Jak lze vidět, mnich (díky tomu, že odložil světské starosti, které v souladu s výroky ctihodných otců „odebírají člověku veškerou hojnost a nechávají ho vyschnout“) zasvěcuje celý svůj život a celou svou energii Božímu dílu, pokání, osvícení, naplňování Pánových přikázání o lásce, kterou nemá nikdo větší než ten, který je ochoten položit život za své přátele.¹⁸¹ V tomto smyslu je právě společný život mnichů v monastýru vzorem k dokonalému uplatňování principu lásky k bližnímu, která ve vzájemné oběti nachází své naplnění. A to je oním cenným „paradigmatem“, který čerpáme ze života mnišské komunity a který může inspirovat k ještě opravdovějšímu duchovnímu životu i ty z nás, kteří žijeme obtěžkáni tíhou starostí o pozemské statky, děti a povinnosti rodinné.

DŮVODY, KTERÉ VEDLY MNIŠSTVÍ K ODCHODU DO PUSTINY

První vůdci sílícího mnišského hnutí, ctihodní Antonios Veliký, Pachomios a další, pochopili, že pokud by zůstali ve světě, nemohli by dobře naplňovat svatá přikázání, a proto raději zvolili zcela svérázný způsob života, jenž byl založen na přísném životním rytmu, modlitbě, odpočinku a studiu Božího slova.

Věhlasný znalec duchovního života, ctihodný abba Dorotheos, nás v této souvislosti poučuje, že mnišské hnutí se vždy usazovalo opodál od lidských příbytků, v samotě pouště či v lesích, kde se mniši soustředili na půst, bdění, modlitbu, a každý nedostatek považovali za prostor k ještě usilovnějšímu zápasu. Jedním slovem, tito mniši a mnišky v sobě ukřižovali touhu po světě.

¹⁷⁹ Porovnej Ef 1, 22: „A všecko a poddal pod nohy jeho, a jej dal hlavu nade všecko církví...“

¹⁸⁰ Viz *APOFTHEGMATA (III.)*. 2008. *Výroky a příběhy pouštních otců*. 1. vyd. Praha : Benediktínské arciepatství svatého Vojtěcha a svaté Markěty, 2008. s. 72.

¹⁸¹ Jn 15, 13: „Většího milování nad to žádný nemá, než aby duši svou položil za přátele své.“

„A nejenže zachovali přikázání, ale přinesli navíc Bohu i dary... (Kristova) Přikázání jsou určena všem křesťanům,“ jak upozorňuje abba Dorotheos, „a každý křesťan má povinnost je zachovávat; dalo by se tedy říci, že jsou jakousi „daní králi“. Bylo by asi zbytečné uvažovat o tom, kdo by se mohl vyhnout trestu, kdyby nechtěl naplnit tuto povinnost? Ve světě však žijí i velcí a významní lidé, kteří dávají nejen daň, ale přináší (Kristu) též dary; tito lidé jsou učiněni hodnými velké úcty a velkých odměn a poct.“¹⁸² Stejně tak i (ctihodní) otcové¹⁸³, nejenže zachovali přikázání, ale přinesli Bohu (spolu s daní) i dary. Tyto dary jsou následující: panenství a láska k chudobě...“ Ctihodní otcové (muži i ženy) přinášeli Kristu své dary a navíc byli ochotni připustit, aby se pro ně stal svět ukřižovaným... Poslyšme Pavlova slova: „...abych se chlubil, jediné v kříži Pána Ježíše Krista, skrze něhož jest mi svět ukřižován, a já světu...“¹⁸⁴ Tito ctihodní lidé se i ve své askezi snažili, aby byli i oni (vůči) světu ukřižováni.

Jaký je v tom vlastně rozdíl? Tuto sugestivní otázku si pokládá i abba Dorotheos. Jak bývá svět člověku ukřižován, a jak naopak člověk světu? Abba Dorotheos tuto věc vysvětluje následovně: „Když se člověk zříká světa a stává se mnichem, opouští rodinu, jmění, zisk, obdarování od druhých a přijímání od nich nazpět..., právě tehdy se mu stává svět ukřižovaným, neboť on se jej zřekl.“¹⁸⁵ A jak se stává, že je ukřižován člověk světu (pro svět)? Když se osvobodí od vnějších věcí, zápasí i proti sebemenším sladkým odměnám, nebo proti samotné touze věcí, i proti tužbám, a usiluje o umrtvení vášní. „Teprve pak bývá ukřižován světu, a stává se důstojným, aby spolu s apoštolem (Pavlem) pronesl tato slova: ‘Jest mi svět ukřižován, a já světu.’“¹⁸⁶¹⁸⁷ Abba Dorotheos připomíná, že nestačí pouze odejít ze světa, opustit vše velké a mocné a přijít do monastýru, a přitom se nechávat nadále ovládat vášní (třebas i k prostým věcem): „Je třeba se zcela zřeknout i hříšné touhy k jakýmkoli věcem.“¹⁸⁸

¹⁸² Viz Авва ДОРОФЕЙ. 2000. Душеполезные поучения и послания преподобного отца нашего Аввы Дорофея. Москва : Отчий дом, 2000. s. 43 – 44.

¹⁸³ Abba Dorotheos hovoří obecně o mniších.

¹⁸⁴ Gal 6, 14.

¹⁸⁵ Авва ДОРОФЕЙ. 2000. Душеполезные поучения и послания преподобного отца нашего Аввы Дорофея. Москва : Отчий дом, 2000. s. 45.

¹⁸⁶ Gal 6, 14.

¹⁸⁷ Авва ДОРОФЕЙ. 2000. Душеполезные поучения и послания преподобного отца нашего Аввы Дорофея. Москва : Отчий дом, 2000. s. 45.

¹⁸⁸ Авва ДОРОФЕЙ. 2000. Душеполезные поучения и послания преподобного отца нашего Аввы Дорофея. Москва : Отчий дом, 2000. s. 46.

Bázeň před Bohem, z níž se rodí počínající víra, je prvním stupněm při vstupu na cestu pokání, odkud také mnich svůj zápas začíná. Tento počátek je spjat s jeho odchodem ze světa, s opuštěním toho, co je mu blízké. O tomto tématu hovořil blahé paměti zesnulý starc Josif Vatopedský ze Svaté Hory Athos (+2009)¹⁸⁹, který dosáhl vysokého stupně askeze a poznání Božích tajemství. Jeho mysl byla neustále zaměstnávána jen božskými rozhovory, při nichž se často zmiňoval o následujících důvodech, proč je třeba kvůli mnišství odejít „ze světa“ do kláštera. *„Příčinou toho, proč je nutné podniknout toto vzdálení se ze světa, je přesvědčení, že z mnoha příčin je člověk ve světě sváděn k porušování Božích přikázání. Jestliže se můžeme shodnout na tom, že po (Adamově) pádu je lidská přirozenost slabá a stala se nemocnou, tak i toto její onemocnění jako každá nemoc vyžaduje abstinenci (vzdálení se) od toho všeho, co ji onu nemoc přivozuje. A v souladu s evangelní výzvou, podle níž máme „svléct starého člověka“, tedy „vášně a touhy“, je třeba přijmout podmínku vzdálení se od světa, v němž příčiny těchto tužeb a vášní přetrvávají.“*¹⁹⁰ Cožpak Hospodin nepožadoval to stejné, když se obracel k Abramovi, kterému zaslíbil budoucí rozmnožení jeho potomků, a nepřikázal mu: „Vyjdi ze země své a z příbuznosti své, i z domu otce svého do země, kterou ti ukážu?“¹⁹¹ Blažený starc Josif připomíná, že podobným starozákonním pobídnutím, které Hospodin směřoval ke svému izraelskému lidu, a které lze plně vztáhnout i na prostředí novozákonní reality, jsou jeho slova vyřčená z úst svatého proroka Izaiáše: *„A proto vyjděte z jejich prostředků, a oddělte se, praví Pán; a nečistého se nedotýkejte, a já vás přijmu... A budu vám za otce, a vy mne budete za syny a za dcery, praví Pán Všemohoucí.“*¹⁹² *„Mnich, který se takto vzdálí z prostředí, v němž převládají příčiny hříchu, se přestává podílet na vzniku nových hříchů a současně přemýšlí, jak zahladit stopy těch starých.“*¹⁹³

Závěrem můžeme konstatovat, že navzdory poměrně radikálnímu vzdálení se mnicha ze světa, jeho odchodu ze společnosti lidí do společnosti mnichů, stávalo se nezdárka, že čím více se nějaký ctihodný muž usiloval skrýt

¹⁸⁹ Učedník ctihodného Josifa Hesychasta ze Sv. Hory Athos.

¹⁹⁰ Starc Josif Vatopedský. *Jaký je význam mnišství* (AUDIO záznam, online). [2010-05-25]. Dostupné na internetu:

<<http://www.vatopaidi.wordpress.com/2009/07/01>>.

¹⁹¹ 1Mjž 12, 1.

¹⁹² 2Kor 6, 17 – 18.

¹⁹³ Starc Josif Vatopedský. *Jaký je význam mnišství* (AUDIO záznam, online). [2010-05-25]. Dostupné na internetu:

<<http://www.vatopaidi.wordpress.com/2009/07/01>>.

před světem, aby byl v úplné jednotě s Bohem, které by již nic nestálo v cestě, tím více se svět přibližoval k němu, tím více lidé ze světa přicházeli do pustiny a monastýrů, aby získali poučení, útěchu a pastýřské vedení. Jedním zářným příkladem za všechny budiž velký světec a „svícen Pravoslaví“, „opora Církve“ a „okrasa mnišstva“ – svatý Řehoř Palama.¹⁹⁴ Svatý Řehoř Palama, navzdory skutečnosti, že byl mnichem a prožil dlouhé roky v ústraní (světa) – pod ochranou Přesvaté Bohorodice na Svaté Hoře Athos, se vyznačoval především svou pastýřskou péčí a aktivitou. Archimandrita Georgios ze Svaté Hory zdůrazňuje, že na základě poznání Palamova díla a jeho odkazu můžeme dnes zcela jednoznačně prohlásit, že „celé dílo svatého otce Řehoře mělo především velký význam pastýřský.“¹⁹⁵ Pastýřský charakter mělo i jeho poslání mnišské, na první pohled určitý paradox, který, budeme-li nahlížet prizmatem téměř dvoutisíciletého působení mnišského hnutí uvnitř Církve, můžeme - ve shodě s pravoslavnou tradicí - lépe pochopit fenomén hesychasmu, nesoucího mnohé duchovní plody a ovlivňujícího život věřících ve světě dodnes. Je tomu tak proto, že realita Církve, ať již uvnitř monastýru, anebo v ruchu velkoměsta, vyrůstá ze stejného základu a je sjednocena v jediné tajemné a posvěcující milosti Ducha Svatého, která má moc sjednocovat to, co je navzájem „podobné“ (anebo to, co k podobnosti směřuje). Nechť jsou tato slova výzvou pro ty, kteří, jsou-li svatí, ať se ještě více posvěť,¹⁹⁶ ale i pro všechny ostatní, kteří, jestliže svatosti ještě nedosáhli, ať o ni nadále horlivě usilují¹⁹⁷.

Zoznam bibliografických odkazů

APOFTHEGMATA (III.). 2008. *Výroky a příběhy pouštních otců*. 1. vyd. Praha : Benediktínské arcipostavství svatého Vojtěcha a svaté Markéty, 2008. 153 s. ISBN 978-80-86882-10-9.

¹⁹⁴ Viz *Tropar sv. Řehoři Soluňskému*. Z triodu postního a květného (online). s. 3. [2010-08-01]. Dostupné na internetu: <<http://www.pravoslavi.cz/download/bohosluzby/triod-nedele-tropary-kondaky-broz.pdf>>.

¹⁹⁵ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, αρχιμ. Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς – διδάσκαλος της θεώσεως. Αγιον Ορος, 2006. s. 71.

¹⁹⁶ Zjav 22, 11: „Kdo škodí, škod ještě...; a kdo jest spravedlivý, ospravedlni se ještě; a (kdo je) svatý, posvěť se ještě...”

¹⁹⁷ 1Pt 1, 16: „Svatí buďte, neboť Já jsem svatý!”

- ASCETICON MAGNUM. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ ΟΡΩΝ (online). [2010-07-20]. Dostupné na internetu: <http://khazarzar.skeptik.net/pgm/PG_Migne/Basilius%20Caesariensis_PG%2029-32/Asceticon%20magnum.pdf>.
- BASIL THE GREAT. *Epistle 2. Letter to St. Gregory the Theologian* (online). [2010-05-07]. Dostupné na internetu: <<http://www.monachos.net/content/patristics/patristictexts/117-basil-the-great-epistle-2-letter-to-st-gregory-the-theologian>>.
- BIBLE SVATÁ ANEB VŠECKA SVATÁ PÍSMATA STARÉHO I NOVÉHO ZÁKONA. Podle posledního vydání Kralického z r. 1613. Praha: Česká biblická společnost, 1991. 270 s.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ, αρχιμ. Η άσκησις εις τήν Ορθοδοξίαν. In *Θέματα εκκλησιολογίας και ποιμαντικής*. Γ' εκδοσις. Άγιον Όρος : Ι. Μονή Οσίου Γρηγορίου, 1999. 177 s.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ, αρχιμ. Η Εκκλησία ως Θεανθρώπινη Κοινωνία. In *Θέματα εκκλησιολογίας και ποιμαντικής*. Γ' εκδοσις. Άγιον Όρος : Ι. Μονή Οσίου Γρηγορίου, 1999. 177 s.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ, αρχιμ. Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς – Διδάσκαλος της θεώσεως. Άγιον Όρος : Ι. Μονή Οσίου Γρηγορίου, 2006. 113 s.
- АВБА ДОРОФЕЙ. 2000. Душеполезные поучения и послания преподобного отца нашего Аввы Дорофея. Москва : Отчий дом, 2000. 318 s. ISBN 5-86809-092-6.
- ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΟΓΛΟΥ, Σ. Γ. 2010. Ευλογία Θεού το πνευματικό και κοινωνικό έργο της Ι. Επισκοπής Κατάνγκας στο Κόνγκο. In *ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ. Περιοδικό Ορθόδοξον Εξωτερικής Ιεραποστολής*. Θεσσαλονίκη. 2010, Έτος ΚΑ, αρ. Τευχ. 81, s. 66 – 69.
- ΜΕΛΕΤΙΟΣ (Ο Κατάνγκας). 2010. Η ίδρυση δύο μοναστηριών Ι. Επισκοπής Κατάνγκας. In *ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ. Περιοδικό Ορθόδοξον Εξωτερικής Ιεραποστολής*. Θεσσαλονίκη. 2010, Έτος ΚΑ, αρ. Τευχ. 81, s. 62 – 65.
- NEDĚLKA, T. 2002. *Novořecko-český slovník*. 2. vyd. Praha : Asociace řeckých obcí v ČR, 2002. 807 s. ISBN 80-238-8584-7.
- ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΙΦ ΤΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΟΥ. 2005. *Πνευματικάί εμπειρίαι. Ιερά Μονή Καρακάλλου. Άγιον Όρος*. Θεσσαλονίκη : Έκδ. Ορθόδοξος κυψέλη, 2005. 214 s.

Služba ctihodnému (online). s. 12 – 13. [2010-06-23]. Dostupné na internetu: <<http://www.pravoslavi.cz/download/bohosluzby/trop-kond-bec.pdf>>.

Starec Josif Vatopedský. *Jaký je význam mnišství* (AUDIO záznam, online). [2010-05-25]. Dostupné na internetu: <<http://www.vatopaidi.wordpress.com/2009/07/01>>.

Tropar sv. Řehoři Soluňskému. Z triodu postního a květného (online) s. 3. [2010-08-01]. Dostupné na internetu: <<http://www.pravoslavi.cz/download/bohosluzby/triod-nedele-tropary-kondaky-broz.pdf>>.

SOCIAL CONTRIBUTION OF MONASTICISM – PHENOMENON AND PARADIGM

Michal DVOŘÁČEK, doctorand, Orthodox Theological Faculty, University of Presov, Masarykova 15, 08001 Prešov, Slovakia, email: seagul.m@email.cz, tel. 00420776371611.

Abstract

The main purpose of this article is to answer the following question: What constitutes the essence of monasticism, what is the unique feature of monasticism, what is inspiring on monasticism to a modern man and, last but not least, whether the basic objective of a life of monk is in something profoundly different in comparison with the life of a married man (woman)? Another important contribution of this work should be a determination of whether and how beneficial might be a life in an isolated place (hermitage or a desert) and if it is an inevitable consequence for a monk's departure from the world. Finally, let us find an answer to the question what might be considered as a monk's example (paradigm) in connection with the Gospel legacy for a contemporary society?

Key words

Asceticism, reverend, spiritual life, hesychia - hesychasm, monk - monasticism, similarity with God.

MISIA POZNANIA

Elena ŠAKOVÁ

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Teologické chápanie pojmu MISIA spočíva nielen v novozákonnom ponímaní apoštolskej služby a výkladu slov nášho Spasiteľa Isusa Christa: „Chod'te teda, čiňte mi učeníkmi všetky národy, krstiac ich v meno Otca i Syna I Ducha Svätého a učiac ich zachovávať všetko, čokoľvek som vám prikázal“¹⁹⁸, ale vychádza aj zo starozákonnej služby prorokov, ktorá bola založená na zvestovaní Božej vôle ľudu. Z toho vyplýva aj zmysel tejto služby, a to, aby všetky národy mali účasť na spáse, na osvietení¹⁹⁹, aby sa z neveriacich stali slobodní a od hriechu a vášní zachránení veriaci,²⁰⁰ ktorí budú verní svojmu Stvoriteľovi.

Takzvaná moderná doba nám všemožným spôsobom dáva lekcie, ako sa môžeme mať lepšie, ako sa stať aktuálnym a nebyť staromódnym, ako máme

¹⁹⁸ Mt 28, 19 – 20.

¹⁹⁹ Pomenovanie osvietení z gréckeho slova „Φωτιζόμενοι“ sa používalo pre ľudí, ktorí absolvovali katechizáciu, zriekli sa Satana, zjednotili sa s Christom, prijali očistenie hriechov vo svätom krste a zasvätili sa Bohu vo svätej tajine pomazania svätým myrom. Pomenovanie „Φωτιζόμενοι“ je odvodené od slova „φῶς“, teda duchovného svetla, ktoré posväcuje novopokrstených Svätým Duchom. Pozri ΒΕΡΓΩΤΗ, Γ. Θ. 1991. *Λεξικό λειτουργικών και τελετουργικών όρων*. Θεσσαλονίκη : Μέλισσα, 1991. s. 153. Za toto osvietenie sa Cirkev modlí už vo štvrtej modlitbe po katechizácii pri krste takto: „Otvor jeho duchovné oči, aby prijal do svojho vnútra osvietenie Tvojho Evanjelia.“ (Lk 24, 45). ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ. 1992. Έκδοση 11η. Αθήνα : Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, 1992. s. 83. Pozri ŠAK, Štefan. 1999. *Svätá tajina krstu : teologický, liturgický a historický výklad obradov a modlitieb*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU, 1999. s. 130.

²⁰⁰ Túto myšlienku máme dodnes veľmi živo vyjadrenú v modlitbe na pomenovanie dieťaťa, ktorá predchádza samotnú svätú tajinu krstu, a v ktorej sa modlíme a prosíme Boha, „aby utekal /vyhýbal sa/ pred márnosťou tohto sveta a všetkými hriešnymi úkladmi /pokúšeniami/ nepriateľa, kráčajúc podľa Tvojich príkazov.“ Aj v modlitbe na vytvorenie katechumena nachádzame prosbu Cirkvi k Nebeskému Otcovi, aby človek, ktorý sa rozhodol stať kresťanom, sa „zbavil toho starého diablovho klamstva a naplnil sa vierou, nádejou a láskou...“ ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ. 1992. Έκδοση 11η. Αθήνα : Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, 1992. s. 79. Pozri ŠAK, Štefan. 1999. *Svätá tajina krstu : teologický, liturgický a historický výklad obradov a modlitieb*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU, 1999. s. 101.

premýšľať, uvažovať, rozprávať, pohybovať sa a vôbec, ako máme žiť... Samozrejme, že táto „výuka“ sa prieči tej, ktorou nás už dve tisícročia vedie Cirkev. Život kresťana nie je životom plným vysnívajúcich chvíľ a ideálnych situácií, v ktorých sme tí šikovní, informovaní, vzdelaní, obľetovaní a vždy v dobrej kondícii. Život kresťana je skutočným, reálnym životom. Áno, aj kresťan má ideály, ale tieto ideály sú stelesnené v jeho živote a on ich prijíma také, aké sú.

Otázkou je, čo je pre človeka ideál. Každý človek, napríklad, túži po spokojnosti. Túto spokojnosť však chce dosiahnuť spôsobom, ktorý nie je reálny, teda evanjeliový. Chce ho dosiahnuť spôsobom, ktorý mu ponúka práve tá ideálna moderná doba. Výsledkom toho však nie je spokojnosť, ale pravý opak, pretože svet nám ponúka iba svoje ideály a nejaký spôsob, ako ich dosiahnuť, ale nehovorí o tom, aké následky tento skvelý spôsob so sebou prináša. Tieto následky sú niekedy také komplikované, že nielenže nedosiahneme pokoj, po ktorom sme túžili, ale získame mnoho zlých skúseností, ktoré nás oberú o množstvo našej energie, zdravia a niekedy aj o zvyšok našich ideálov.

Z toho vyplýva, že hlavnou úlohou pravoslávnej misie je predkladať národu skutočnú skúsenosť, ktorú má v spoločenstve s Bohom. Cirkev vždy hovorí a musí hovoriť o skutočnom, reálnom živote²⁰¹, ktorý sa uskutočňuje vo Svätom Duchu. „Každý z nás môže uvažovať o Bohu natoľko, nakoľko poznal blahodať Svätého Ducha; pretože ako môžeme premýšľať a uvažovať o tom, čo sme nevideli alebo čo sme nepočuli a čo nepoznáme? Duša, ktorá poznala Pána, viditeľne cíti prítomnosť svojho Stvoriteľa, je v ňom veľmi pokojná a radostná. K čomu možno prirovnať túto radosť? Podobá sa tomu, ako keď sa milovaný syn po dlhom odlúčení vrátil z ďalekej krajiny do svojho rodného domu a do sýtosti sa zhovára s drahým otcom, s milovanou matkou a s milými bratmi

²⁰¹ „Celým tajomstvom existencie Cirkvi je Evanjelium, kde slovo a skutok sú nerozlučne spojené do jedného celku rovnako tak, ako je spojené duša s telom. Jedno s druhým v bratskej jednote tvoria evanjeliový odkaz Cirkvi a jej svedectvo, ktoré vydáva vo svete. A presne tak ako telo bez duše je mŕtve, tak aj skutky bez evanjeliového slova sú neužitočné a tak je to aj v opačnom prípade, teda aj evanjeliové slovo bez evanjeliových skutkov je mŕtve.“ ŠAK, Štefan. 2010. *Evanjelizácia – vnútorná misia cirkvi*. In Pravoslávny biblický zborník II/2010 [elektronický zdroj] : zborník katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2010. s. 101 – 102. [2010-10-20]. Dostupné na internete: <<http://www.okp-elpis.pl/book,0,2,Wydawnictwa.html>>, ISBN 978-83-928613-5-5.

a sestrami.“²⁰² Reálna skúsenosť je jednoznačne efektívnejšia, než mnoho slov a prednášok, ktoré sú potrebné, ale ak nenadobudnú reálnu podobu, vychovávajú ľudí k tomu, aby vedeli o Bohu veľa, no vôbec Ho nepoznajú.

Mnohé náboženské spoločnosti za účelom získania nových duš priam bombardujú ľudí prejavmi lásky a človek, ktorý vo svojom živote nikdy nepočul také množstvo pekných a úctivých slov na svoju adresu, pociťuje veľkú radosť a teplo pri stretnutí sa s nimi. Inokedy býva rozhodujúca zvýšená pozornosť, ktorú členovia týchto spoločenstiev dokážu niekomu venovať za účelom, aby človek ostal v ich spoločenstve. A žiaľ, ľuďom veľakrát stačí iba, to, aby ich niekto celé hodiny počúval, aby sa mohli vyrozprávať a posťažovať si, ale vôbec si neuvedomia, že táto skutočnosť vôbec nemení ich vzťah k Bohu, že takýmto počínaním ani o trochu nepokročili vo svojom poznaní a chápaní Božej vôle.

Pravá kresťanská misia sa nesie v duchu kresťanskej lásky. Christos nám presne povedal, ako sa máme správať k svojmu blížnemu: „Milovať budeš blížneho ako seba samého“²⁰³. Ak by sme my, kresťania mali v sebe pravú kresťanskú lásku, ak by sme boli vnímaví a starostliví vo vzťahu k iným, ak by sme boli ústretoví, ochotní pomôcť a poradiť, ak by sme ku každej ľudskej duši pristupovali opatrne a vnímavo, akoby po špičkách, bez ohľadu na to, kto to je, záujem o naše svedectvo by bol ohromný a naša misia by bola veľmi efektívna a prinášala by svoje ovocie. Pravoslávna misia má trinitárny charakter, to znamená, že jej hlavnou úlohou je premietnuť do ľudských vzťahov vzťahy, ktoré existujú medzi osobami Svätej Trojice. Tajomstvo „...spoločenstva troch osôb Svätej Trojice je zjavené vo vzťahu k svetu a to spoluprácou týchto troch osôb, ktoré konajú spoločne, ale súčasne aj každá osoba samostatne.“²⁰⁴ O tajomstve vtelenia sa Božieho Syna Cirkev učí, že zjednotenie sa Boha a človeka v osobe Bohočloveka Isusa Christa sa udialo tak, že Syn aj človek, ktorého na seba prijal, si zachovali svoju prirodzenosť, vôľu aj energiu. Súčasne sa ale nachádzali v takom harmonickom spoločenstve, že aj keď boli dvaja, tvorili jednu osobu, a to Bohoľudskú. Tieto dve veľké tajomstvá kresťanskej viery odhaľujú pravdu o charaktere a kvalite spoločenstva. Spoločenstva, ktoré

²⁰² SOFRONIJ (SACHAROV), archimandrita. 2005. *Ctihodný Siluan Atoský*. (Prekl. ŠAKOVÁ, E.). 1 vyd. Misijné spoločenstvo svätého veľkomyšľníka Juraja Vítaza, 2005. s. 112 – 113.

²⁰³ Mt 22, 39.

²⁰⁴ Pozri ŠAK, Štefan. 2007. *Počiatky kresťanskej misie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 31 – 32.

spája jedného so všetkými a všetkých s jedným, a preto, kde jeden pracuje a je aktívny, tam sú aktívni všetci, a kde sú všetci aktívni, tam je aktívni aj ten jeden.“²⁰⁵ Spoločenstvo ľudí, ktorému sa podarí žiť podľa tejto reality Svätej Trojice, je živou, Bohom požehnanou misiou. Christos, Boží Syn nám ukázal, ako je možné žiť v takejto jednote plnej lásky, v akej aj mnohí svätí našej Cirkvi žijú.

Pravoslávna misia má mnoho podôb, a jednou z jej najdôležitejších úloh je priviesť človeka k poznaniu Boha. Stredobodom pozornosti učiteľov, katechétoch, vychovávateľov a hlavne rodičov sú najmä deti. Evaneliiové pravdy im predkladajú každý svojim spôsobom. Niektorí zvolia ľahkú, nenásilnú formu, popretkávanú citátmi z Biblie a príkladmi zo života svätých, aby ich slová boli hodnoverné. Niektorí sú zástancami tvrdej metódy a poukazuje najmä na hriech, príliš moralizuje, takmer vo všetkom vidí niečo negatívne a kritizuje všade a všetko. Boh je však absolútna láska a vždy ten istý a ak chce niekto učiť niekoho o živote v Christu, musíme ním žiť sám. Často sa však stáva, že nie rodičia, či učitelia privádzajú deti k poznaniu, ale deti ich. Učia ich, že musia vedieť trpieť, trpezlivo znášať bolesť a všetko zlo, ktoré je všade okolo nás, a že raz, v tom budúcom, večnom živote už bude dobre. Ale deti im neveria a chcú okúsiť radosť už teraz. Už teraz chcú pociťovať nesmiernu lásku a dobrotu nášho Stvoriteľa a nie až tam, potom, neskôr... Pravdou je, že Nebeské kráľovstvo sa získava námahou, ale Christos je s nami už teraz. „Kto má Syna, má život“²⁰⁶ a život v Christu je predovšetkým radosť, ktorú keď človek okúsi, je ochotný zniesť kvôli nej všetko. Sám apoštol národov Pavol, ktorý povedal: „a nežijem už ja, ale žije vo mne Christos“²⁰⁷ nás napomína: „Radujte sa v Pánu vždycky! Opakujem: radujte sa!“²⁰⁸

Cieľom človeka je večný život, ktorý spočíva v poznaní Boha.²⁰⁹ Tomu nás učí Cirkev, svätí a k tomu sa nás snaží priviesť aj pravoslávna misia.

²⁰⁵ ŠAK, Štefan. 2009. *Misijné štúdie I.* 1. vyd. Gorlice : Diecezjalny osrodek kultury prawolawnej ELPIS w Gorlicach, 2009. s. 13-14.

²⁰⁶ 1Jn 5, 12.

²⁰⁷ Gal 2, 20.

²⁰⁸ F 4, 4.

²⁰⁹ Розгі СОФРОНИЙ, Архимандрит. 2001. *Подвиг богопознания. Письма с Афона* (к Д. Бальфур). Москва : Паломникъ, 2001. s. 286.

Použitá literatúra

- ΒΕΡΓΩΤΗ, Γ. Θ. 1991. *Λεξικό λειτουργικών και τελετουργικών όρων*. Θεσσαλονίκη : Μέλισσα, 1991.
- ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ. 1992. Έκδοση 11η. Αθήνα : Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, 1992.
- СОФРОНИЙ, Архимандрит. 2001. *Подвиг богопознания. Письма с Афона* (κ Δ. Βαλβφury). Москва : Паломникъ, 2001. 368 с. ISBN 1-874679-19-3.
- SOFRONIJ (SACHAROV), archimandrita. 2005. *Ctihodný Siluan Atoský*. (Prekl. ŠAKOVÁ, E.). 1 vyd. Misijné spoločenstvo svätého veľkomučeníka Juraja Víťaza, 2005. 284 s. ISBN 80-969360-5-0.
- ŠAK, Štefan. 2010. *Evanjelizácia – vnútorná misia cirkvi*. In Pravoslávny biblický zborník II/2010 [elektronický zdroj] : zborník katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Gorlice : Diecezjalny osrodek kultury prawoslawnej ELPIS w Gorlicach, 2010. s. 97-109. [2010-10-20]. Dostupné na internete: <<http://www.okp-elpis.pl/book,0,2,Wyda-wnictwa.html>>, ISBN 978-83-928613-5-5.
- ŠAK, Štefan. 2009. *Misijné štúdie I*. 1 vyd. Gorlice : Diecezjalny osrodek kultury prawoslawnej ELPIS w Gorlicach, 2009. ISBN 978-83-928613-1-7.
- ŠAK, Štefan. 2007. *Počiatky kresťanskej misie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. ISBN 978-80-8068-661-1.
- ŠAK, Štefan. 1999. *Svätá tajina krstu : teologický, liturgický a historický výklad obradov a modlitieb*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU, 1999. ISBN 80-88722-88-8.

MISSION OF KNOWLEDGE

Elena ŠAKOVÁ, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov, Masarykova 15, 081 01 Prešov, Slovakia, sakova@unipo.sk, 00421517726729, mobil: 00421902365801

Abstrakt

Everybody needs the truth, loyalty and love which is the real picture of Jesus Christ, the Son of God. The human soul longs for Him and waiting on Him and only in the Church in the Holy Spirit may know Him, have a community with Him and can attain perfection. Proclamation of God's Word, the Gospel has got the trinitary character. Without this the Orthodox mission would not make any sense.

Key words

Mission, knowledge, Jesus Christ, Holy Trinity, experience.

UČENIE CIRKVI O SVÄTOM DUCHU V OBDOBÍ APOŠTOLSKÝCH MUŽOV

Pavol KOCHAN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

VŠEOBECNÝ ÚVOD

Obdobie apoštolských mužov predstavuje v dejinách Cirkvi jednu výnimočnú etudu kresťanského života, kedy Cirkev kvôli časovej blízkosti spasiteľných udalostí zmŕtvychvstalého Isusa Christa žila životom presiaknutým charizmatickou atmosférou, v ktorej bolo cítiť intenzívnejšie vnímanie vyliatia darov Svätého Ducha. Bolo to obdobie charizmatikov, ktorí ovplývali rôznymi darmi proroctva, jazyka, modlitby, uzdravovania. Týmito charakteristickými vlastnosťami tejto časti dejín Cirkvi dokážeme vytvoriť opis reálneho života kresťanského spoločenstva, ktoré v plnosti žilo troma otázkami – Christom, Cirkvou a spásou. Aj keď cirkevní spisovatelia nezanechali väčšie množstvo písomných svedectiev, zo zachovaných diel môžeme jasne vycítiť, že tieto tri základné body cirkevného učenia, či skôr života, sú plne podoprené a navzájom prepojené učením o Svätom Duchu. Našou úlohou je priblížiť pneumatologický charakter učenia Cirkvi daného obdobia podľa jednotlivých zachovaných spisov apoštolských mužov.

SPIS DIDACHI

Tento spis je uvádzaný spravidla ako prvý text apoštolských mužov. Jeho napísanie sa datuje do približne 80. roku od narodenia Christa. Autor je neznámy, miesto napísania spadá do Palestíny alebo Sýrie.²¹⁰ Spis Didachi bol medzi kresťanmi v prvých storočiach vo veľkej úcte a v niektorých zachovalých písomných pamiatkach nachádzame zmien-

²¹⁰ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I-IV века*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 72.

ky, že bol pripočítavaný k textom apoštolských listov a evanjelií. Text spisu nie je rozsiahly a obsahovo nevybočuje z rámcov učenia Cirkvi.

Aj keď sa spis obzvlášť nezameriava na pneumatológiu, so slovom τὸ πνεῦμα sa tu stretávame sedemkrát. Všetky miesta môžeme rozdeliť na tri myšlienково prepojené body:

- pôsobenie Svätého Ducha,
- triadologický charakter jedného Boha,
- pôsobenie Ducha v spojitosti s opisom prorokov.²¹¹

V 10. verši štvrtej kapitoly spisu nachádzame tento text: „*Nenariad'uj vo svojom hneve svojmu sluhovi alebo služobníci (svojej), ktorí majú nádej v toho istého Boha, aby neprestali mať bázeň pred Bohom (ktorý je Bohom) vás oboch. Pretože neprichádza, aby povolával podľa osoby, ale prichádza k tým, ktorých pripravil Duch.*“²¹² Záver tohto veršu je možné gramaticky chápať dvojako. Ako podmet alebo predmet. Ak vezmeme do úvahy starozákonnú tradíciu, presnejšie prorokov, vyjadríme výraz τὸ πνεῦμα ako Ducha, ktorý pripravuje človeka na stretnutie s Bohom. Takéto vyjadrenia nachádzame neskôr aj u svätého Gregora Palamu.²¹³ K takémuto chápaniu sa prikláňa aj väčšina patrológov a rovnako to vidíme aj v textoch Novej zmluvy, konkrétne v listoch svätého apoštola Pavla²¹⁴, ktorý píše súhlasne so svätým apoštolom Jánom.²¹⁵ V druhom prípade by sme preložili text v zmysle „ktorých ducha Boh pripravil“.

Ďalšie miesto, ktoré nám vyjadruje triadológiu, je skôr historickým

²¹¹ Pozri ЗАВЕРШИНСКИЙ, Г. 2001. Пневматология мужей апостольских. In *Богословский сборник*. Москва : Издательство ПСТБИ, 2001, № 7. s. 163.

²¹² «οὐκ ἐπιτάξεις δούλῳ σου ἢ παιδίῳ, τοῖς ἐπὶ τὸν θεὸν ἐλπίζουσιν, ἐν πικρίᾳ σου, μήποτε οὐ μὴ φοβηθῇσονται τὸν ἐπ' ἀμφοτέροις θεόν· οὐ γὰρ ἔρχεται κατὰ πρόσωπον καλέσαι, ἀλλ' ἐφ' οὓς τὸ πνεῦμα ἡτοίμασεν.» Διδαχὴ τῶν Δοδεκά Αποστόλων, IV, 10. In *ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΕΩΝ*. 1995. Τομος δευτερος. Κλημης ο Ρωμης (μερος β') – Διδαχὴ τῶν Δοδεκά Αποστόλων – Βαρναβα ἐπιστολὴ – Η πρὸς Διογνητον ἐπιστολὴ – Ἰγνατιος. Ἀθηναί : Εκδόσεις τῆς Αποστολικῆς Διακονίας τῆς Εκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1955. s. 217.

²¹³ „A toto zjavenie (Boha) nie je zjavené tým, ktorí sú podriadení rozumu, ale oveľa silnejšie a vyššie od neho, ako sa deje mocou Božieho Ducha... A túto moc Božieho Ducha, mocou ktorého dôstojnými je vzhliadnuté Božie kráľovstvo.“ ГРИГОРИЙ ПАЛАМА. 1993. *Βеседы (ομιλίες) святого Григория Паламы*. Часть 2. Москва : Паломник, 1993. s. 89 – 90. Pozri tiež ЗАВЕРШИНСКИЙ, Г. 2001. Пневматология мужей апостольских. In *Богословский сборник*. Москва : Издательство ПСТБИ, 2001, № 7. s. 163.

²¹⁴ Pozri Ef 2, 22; Rim 9, 27.

²¹⁵ Poroვნaj napríklad Антология. *Раннехристианские отцы Церкви*. 1978. 1. vyd. Брюссель: Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 19.

dôkazom svätej tajiny krstu.²¹⁶ Tento fakt nám však potvrdzuje text evanjelia podľa Matúša²¹⁷. V rámci triadologického chápania živého osobného Boha spis nevybočuje z teologických rámcov svojej doby.

LIST BARNABÁŠA

Pôvod tohto spisu je možné určiť na základe spôsobu výkladu Svätého Písma, ktoré je podľa väčšiny patológov charakteristické pre dvadsiate a tridsiate roky druhého storočia. Najprv bol za autora považovaný Barnabáš, ktorý sprevádzal svätého apoštola Pavla, no vzhľadom k nežidovskému vystupovaniu autora dnes je autor nazývaný ako Pseudobarnabáš.

Z teologického rozboru je pre našu tému dôležitá prvá časť textu, ktorú tvorí 1. až 17. kapitola, kde nachádzame myšlienky o dôležitosti Starého zákona a jeho duchovnom význame pre kresťanov. Už v úvode autor prejavuje radosť, ktorú prežíva zo skutočnosti, že prví kresťania prijali blahodať Svätého Ducha, respektíve Božieho Ducha a nazýva ich blaženými a oslávenými duchom.²¹⁸ V siedmej kapitole autor nazýva telo Isusa Christa nádobou Ducha, ktorú prináša ako obeť za ľudské hriechy.²¹⁹ Telo tak nadobúda charakter vlastníctva Ducha alebo tiež prostriedok, prostredníctvom ktorého Duch uskutočňuje svoje zámery.²²⁰ Spo-

²¹⁶ Tu nachádzame text: «βαπτίσατε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν ὕδατι ζῶντι.» Διδαχὴ τῶν Δοδεκά Αποστόλων, VII, 1. In *BIBΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΕΩΝ*. 1995. Τομος δευτερος. Κλημης ο Ρωμης (μερος β') – Διδαχὴ τῶν Δοδεκά Αποστόλων – Βαρναβα ἐπιστολὴ – Η πρὸς Διογνητον ἐπιστολὴ – Ἰγνατιος. Αθῆναι : Εκδόσεις τῆς Αποστολικῆς Διακονίας τῆς Εκκλησίας τῆς Ελλάδος, 1955. s. 217.

²¹⁷ Pozri Mt 28, 19.

²¹⁸ «Μεγάλων μὲν ὄντων καὶ πλουσίων τῶν τοῦ θεοῦ δικαίωμάτων εἰς ὑμᾶς, ὑπὲρ τι καὶ καθ' ὑπερβολὴν ὑπερευφραίνομαι ἐπὶ τοῖς μακαρίοις καὶ ἐνδόξοις ὑμῶν πνεύμασιν· οὕτως ἔμφυτον τῆς δωρεᾶς πνευματικῆς χάριν εἰλήφατε.» Ἐπιστολὴ Βαρναβα. 1, 2-3. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες τῆς Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοὶ Πατέρες. Ἀπαντα τὰ ἔργα 4*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 20.

²¹⁹ «Ἐνετείλατο κύριος, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἐμελλεν τὸ σκεῦος τοῦ πνεύματος προσφέρειν θυσίαν...» Ἐπιστολὴ Βαρναβα. 7, 3. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες τῆς Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοὶ Πατέρες. Ἀπαντα τὰ ἔργα 4*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 38.

²²⁰ Podobnosť nachádzame u proroka Izaiáša, 42, 1. Pozri ЗАВЕРШИНСКИЙ, Г. 2001. Пневматология мужей апостольских. In *Богословский сборник*. Москва : Издательство ПСТБИ, 2001, № 7. s. 166.

jenie slov ἐν πνεύματι ἐλάλησεν²²¹, ktoré autor vzťahuje na Mojžiša, môžeme v istom zmysle vnímať ako náznak dualizmu, kedy duch je v protiklade s telom, respektíve ľudská prirodzenosť je v protipostavení s Božou prirodzenosťou. Keď však vezmeme do úvahy nasledujúci text, v ktorom autor vysvetľuje zmysel krstu, pochopíme, že zmysel Božích prikázaní, ktoré dal Boh Mojžišovi v zmysle dialógu s Duchom,²²² je možné pochopiť jedine v duchovnej rovine, neodhliadnuc samozrejme ani od historického faktu.

KLIMENT RÍMSKY A JEHO LIST KU KORINTSKÝM

Tento spis bol napísaný svätým Klimentom Rímskym, biskupom miestnej Cirkvi v Ríme niekedy koncom prvého storočia, pravdepodobne v rozpätí rokov 95 – 97.²²³ Dôvod napísania listu bol nepokoj v miestnej Cirkvi v Korinte podobný tomu, o ktorom písal už aj apoštol Pavol.²²⁴

Napriek jednoduchosti teológie, ktorú tu nachádzame, svätý Kliment jasne vyjadruje kresťanskú vieru v Trojjediného Boha, rozvíja predovšetkým christológiu a paralelne s ňou sa tiež zmieňuje o Svätom Duchu ako samostatnej Osobe Svätej Trojice,²²⁵ ktorá je súpodstatná s Otcom.²²⁶ Keď

²²¹ «Περὶ μὲν τῶν βρωμάτων λαβὼν Μωϋσῆς τρία δόγματα οὕτως ἐν πνεύματι ἐλάλησεν· οἱ δὲ κατ' ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς ὡς περὶ βρώσεως προσεδέξαντο.» Επιστολὴ Βαρναβᾶ. 10, 9. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοὶ Πατέρες. Ἀπαντα τὰ ἔργα 4*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 48.

²²² «...ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παρεδόθησαν εἰς θάνατον· λέγει εἰς τὴν καρδίαν Μωϋσέως τὸ πνεῦμα, ἵνα ποιῇσιν τύπον σταυροῦ καὶ τοῦ μέλλοντος πάσχειν...» Επιστολὴ Βαρναβᾶ. 12, 2. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοὶ Πατέρες. Ἀπαντα τὰ ἔργα 4*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 52.

²²³ Pozri ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. *Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία* III, 16. s. 249. Ďalej ZOZULAK, J. 2007. *Orthodoxia a ortopraxia*. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. 191 s. 117. A tiež Pozri PRUŽINSKÝ, Štefan. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 233.

²²⁴ Pozri 1Kor 1, 10 – 17.

²²⁵ «Ταῦτα δὲ πάντα βεβαίῳ ἢ ἐν Χριστῷ πίστις· καὶ γὰρ αὐτὸς διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου οὕτως προσκαλεῖται ἡμᾶς...» Κλημεντος Ρωμης Επιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α', 22, 1. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοὶ Πατέρες. Ἀπαντα τὰ ἔργα 3*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 292.

autor nabáda korintských kresťanov k pokoju, pokore a pokániu, vysvetľuje, že Sväté Písmo, ktoré nás vyzýva k pokániu, bolo dané Svätým Duchom²²⁷ cez ústa prorokov ako služobníkov Božej blahodate. Každý s prorokov neustále vyzýval ľudí k pokániu.²²⁸ V snahe upevniť správnosť služby tých, ktorí boli ustanovení na službu v Cirkvi ako presbyteri a biskupi vyzýva korintských kresťanov k jednote vo viere a Duchu.²²⁹ V tomto momente má spis silný ekleziologický charakter podoprený práve christologicko-pneumatologickým pohľadom na jednotu Cirkvi ako mystického Christovho Tela.²³⁰

SPIS PASTIER

Spis Pastier, ktorého neznámy autor sám seba nazýva Hermasom patrila v dobe apoštolských mužov k veľmi rozšíreným a obľúbeným textom a mnohí cirkevní spisovatelia ho zaradzovali ku kánonu textov Svä-

²²⁶ «Ἡ οὐχὶ ἓνα θεὸν ἔχομεν καὶ ἓνα Χριστὸν καὶ ἓν πνεῦμα τῆς χάριτος τὸ ἐκχυθὲν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ μία κλῆσις ἐν Χριστῷ;» Κλημεντος Ρωμης Επιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α', 46, 6. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοὶ Πατέρες. Ἀπαντὰ τὰ ἐργα 3*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 320.

²²⁷ «Ἐνκεκύφατε εἰς τὰς ἱεράς γραφάς, τὰς ἀληθεῖς, τὰς διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου.» Κλημεντος Ρωμης Επιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α', 45, 2. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοὶ Πατέρες. Ἀπαντὰ τὰ ἐργα 3*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 318.

²²⁸ Pozri Iz 57, 15-9; Jer 9, 23-24. A tiež Sk 11, 18.

²²⁹ «Ἐνκεκύφατε εἰς τὰς ἱεράς γραφάς, τὰς ἀληθεῖς, τὰς διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἐπίστασθε, ὅτι οὐδὲν ἄδικον οὐδὲ παραπεποιημένον γέγραπται ἐν αὐταῖς. Οὐχ εὐρήσετε δικαίους ἀποβεβλημένους ἀπὸ ὁσίων ἀνδρῶν. Ἐδιώχθησαν δίκαιοι, ἀλλ' ὑπὸ ἀνόμων ἐφυλακίσθησαν, ἀλλ' ὑπὸ ἀνοσίων· ἐλιθάσθησαν ὑπὸ παρανόμων· ἀπεκτάνθησαν ὑπὸ τῶν μιᾶρὸν καὶ ἄδικον ζῆλον ἀνειληφότων... Γέγραπται γάρ· Κολῶσθε τοῖς ἁγίοις, ὅτι οἱ κολλῶμενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται... Κολληθῶμεν οὖν τοῖς ἀθώοις καὶ δικαίοις· εἰσὶν δὲ οὗτοι ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ; ...Ἡ οὐχὶ ἓνα θεὸν ἔχομεν καὶ ἓνα Χριστὸν καὶ ἓν πνεῦμα τῆς χάριτος τὸ ἐκχυθὲν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ μία κλῆσις ἐν Χριστῷ;» Κλημεντος Ρωμης Επιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α', 45, 2 – 5; 46, 2 – 6. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοὶ Πατέρες. Ἀπαντὰ τὰ ἐργα 3*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 318 – 320.

²³⁰ «Ἵνατί διελκομεν καὶ διασπῶμεν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ στασιάζομεν πρὸς τὸ σῶμα τὸ ἴδιον καὶ εἰς τοσαύτην ἀπόνοιαν ἐρχόμεθα, ὥστε ἐπιλαθέσθαι ἡμᾶς, ὅτι μέλη ἐσμέν ἀλλήλων; ...Μακάριοί ἐσμεν, ἀγαπητοί, εἰ τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ ἐποιοῦμεν ἐν ὁμονοίᾳ ἀγάπης, εἰς τὸ ἀφεθῆναι ἡμῖν δι' ἀγάπης τὰς ἁμαρτίας.» Κλημεντος Ρωμης Επιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α', 46, 7; 50, 5. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοὶ Πατέρες. Ἀπαντὰ τὰ ἐργα 3*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 320, 324.

τέῃ Πίσμᾳ.²³¹ За мiсто написання je všeobecne považovaný Rím v polovici druhého storočia.

V tomto spise nachádzame o niečo hlbšiu pneumatológiu vďaka opisu Cirkvi, ktorý nachádzame v niektorých podobenstvách a prikázaniach.²³² V piatom prikázaní autor opisuje dvoch duchov ako aj dvoch anjelov. Jeden duch je svätý a krotký, druhý je plný zla a hnevu a obaja nemôžu prebývať v jednej nádobe, ktorá je obrazom človeka.²³³ V nasledujúcom prikázaní sú spomenutí anjeli, ktorí buď nabádajú človeka ku konaniu dobra, alebo odvádzajú človeka od Boha a dobrých činov.²³⁴ Pokiaľ človek slobodným rozhodnutím otvára priestor pre ducha svätosti a krotkosti, nemôže sa v ňom objaviť smútok alebo starosť. Pretože duch nie je ničím obmedzovaný a nemôžeme ho vtesnať spolu s duchom nepokoja.²³⁵

²³¹ V tomto období súbor textov Nového zákona ešte nebol pevne uzavretý a záväzný pre celú Cirkev. K tomu došlo až v období všeobecných snemov.

²³² Позри ЗАВЕРШИНСКИЙ, Г. 2001. Пневматология мужей апостольских. In *Богословский сборник*. Москва : Издательство ПСТБИ, 2001, № 7. s. 177.

²³³ «ἐὰν γὰρ μακρόθυμος ἔσῃ, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ κατοικοῦν ἐν σοὶ καθαρὸν ἔσται, μὴ ἐπισκοτούμενον ὑπὸ ἐτέρου πονηροῦ πνεύματος, ἀλλ' ἐν εὐρυχώρῳ κατοικοῦν ἀγαλλιᾶσεται καὶ εὐφρανθήσεται μετὰ τοῦ σκεύους ἐν ᾧ κατοικεῖ, καὶ λειτουργήσῃ τῷ θεῷ ἐν ἰλαρότητι πολλῇ, ἔχον τὴν εὐθηνίαν ἐν ἑαυτῷ.» Ο Ποιμὴν τοῦ Ερμα, Αποκάλυψις ε', Ἐντολὴ ε', I, 2. In *ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ*. 1995. Τομος τρίτος. Πολυκαρπὸς Σμυρνης – Ερμας – Παπίας Κοδρατος – Αριστείδης – Ιουστίνος (μερὸς α'). Αθῆναι : Εκδόσεις τῆς Αποστολικῆς Διακονίας τῆς Εκκλησίας τῆς Ελλάδος, 1955. s. 56.

²³⁴ «ὁ μὲν τῆς δικαιοσύνης ἄγγελος τρυφερός ἐστὶ καὶ αἰσχυνηρὸς καὶ πραύς καὶ ἡσύχιος. ὅταν οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, εὐθέως λαλεῖ μετὰ σοῦ περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἀγνείας, περὶ σεμνότητος καὶ περὶ αὐταρκειᾶς καὶ περὶ παντὸς ἔργου δικαίου καὶ περὶ πάσης ἀρετῆς ἐνδόξου... ὅρα νῦν καὶ τοῦ ἀγγέλου τῆς πονηρίας τὰ ἔργα. πρῶτον πάντων ὀξύχολός ἐστι, καὶ πικρὸς καὶ ἄφρων, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά, κατὰ στρέφοντα τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ· ὅταν οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, γινώθι αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ.» Ο Ποιμὴν τοῦ Ερμα, Αποκάλυψις ε', Ἐντολὴ ζ', II, 3 – 4. In *ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ*. 1995. Τομος τρίτος. Πολυκαρπὸς Σμυρνης – Ερμας – Παπίας Κοδρατος – Αριστείδης – Ιουστίνος (μερὸς α'). Αθῆναι : Εκδόσεις τῆς Αποστολικῆς Διακονίας τῆς Εκκλησίας τῆς Ελλάδος, 1955. s. 58.

²³⁵ «τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ θεοῦ τὸ δοθὲν εἰς τὴν σάρκα ταύτην λύπην οὐχ ὑποφέρει οὐδὲ στενοχωρίαν.» Ο Ποιμὴν τοῦ Ερμα, Αποκάλυψις ε', Ἐντολὴ ι', II, 6. In *ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ*. 1995. Τομος τρίτος. Πολυκαρπὸς Σμυρνης – Ερμας – Παπίας Κοδρατος – Αριστείδης – Ιουστίνος (μερὸς α'). Αθῆναι : Εκδόσεις τῆς Αποστολικῆς Διακονίας τῆς Εκκλησίας τῆς Ελλάδος, 1955. s. 62.

POLYKARP SMYRNSKÝ A JEHO LIST K FILIPSKÝM

Zo všetkých listov, ktoré svätý Polykarp Smyrnský napísal sa zachoval iba jeden adresovaný kresťanom vo Filipách. Bol to sprievodný dokument listov svätého Ignatia Antiochijského, ktoré si vyžiadala miestna Cirkev vo Filipách. Rok napísania sa viaže na mučenícku smrť svätého Ignatia, preto môžeme uvažovať o roku 107, respektíve podľa najnovších poznatkov okolo rokov 117 – 120.

Samotný text listu nespomína Svätého Ducha, nachádzame však modlitbu v martýriu svätého Polykarpa: „*Dobrorečím Ti za to, že sa ma učinil v tento deň a čas hodným pripočítať k počtu tvojich mučeníkov v čaši tvojho Christa pre vzkriesenie do večného života duše aj tela v neporušiteľnosti Svätého Ducha.*“²³⁶ Tento text vyjadruje Svätého Ducha, ktorý prebýva v človeku ako garant budúceho vzkriesenia. Svätý Polykarp nadväzuje a prehľbuje myšlienku svätého apoštola Pavla o eschatologickej vízii budovania spásy²³⁷ za účasti Svätého Ducha,²³⁸ ktorý je účastník na večnej Božej sláve spolu s Otcom a Synom.²³⁹ Potvrďuje to aj záverečná doxológia Polykarpovej modlitby.²⁴⁰

IGNATIOS ANTIOCHIJSKÝ A JEHO SEDEM LISTOV

Všetky autentické listy boli napísané svätým Ignatiom počas cesty do

²³⁶ «εὐλογῶ σε, ὅτι ἡξίωσάς με τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας ταύτης, τοῦ λαβεῖν με μέρος ἐν ἀριθμῷ τῶν μαρτύρων ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ σου εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίου ψυχῆς τε καὶ σώματος ἐν ἀφθαρσίᾳ πνεύματος ἁγίου...» ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΙΟΥ, 14, 2. In *BIBLIOΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΕΩΝ*. 1995. Τομος τρίτος. Πολυκαρπος Σμυρνης – Ερμας – Παπιας Κοδρατος – Αριστειδης – Ιουστινος (μερος α'). Αθηναι : Εκδοσις της Αποστολικης Διακονιας της Εκκλησιας της Ελλαδος, 1955. s. 25.

²³⁷ Z gréckeho oikonomía alebo z ruského домохозяйство.

²³⁸ Porovnaj Rim 8, 11.

²³⁹ Porovnaj Prem 12, 1. Pozri УЧЕНИЕ МУЖЕЙ АПОСТОЛЬСКИХ О ДУХЕ СВЯТОМ. (online). [2010-10-17]. Dostupné na internete: <<http://www.pravoslavie.ru/jurnal/1.htm>>.

²⁴⁰ «διὰ τοῦτο καὶ περὶ πάντων σὲ αἰνῶ, σὲ εὐλογῶ, σὲ δοξάζω διὰ τοῦ αἰωνίου καὶ ἐπουρανίου ἀρχιερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀγαπητοῦ σου παιδός, δι' οὗ σοὶ σὺν αὐτῷ καὶ πνεύματι ἁγίῳ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας. ἀμήν.» ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΙΟΥ, 14, 3. In *BIBLIOΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΕΩΝ*. 1995. Τομος τρίτος. Πολυκαρπος Σμυρνης – Ερμας – Παπιας Κοδρατος – Αριστειδης – Ιουστινος (μερος α'). Αθηναι : Εκδοσις της Αποστολικης Διακονιας της Εκκλησιας της Ελλαδος, 1955. s. 25.

Ríma, kde zomrel mučeníckou smrťou. Každý z listov bol adresovaný konkrétnej miestnej Cirkvi alebo jedincovi. Vzhľadom k spojeniu s putovaním svätého Ignatia za dobu napísania môžeme považovať obdobie pred rokom 117, ktorý sa považuje za rok jeho mučeníckej smrti.²⁴¹

V teológii svätého Ignatia nachádzame dimenziu eschatologického vnímania kresťanstva. Práve pri eschatológii nachádzame zaujímavú odlišnosť účasti osôb Svätej Trojice na spáse človeka. Keď prirovnáva človeka k stavebnému kameňu,²⁴² správne opisuje osobnú a špecifickú účasť každej Božej osoby v procese spásy človeka. Svätý Duch pozdvihuje človeka cez Christa a jeho obeť k Otcovi. Rovnako to robí aj v prípade vtelemania Božieho Lóga, kde poukazuje na osobnú účasť Svätého Ducha.²⁴³

Keď svätý Ignatios obhajuje správnosť obsahu jedného zo svojich listov, vyjadruje pôsobenie Svätého Ducha pri napísaní listu a zároveň význam pôsobenia Svätého Ducha na biskupov Cirkvi.²⁴⁴ Bez christocentrického chápania biskupa nie je možná spása, pretože biskupovi spolu s presbytermi a diakonmi je zverené vykonávanie svätých tajín a cez nich spravovanie a vedenie cirkevného spoločenstva.²⁴⁵

²⁴¹ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 262 – 268.

²⁴² «οὗς οὐκ εἰάσατε σπείραι εἰς ὑμᾶς, βύσαντες τὰ ὦτα, εἰς τὸ μὴ παραδέξασθαι τὰ σπειρόμενα ὑπ' αὐτῶν, ὥς ὄντες λίθοι ναοῦ πατρὸς, ἡτοιμασμένοι εἰς οἰκοδομὴν θεοῦ πατρὸς, ἀναφερόμενοι εἰς τὰ ὕψη διὰ τῆς μηχανῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἐστὶν σταυρὸς, σχοινίῳ χρώμενοι τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ· ἡ δὲ πίστις ὑμῶν ἀναγωγὸς ὑμῶν, ἡ δὲ ἀγάπη ὁδὸς ἡ ἀναφέρουσα εἰς θεόν.» Ἰγνατίου Αντιοχείας Ἐπιστολὴ πρὸς Εφεσίους, IX, 1. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοί Πατέρες. Απαντα τα έργα 4*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 82.

²⁴³ «Ὁ γὰρ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐκυφορήθη ὑπὸ Μαρίας κατ' οἰκονομίαν θεοῦ «ἐκ σπέρματος» μὲν «Δαυὶδ», πνεύματος δὲ ἁγίου.» Ἰγνατίου Αντιοχείας Ἐπιστολὴ πρὸς Εφεσίους, XVIII, 2. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοί Πατέρες. Απαντα τα έργα 4*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 88.

²⁴⁴ «ἦν καὶ ἀσπάζομαι ἐν αἵματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾗτις ἐστὶν χαρὰ αἰώνιος καὶ παράνομος, μάλιστα ἂν ἐν ὧσιν σὺν τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ πρεσβυτέροις καὶ διακόνις ἀποδεδειγμένοις ἐν γνώμῃ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗς κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα ἐστήριξεν ἐν βεβαιωσύνῃ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι. Ὃν ἐπίσκοπον ἔγνωσαν οὐκ ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδὲ δι' ἀνθρώπων κεκτησθαι τὴν διακονίαν τὴν εἰς τὸ κοινὸν ἀνήκουσαν οὐδὲ κατὰ κενοδοξίαν, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ...» Ἰγνατίου Αντιοχείας Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλαδελφείους, 1. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοί Πατέρες. Απαντα τα έργα 4*. Θεσσαλονικὴ : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 122.

²⁴⁵ «Τὸ δὲ πνεῦμα ἐκήρυσσεν λέγον τάδε· Χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ποιεῖτε, τὴν σάρκα ὑμῶν ὥς ναὸν θεοῦ τηρεῖτε, τὴν ἔνωσιν ἀγαπάτε, τοὺς μερισμοὺς φεύγετε, μιμηταὶ γίνεσθε

V liste k magnezijským kresťanom píše o jednote spoločenstva na základe jednoty s biskupom a presbytermi. Z nášho hľadiska je však dôležitá skutočnosť, že túto jednotu opiera o jednotu Svätej Trojice, ktorá je počiatkom aj koncom všetkého. Naša jednomyselnosť a poslušnosť biskupovi má byť rovnaká, ako Isus Christos bol v jednote a poslušný svojmu Otcovi a ako apoštoli boli v jednomyselnosti a poslušní Otcovi, Synovi aj Svätému Duchu.²⁴⁶ Pretože jedna má byť eucharistia, v ktorej nachádzame jedno Telo a Krv Isusa Christa, jeden je obetný stôl a jeden je biskup s presbytermi a diakonmi.²⁴⁷ Zároveň však upozorňuje, že ak by niekto hovoril iné než pravdu, máme počúvať a veriť Christovi, pretože on vždy predkladá pravdu.

ZHRNUTIE

Všeobecne môžeme skonštatovať, že kresťania prvých storočí žili zásadnou myšlienkou, blízkym druhým príchodom Isusa Christa, preto tu nachádzame aj tak silné vnímanie plnosti pôsobenia Svätého Ducha. Napriek, hrubo povedané, skúposti cirkevných spisovateľov na rozvíjanie teológie, a teda aj pneumatológie, predsa len texty týchto spisov vyjadrujú pevnú vieru vo Svätého Ducha ako jednej z Osôb Svätej Trojice, ktorá spolupôsobí s Otcom a Synom, činí kresťanov chrámami a predkladá ich Otcovi cez Syna.

Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.» Ἰγνατίου Αντιοχείας Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλαδελφεύσιν, VII, 2. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοι Πατέρες. Απαντα τα έργα 4*. Θεσσαλονικη : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 126.

²⁴⁶ «Σπουδάζετε οὖν βεβαιωθῆναι ἐν τοῖς δόγμασιν τοῦ κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων, ἵνα «πάντα ὅσα ποιεῖτε, κατενοδωθῆτε» σαρκὶ καὶ πνεύματι, πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἐν νίῳ καὶ πατρὶ καὶ ἐν πνεύματι, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει... Ὑποτάγητε τῷ ἐπισκόπῳ καὶ ἀλλήλοις, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ πατρὶ κατὰ σάρκα καὶ οἱ ἀπόστολοι τῷ Χριστῷ καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι, ἵνα ἔνωσις ᾗ σαρκικὴ τε καὶ πνευματικὴ.» Ἰγνατίου Αντιοχείας Ἐπιστολὴ πρὸς Μαγνησιεύσιν, XIII, 1 – 2. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοι Πατέρες. Απαντα τα έργα 4*. Θεσσαλονικη : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 100.

²⁴⁷ «Σπουδάσατε οὖν μιᾷ εὐχαριστίᾳ χρῆσθαι· μία γὰρ σὰρξ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν ποτήριον εἰς ἕνωσιν τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ἐν θυσιαστήριον, ὡς εἰς ἐπίσκοπος ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ διακόνις...» Ἰγνατίου Αντιοχείας Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλαδελφεύσιν, IV, 1. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοι Πατέρες. Απαντα τα έργα 4*. Θεσσαλονικη : Πατερικαὶ ἐκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 124.

Zoznam bibliografických odkazov

- Антология. Раннехристианские отцы Церкви.* 1978. 1. vyd. Брюссель: Издательство Жизнь с Богом, 1978. 734 s.
- ΑΤΑΝΑΣΙЈЕ, епископ. 1999. *Дела апостолских ученика : (Библиотека отаца Цркве. Књига 1.).* Брњачка Бања – Требиње: Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. 489 s.
- Διδαχη των Δοδεκα Αποστολων. In *ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ*. 1995. Τομος δευτερος. Κλημης ο Ρωμης (μερος β') – Διδαχη των Δοδεκα Αποστολων – Βαρναβα επιστολη – Η προς Διογνητον επιστολη – Ιγνατιος. Αθηнай : Εκδοσις της Αποστολικης Διακονιας της Εκκλησιας της Ελλαδος, 1955. s. 211 – 220.
- Επιστολη Βαρναβα. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοι Πατερες. Απαντα τα εργα 4.* Θεσσαλονικη : Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 20 – 73.
- Ιγνατιου Αντιοχειας Επιστολη προς Εφεσιους. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοι Πατερες. Απαντα τα εργα 4.* Θεσσαλονικη : Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 76 – 91.
- Ιγνατιου Αντιοχειας Επιστολη προς Μαγνησιευσιν. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοι Πατερες. Απαντα τα εργα 4.* Θεσσαλονικη : Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 92 – 101.
- Ιγνατιου Αντιοχειας Επιστολη προς Φιλαδελφευσιν. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοι Πατερες. Απαντα τα εργα 4.* Θεσσαλονικη : Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 122 – 131.
- Κλημεντος Ρωμης Επιστολη προς Κορινθιους Α'. In ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Ε. Γ. 1994. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας (Ε.Π.Ε). Αποστολικοι Πατερες. Απαντα τα εργα 3.* Θεσσαλονικη : Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1994. s. 264 – 343.
- ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ. In *ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ*. 1995. Τομος τριτος. Πολυκαρπος Σμυρνης – Ερμας – Παπιας Κοδρατος – Αριστειδης – Ιουστινος (μερος α'). Αθηнай : Εκδοσις της Αποστολικης Διακονιας της

- Εκκλησίας της Ελλάδος, 1955. s. 21 – 28.
- ПРЕОБРАЖЕНСКИЙ, П. 1895. *Πισανία Мужей Апостольскихъ. Въ русскомъ переводѣ, со введеніями и примечаніями къ нимъ*. 2. vyd. Санкт-Петербургъ : Издательство книгопродавца И. Л. Тузова. 1895.
- PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. 1. vyd. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. 462 s. ISBN 80-85128-08-X.
- САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. 753 s. ISBN 5-94625-092-2.
- СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. 1. vyd. Москва: Русские Огни, 1996. 349 s.
- Του Αγίου Ιερομαρτυρος Ιγνατιου Αρχιεπισκοπου Θεουπολεος Αντιοχειας Επιστολαι. In: Migne, J.-P: *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ* (Patrologia Graeca). Τόμος 29. Πρoτη εκδοσις εν Ελλάδι. ΑΘΗΝΑΙ: ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 2001. s. 729 – 872.
- Του Αγίου Κλημεντος του Ρωμης Επισκοπου Επιστολη προς Κορινθίους Α'. In: Migne, J.-P: *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ* (Patrologia Graeca). Τόμος 1. Πρoτη εκδοσις εν Ελλάδι. ΑΘΗΝΑΙ: ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.). 1987. s. 199 – 328.
- ЗАВЕРШИНСКИЙ, Г. 2001. Пневматология мужей апостольских. In *Богословский сборник*. Москва : Издательство ПСТБИ, 2001, № 7. s. 162 – 183.
- ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. 191 s. ISBN 80-8068-693-2.

TEACHINGS CHURCH ABOUT THE HOLY SPIRIT IN THE PERIOD OF APOSTOLIC FATHERS

Pavol KOCHAN, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov,
Masarykova 15, 081 01 Prešov, Slovakia, kochan@unipo.sk, 00421517726729

Abstract

Theology of apostolic Fathers is survival and spiritual experience of the direct testimony of Christ's concurrent operation. Strong perception outpouring of the Holy Spirit upon the Church is also transferred to the surviving files of this period. Despite of the simple theology apostolic Fathers describe, without any doubt, the Holy Spirit as one of the persons of the Holy Trinity. Pneumatology is closely linked with christology and soteriology here and forms an indispensable part of the Church's teaching.

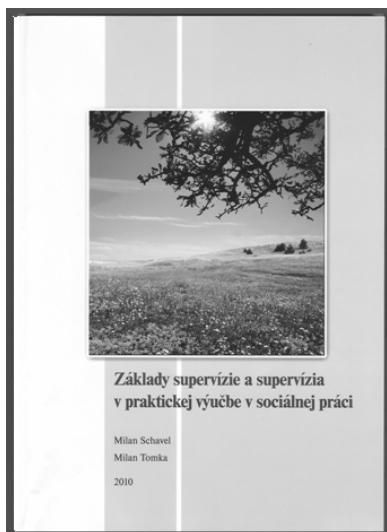
Key words

Holy Spirit, pneumatology, Apostolic Fathers, Didache, Shepherd of Hermas.

ZÁKLADY SUPERVÍZIE A SUPERVÍZIA V PRAKTICKEJ VÝUČBE V SOCIÁLNEJ PRÁCI

(recenzia)

Tomáš HANGONI, Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.

Supervízia ako jedna z metód sociálnej práce, je špecifická tým, že smeruje k sociálnemu pracovníkovi za účelom skvalitnenia výkonu jeho profesie. Je pojmom, ktorý sa ocitá čoraz viac v diskusii teoretikov sociálnej práce ako aj jej praktických realizátorov. Potreba, čo najkvalifikovanejšie ju priblížiť do pozornosti odbornej verejnosti, sa podarila dvom renomovaným odborníkom v tejto oblasti, a to prof. PaedDr. Milanovi Shavelovi, PhD. a PhDr. Milanovi Tomkovi, PhD. s monografickým dielom „Základy supervízie a supervízia v praktickej výučbe v sociálnej práci.“ Autori na 193

stranách podávajú komplexný pohľad na problematiku supervízie v sociálnej práci, ba dokonca ju rozširujú o poznatky z prípravy supervízorov prostredníctvom vzdelávania v študijnom odbore sociálna práca.

V prvej časti monografie oboznamujú čitateľa s pojmami, vývojom, definičným vymedzením supervízie, poskytujú prehľadný vývoj supervízie vo svete ako aj na Slovensku. V rámci interpretačných východísk poukazujú aj na legislatívne ukotvenie supervízie v konkrétnych právnych normách o sociálnom zabezpečení. Samostatnú kapitolu venujú problematike foriem a typom supervízie, ktoré podrobne analyzujú, následne kontinuálne vyúsťujú do stanovenia cieľov supervízie, jej funkcií ako aj prístupov a modelov. V ďalšej časti monografie sa venujú už konkrétnym nástrojom supervízora ako aj jeho zameraním a podrobne charakterizujú supervízny proces. Práca je obohatená aj o charakteristiku požiadaviek, ktoré sa kladú na osobnosť supervízora so špecifikáciou na jeho osobnostné a profesionálne vlastnosti, autori analyzujú vzťahy vznikajúce medzi aktérmi supervízie a venujú sa aj otázke etickej zodpovednosti v supervízii. Prvá časť predmetnej monografie podáva komplexný a ucelený pohľad na problematiku supervízie, čitateľovi ponúka prijateľným

spôsobom a pritom s vysokou odbornosťou a erudovanosťou osvojenie si tohto fenoménu v sociálnej práci.

Druhá časť monografie dáva čitateľovi do centra jeho pozornosti problematiku supervízie v praktickej výučbe sociálnej práce. Určitým predvstupom do danej problematiky sa autori venujú charakteru vzdelávania v sociálnej práci, opierajú sa o definíciu globálnych kvalifikačných štandardov vo vzdelávaní a výcviku v sociálnej práci, ktoré boli stanovené Medzinárodnou asociáciou škôl sociálnej práce (IASSW) a Medzinárodnou federáciou sociálnych pracovníkov (IFSW). Poukazujú na význam a opodstatnenosť supervízie, ktorá by mala byť súčasťou výučby v sociálnej práci, dokonca súčasťou praktickej sociálnej práce študentov v teréne. Autori sa taktiež zaoberajú vývojom vzdelávacej supervízie. Ťažiskovým zameraním druhej časti monografie je však celková, komplexná analýza procesu výučby supervízie so zameraním na praktickú výučbu. Nie menej zaujímavým je aj vklad autorov do uplatňovania moderných technológií (internetu) do vyučovacieho procesu s aplikačným dopadom na výučbu v supervízii. Poslednou zo súčastí druhej časti monografie je aplikácia supervízie do praxe, zaoberá sa supervíziou vykonávanou na pracovisku ako aj výučbovou supervíziou vykonávanou tútorom praxe v škole. Celkom v závere autori v tejto druhej časti ponúkajú určité odporúčania pre ďalšie uplatňovanie supervízie v praktickej výučbe.

Snahou autorov predmetnej monografie bolo sprostredkovanie pre čitateľa bližší pohľad na účel, funkcie a procesuálnu stránku supervízie so špecifikáciou na študentov sociálnej práce v priebehu i po výkone odbornej praxe počas vysokoškolského štúdia. Taktiež chceli poukázať na supervíziu ako nevyhnutnú integrálnu súčasť vzdelávania praxou. Môžeme konštatovať, že všetky tieto ciele a úlohy sa autorom podarilo naplniť, ba dokonca táto monografia môže poslúžiť ako iniciátor a návod na aplikáciu supervízie do praktickej sociálnej práce, čo je jav stále absentujúci ale v rámci procesu nadobúdania profesionálnych kompetencií veľmi žiaduci.

POKYNY PRE AUTOROV

Obsah príspevkov anonymne posudzuje lektorský tím a prejednáva redakčná rada časopisu. Redakcia oznámi autorovi výsledky o prijatí alebo neprijatí príspevku na základe lektorských posudkov a rozhodnutia redakčnej rady písomne alebo emailom do 90 dní odo dňa doručenia do redakcie. Autori poskytujú svoje príspevky výlučne časopisu Acta Patristica a neuverejnia ich v iných časopisoch pred rozhodnutím redakčnej rady. Všetky príspevky sa bez vyžiadania autora nevracajú. Redakcia nezodpovedá za odbornú a jazykovú úpravu príspevkov. Na uverejnenie príspevku neexistuje právny nárok. Uverejnené príspevky nie sú honorované.

Príspevky do časopisu Acta Patristica posielajte na adresu redakcie 1-krát v elektronickej forme na CD nosiči alebo emailom. Elektronickú formu dokumentu zasielajte v textovom editore Word pod OS Windows.

Rozsah štúdií vrátane poznámkového aparátu by nemal prekročiť 36 000 znakov (20 normostrán), rozsah recenzií a diskusných príspevkov by nemal prekročiť 9 000 znakov (5 normostrán) a rozsah informácií a správ by nemal prekročiť 3 600 znakov (2 normostrany).

Na všetky príspevky sa vzťahuje autorské právo podľa Autorského zákona 618/2003 Z.z. Za obsah textov, reklám a obrázkov zodpovedajú ich autori a zadávatelia. Vydavateľ si tiež vyhradzuje právo na umiestnenie inzercií a reklamných článkov, pokiaľ nebolo dohodnuté ich umiestnenie so zadávateľom. Kopírovanie a rozširovanie textov, grafov a fotografií, alebo ich častí je povolené len s písomným súhlasom autorov a vydavateľa.

Technická úprava príspevku

Autorská strana (formát B5) má obsahovať 1800 znakov, s úpravou riadkovania 1.5 a okrajmi 2 cm z každej strany. Text má byť napísaný na jednej strane listu. Zarovnanie textu má byť z oboch strán, typ písma je Palatino Linotype jednotne v celom dokumente a veľkosť písma 11 bodov. Číslovanie kapitol dokumentu je štandardné (arabské čísla).

Úprava titulnej strany

Názov príspevku má byť v Palatino Linotype bold, 13 bodov a jeho maximálna dĺžka má byť 150 znakov vrátane medzier. Meno autora (alebo spoluautorov) má byť uvedené pod názvom príspevku, úprava je Palatino Linotype bold, 11 bodov. K menu uveďte aj inštitút, kde autor (autori) pôsobí.

Príspevky majú mať teoretický charakter zodpovedajúci zameraniu časopisu. Názov príspevku má byť stručný a výstižný a musí korešpondovať s obsahovým zameraním príspevku. K príspevku pripojte na samostatnú stranu preklad názvu, abstrakt (rozsah do 800 znakov) a kľúčové slová (minimálne 5), všetko v anglickom jazyku. Takisto pripojte aj plné meno autora a jeho osobné údaje (inštitút, plná poštová adresa, e-mail a telefón), ktoré uvediete hneď po názve príspevku, úprava je Palatino Linotype, 11 bodov. Ak má dokument viac autorov, ich mená s ďalšími informáciami uveďte za sebou s vyššie uvedenou úpravou textu.

Poznámky uvádzané pod čiarou sú číslované s poradovým číslom v texte a rovnako sa v texte označujú aj tabuľky, obrázky, grafy a schémy. Grafické časti príspevku (tabuľky, schémy, obrázky a grafy) nesmú byť naskenované. Každý príspevok sa musí pridržiavať medzinárodne uznávanej citačnej normy podľa STN ISO 690 a STN ISO 690-2. Zoznam bibliografických odkazov uvádzajte s úplnými bibliografickými údajmi na konci článku v abecednom zoraďení. Pre uvádzanie bibliografických odkazov (nie citačných odkazov) predkladáme niektoré vzory:

Knihy / Monografie

PRIEZVISKO, Meno (iba iniciály). Rok vydania. *Názov : podnázov (nepovinný)*. Poradie vydania. Miesto vydania : Vydavateľ, rok vydania. Rozsah strán. ISBN.

Ak sú traja autori, oddeľujú sa pomlčkou. Ak je viac autorov ako traja, uvedie sa prvý autor a skratka et al.

Pre uvádzanie svätotočcovej literatúry platí nasledujúca norma:

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ΛΟΥΓΔΟΥΝΩΝ. 2002. Adversus Haeresis. In MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 7. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.). 2002. p. 380–1300.

ИРИНЕЙ ЛИОНСКИЙ. 1996. *Иже во святыхъ Отца нашего Иринея епископа Лионскаго пять книгъ обличенія и опроверженія лжеименнаго знанія*. 2. изд. (русский перевод: П. Преображенский). С.-Петербург : Библиотека отцов и учителей Церкви, 1996. 596 с.

Článok v časopise

PRIEZVISKO, Meno (iba iniciály). Rok vydania. Názov. In *Názov zdrojového dokumentu (noviny, časopisy)*. Miesto vydania : Vydavateľ. Rok, ročník, číslo zväzku, rozsah strán (strana od-do). ISSN.

Článok zo zborníka a monografie

PRIEZVISKO, Meno (iba iniciály). Rok vydania. Názov článku. In *Názov zborníka*. (editora uviesť ako ed. Meno (iba iniciály) Priezvisko). Miesto vydania : Vydavateľ, rok vydania (pri pravidelnom vydávaní aj ročník, číslo). ISBN, Rozsah strán (strana od-do).

Elektronické dokumenty - monografie

PRIEZVISKO, Meno (iba iniciály). Rok vydania. Názov [Druh nosiča]. Vydanie. Miesto vydania : Vydavateľ, dátum vydania. Dátum aktualizácie. [Dátum citovania spôsobom rrrr-mm-dd]. Dostupnosť a prístup uvedený v <>. ISBN.

Články v elektronických časopisoch a iné príspevky

PRIEZVISKO, Meno (iba iniciály). Rok vydania. Názov. In *Názov časopisu*. [Druh nosiča]. rok vydania, ročník, číslo [Dátum citovania spôsobom rrrr-mm-dd]. Dostupnosť a prístup uvedený v <>. ISSN.

Príspevok v zborníku na CD-ROM

PRIEZVISKO, Meno (iba iniciály). Rok vydania. Názov. In *Názov zborníka* [Druh nosiča]. Miesto vydania : Vydavateľ, rok vydania, Rozsah strán (strana od-do). ISBN.

Vedecko-kvalifikačné práce

PRIEZVISKO, Meno (iba iniciály). Rok vydania. *Názov práce* : označenie druhu práce (dizertačná, doktorandská). Miesto vydania : Názov vysokej školy, rok vydania. Rozsah strán.

Výskumné správy

PRIEZVISKO, Meno (iba iniciály). Rok vydania. *Názov práce* : druh správy (VEGA, priebežná správa). Miesto vydania : Názov inštitúcie, rok vydania. Rozsah strán.

Normy

Označenie a číslo normy : rok vydania (nie rok schválenia, alebo účinnosti) : Názov normy.

Patentové dokumenty:

Príklad:

ÚRAD PRIEMYSELNÉHO VLASTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Spôsob výroby tesnenia valivých ložísk*. Majiteľ a pôvodca patentu : Vladimír LUKÁČ, Jozef HREHOR. Int. Cl.6 F16C33/76. Slovenská republika. Patentový spis, 278399. 05.03.97.

Vyhláška, zákon:

Vyhláška č. 131/1997 Zb. Ministerstva školstva Slovenskej republiky zo 7. mája 1997 o doktorandskom štúdiu.

Zákon č.131/2002 Zb. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Správa z elektronickej pošty

BURAN, Daniel. 2003. *Environmentálne informačné zdroje a služby v strednej a východnej Európe* [elektronická pošta]. Správa pre: Mária MALÁ. 2002-11-15 [cit. 2003-01-05]. Osobná komunikácia.

Skratky poradia vydania a strany uvádzajte v jazyku, v ktorom je písaný celý príspevok.

V poznámkach pod čiarou nie je potrebné uvádzať poradie vydania, ISBN alebo ISSN a editora a rozsah strán sa nahrádza konkrétnou stranou.

Poradie vydania:

1. vyd. → 1. ed. → изд. → 1. εκδ.

Strana:

s. → p. → c. → σελ.

Časť/zväzok:

I. diel → Vol. I. → Том I. → Τομ. Α'

Ročník a číslo:

roč., č. → Vol., No. → № →

Ak máte akékoľvek ďalšie otázky týkajúce sa formy časopisu, prosíme zasielajte ich na adresu redakcie.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Content post anonymously judged by lecturers and discusses editorial board. Editors communicate the results of the author or not to accept contributions to the teaching expertise and the decision of the editorial board in writing or email within 90 days of receipt by the editorial office. The authors make their contributions exclusively Acta Patristica and not publish them in other magazines before making a decision the editorial board. All contributions will be returned without seeking the author. Editors are not responsible for technical and linguistic editing posts. There is no legal entitlement for contribution to the publication. Published contributions are not remunerated.

Contributions to the journal Acta Patristica send to the address editorial 1-fold in electronic form on CD or via e-mail. Electronic form document should be sent in a text editor Word under Windows OS.

Range of studies including annotation system should not exceed 36 000 characters (20 standard pages), range of reviews and discussion papers should not exceed 9000 characters (5 standard pages) and scope of information and messages should not exceed 3600 characters (2 standard page).

All contributions are subject to copyright under the Copyright Act 618/2003 Z.z. For the content of the text ads and images correspond to their authors and submitters. Publisher reserves the right to place advertisements and promotional articles, unless agreed to their placement with the client. Reproduction and dissemination of texts, graphs and photos, or their parts is permitted only with written permission of the authors and publisher.

Technical adjustment of contribution

Standard page (B5) has to contain 1800 characters, with the adjustment of spacing 1.5 and 2 cm margins on each side. Text should be typed on one side of the sheet. Align the text to be on both sides, the font is Palatino Linotype uniformly throughout the document and font size is 11 points. The numbering of chapters is a standard document (Arabic numerals).

Edit of the title page

Title of the paper should be in Palatino Linotype Bold, 13 points and its maximum length should be 150 characters including spaces. Name of the author (or co-authors) should be listed under the allowance adjustment is Palatino Linotype Bold, 11 points. Write the institute with the name of author where the author (authors) operates.

Posts should have adequate theoretical nature of the journal. Title of the paper should be brief and concise and must correspond to the contribution of content. The contribution attach a separate page translation of the title, abstract (range up to 800 characters) and keywords (minimum 5), all in English. Also attach the full name of the author and his personal data (institute, full mailing address, e-mail and phone) that you specify immediately after the title of the contribution adjustment is Palatino Linotype, 11 points. If the document has more authors, their names for further information please consecutively with the above modification of the text.

Remarks put footnotes are numbered with the serial number in the text and also in the text refer to the tables, figures, graphs and diagrams. Graphic part of the paper (tables, diagrams, pictures and graphs) must be scanned. Each contribution must adhere to internationally recognized standards citation under ISO 690 and ISO 690-2. Specify the list of references with complete bibliographic data for the end of the article in alphabetical sort. The placing of references (no citation reference) present some patterns:

Books / Monographs

SURNAME, first name (only initials). year of publication. *Title : Subtitle (optional)*. The order of release. Place : Publisher, year of publication. Range of pages. ISBN.

If there are three authors are separated by a hyphen. If there are more than three authors, state the first author and the abbreviation et al.

The placing patristic literature, the following standard:

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ΛΟΥΓΔΟΥΝΩΝ. 2002. Adversus Haeresis. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 7. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. Αθήναι : Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.). 2002. p. 380–1300.

ИРИНЕЙ ЛИОНСКИЙ. 1996. *Иже во святыхъ Отца нашего Ириней епископа Лионскаго пять книгъ обличенія и опроверженія лжеименнаго знанія*. 2. изд. (русский перевод: П. Преображенский). С.-Петербург : Библиотека отцов и учителей Церкви, 1996. 596 с.

Journal article

SURNAME, first name (only initials). Year of publication. Title : Subtitle (optional). In *Name of the source document (newspapers, magazines)*. Place : Publisher. Year of publication, issue of the year, volume number, page range (side from-to). ISSN.

Article from Almanac and monograph

SURNAME, first name (only initials). Year of publication. Title : Subtitle (optional). In *Name of Almanac*. (Editor's listed as Name (only initials), Surname). Place : Publisher, year of publication (in the regular issue of the year, volume number). Page range (side from-to). ISBN.

Electronic documents - monographs

SURNAME, first name (only initials). Year of publication. Title [Type of medium]. The order of release. Place: Publisher, date. Date updated. [Date of citation means yyyy-mm-dd]. Availability and access given in ◇. ISBN.

Articles in electronic journals and other contributions

SURNAME, first name (only initials). Year of publication. Title. In *Title of magazine*. [Type of medium]. Year of publication, issue of the year, volume number, [Date of citation means yyyy-mm-dd]. Availability and access given in ◇. ISSN.

Contribution in the Almanac on CD-ROM

SURNAME, first name (only initials). Year of publication. Title. In *Title of almanac*. [Type of medium]. Place : Publisher, year of publication, Page range (side from-to). ISBN.

Scientific qualification work

SURNAME, first name (only initials). Year of publication. *Title* : identification of the type of work (dissertation, habilitation). Place : Name of University, year of publication. Range of pages.

Research Reports

SURNAME, first name (only initials). Year of publication. *Title* : Report type (VEGA, interim report). Place : Name of institution, year of publication. Range of pages.

Standards

Designation and number of standards: the year of publication (not year of approval, or force): Title standards.

Patent documents

Example:

INDUSTRIAL PROPERTY OFFICE OF THE SLOVAK REPUBLIC. *The method of manufacturing seals for rolling bearings*. Owner and designer of the patent: Vladimír LUKÁČ, Jozef HREHOR. Int.Cl.6 F16C33/76. Slovak Republic. Patent specification, 278399. 05.03.97.

Decree, Law

Decree No. 131/1997 Coll. Slovak Ministry of Education from 7th May 1997 about PhD. studies.

Act No. 131/2002 Coll. about Universities and about amendment of certain laws.

Report from the e-mail

SURNAME, first name (only initials). Year of service. *Title* [email]. Report for: Name SURNAME. yyyy-mm-dd (when received) [cit. yyyy-mm-dd]. Personal communication.

Abbreviations and order issue in the Specify the language in which it is written all contribution.

It is not necessary to mention in footnotes the number of edition, ISBN or ISSN, editor and page range is replaced by a particular page.

The order of release:

1. vyd. → 1. ed. → изд. → 1. εκδ.

Page:

s. → p. → c. → σελ.

Part / Volume:

I. diel → Vol. I. → Том I. → Τομ. Α'

Issue of the year and number:

roč., č. → Vol., No. → № →

If you have any further questions about the style for this journal, please, contact the Editor Office.

Acta Patristica

Časopis zaregistrovaný na MK SR pod ev. číslom EV 4211/10

ISSN 1338-3299

Číslo 1/2010

Za obsahovú a jazykovú stránku príspevku zodpovedá autor.

Vedecký recenzovaný akademický časopis zameraný hlavne na oblasti patrológie, teológie, religionistiky, biblistiky, hermeneutiky, filozofie, pedagogiky, psychológie, sociológie, svetových a cirkevných dejín.

Vydáva: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Masarykova 15, 080 01 Prešov, Slovenská republika

Vychádza štyrikrát ročne.

Redakčná rada

Šéfredaktor: Pavol KOCHAN

Výkonný redaktor: Vasyľ KUZMYK

Zodpovedný redaktor obsahu a abstraktov v anglickej verzii:

Viera ZOZULAKOVÁ

Technický redaktor: Ján PILKO

Predseda Redakčnej rady: Ján ZOZULAK

Členovia Redakčnej rady: Viktor BEĎ (Užhorod, Ukrajina), Nikolaj ČERNO-KRAK (Paríž, Francúzsko), George DOKOS (USA), Tomáš HANGONI (Prešov, Slovenská republika), Vladimír KOCVÁR (Prešov, Slovenská republika), Konstantinos NIKOLAKOPOULOS (Mníchov, Nemecko), Bohuslav KUZYŠIN (Prešov, Slovenská republika), Grigorios PAPATHOMAS (Grécka republika), Pavel MILKO (Česká republika), Andrej NIKULIN (Prešov, Slovenská republika), Štefan PRUŽINSKÝ (Prešov, Slovenská republika), Štefan ŠAK (Prešov, Slovenská republika), Ján ŠAFIN (Prešov, Slovenská republika), Florin TOMOIOAGA (Rumunsko), Miroslav ŽUPINA (Prešov, Slovenská republika).

Recenzenti: Štefan ŠAK, Miroslav ŽUPINA

web: <http://www.actapatristica.unipo.sk>

t. č.: +421-51-7724729

fax: +421-51-7732677

e-mail: actapat@unipo.sk